



KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

Ramunė Jurevičiūtė

**IMIGRACIJOS POLITIKA IR DAUGIAKULTŪRIŠKUMAS: JAV,
KANADOS, JUNGTINĖS KARALYSTĖS IR AUSTRALIJOS
PATIRČIŲ TAIKYMO LIETUVOJE GALIMYBĖS**

Baigiamasis magistro projektas

Vadovas
Lekt. dr. Rimantas Rauleckas

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
VIEŠOSIOS POLITIKOS IR VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

TVIRTINU
L. e. p. Instituto direktorė
Doc. dr. Audronė Telešienė

**IMIGRACIJOS POLITIKA IR DAUGIAKULTŪRIŠKUMAS: JAV,
KANADOS, JUNGTINĖS KARALYSTĖS IR AUSTRALIJOS
PATIRČIŲ TAIKYMO LIETUVOJE GALIMYBĖS**

Baigiamasis magistro projektas

Viešoji politika (621L22008)

Vadovas

Lekt. dr. Rimantas Rauleckas

Recenzentas

Doc. dr. Mindaugas Puidokas

Projektą atliko

Ramunė Jurevičiūtė

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS

Ramunė Jurevičiūtė

(Studento vardas, pavardė)

Viešoji politika, 621L22008, II k.

(Studijų programos pavadinimas, kodas)

(Studijų programa, kursas)

Baigiamojo projekto „Imigracijos politika ir daugiakultūriškumas: JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės ir Australijos patirčių taikymo Lietuvoje galimybės“

AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

2016-01-05

Kaunas

Patvirtinu, kad mano Ramunės Jurevičiūtės baigiamasis projektas tema „Imigracijos politika ir daugiakultūriškumas: JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės ir Australijos patirčių taikymo Lietuvoje galimybės“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

Jurevičiūtė, R. Imigracijos politika ir daugiakultūriškumas: JAV, Kanados, JK ir Australijos patirčių taikymo Lietuvoje galimybės. *Magistro* baigiamasis projektas / vadovas lekt. dr. Rimantas Rauleckas; Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas, Viešosios politikos ir viešojo administravimo institutas.

Kaunas, 2016. 135 psl.

Reikšminiai žodžiai: imigrantai, integracija, patirties perkėlimas, daugiakultūriškumas, tolerancija.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame projekte analizuojama JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės ir Australijos imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo patirčių pritaikymo Lietuvoje galimybės. Būdamas globalios ekonomikos ir integracijos procesų dalimi, tarptautinis žmonių mobilumas nuolat palaipsniui didėja. Tačiau nepaisant šio reiškinio artumo ir aktualumo į jį dažniausiai nėra gilinamasi ir jo sudėtingumas yra neįvertinamas, – taip susidaro prielaida formuoti netinkamai daugiakultūriškumo iššūkių įveikimo politikai. Šiuolaikinės migracijos mastai kelia daugelio viešosios politikos praktikų susirūpinimą, todėl neatsitiktinai pats tarptautinės migracijos fenomenas tampa socialinių ir humanitarinių mokslų tyrimų aktualija. Migracijos problematika, – jos keliami iššūkiai valstybei ir tautai, patenka ir į Lietuvos mokslo tarybos strateginių kryptių sąrašą, kartu atsiduria daugelio tyrimų projektų akiratyje. Projekto tikslas – atskleisti imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo: JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės ir Australijos patirties taikymo Lietuvoje galimybes. Projekto objektas – imigracijos politika ir daugiakultūriškumas: JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės ir Australijos patirties taikymo Lietuvoje galimybės. Projekto uždaviniai: apibūdinti imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo teorines įžvalgas; ištirti JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės ir Australijos vykdomas imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo valdymo patirtis ir įvertinti jų taikymo Lietuvoje galimybes. Mokslinė ir dokumentų analizė atskleidė, kad migracija – tai heterogeninis, įvairių veiksnių nulemtas reiškinys. Mokslininkai nepateikia vieno tikslaus migracijos apibrėžimo, tačiau sutaria, kad tai – žmonių judėjimas tam tikrame diapazone: tarp regionų, tarp miestų, iš periferijos į civilizacijos centrus, tarp valstybių ir žemynų. Šalių vykdoma imigracijos politika priklauso nuo jų ekonominio išsivystymo lygio, susiklosčiusių tendencijų, principų, istorinės aplinkos ir konteksto. Daugiakultūriškumo koncepcija apima: kultūrų įvairovės išsaugojimą, mažumų įvairovės pripažinimą ir apsaugą, rasinių, etinių ir religinių stereotipų atsisakymą, ksenofobijos atmetimą, tolerancijos ir pagarbos „kitokiems“ skatinimą. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad iš visų analizuojamų alternatyvų, tinkamiausia būtų – taikyti imigrantų užimtumo įgyvendinimo programas. Vertinant šią alternatyvą, pastebima, kad toks politinis sprendimas iš pradžių reikalautų valstybės lėšų investavimo, tačiau ateityje turėtų atnešti materialinės naudos, gerintų šalies įvaizdį ir prisidėtų prie Lietuvos

demokratiškumo stiprinimo. Empirinis tyrimas rodo, kad tiesiogiai taikyti JAV, Kanados, JK ar Australijos daugiakultūriškumo modelio Lietuvoje negalima, jį reikia asimiliuoti prie šalies socialinės, politinės ir kultūrinės aplinkos. Jeigu bus nevykdomi pokyčiai imigracijos politikos srityje, tai tikėtina, kad Lietuvos įvaizdis pasauliniame kontekste liks nepakitęs – Lietuva ir toliau bus nepatraukli imigrantams šalis. Tyrimas aktualus valstybinėms institucijoms, reguliuojančioms imigracijos procesus Lietuvoje, – tolesnei imigracijos tyrimų plėtrai ir imigrantų integracijos politikos įgyvendinimui. Daugiakultūriškumo ir imigracijos politikos analizė aktuali tiek mokslinė, tiek visuomeninė prasme dėl daugiakultūriškumo reiškinio naujumo, žinių trūkumo bei sistemingo imigracijos ir integracijos politikos įgyvendinimo Lietuvoje nebuvimo. Baigiamąjį projektą sudaro įvadas, dvi dėstymo dalys, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas ir priedai. Pirmojoje šio darbo dalies poskyryje siekiama išanalizuoti migracijos reiškinį, migraciją skatinančius veiksnius, migracijos teorijas ir imigracijos politiką. Antrame pirmos dalies poskyryje analizuojamas daugiakultūriškumas, tautinis identitetas ir tolerancijos tendencijos daugiakultūriškumo kontekste. Antroje dalyje, analizuojant ir interpretuojant statistinius duomenis ir teorinius faktus, trumpai palyginami JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės ir Australijos imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo pagrindiniai aspektai; remiantis šių šalių patirtimis, parenkami tinkamiausi Lietuvoje įgyvendinti imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo politiniai sprendimai; palyginamas politikos alternatyvų poveikis įgyvendinimo ir tęstinumo diskurse. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir rekomendacijos.

Ramunė Jurevičiūtė. *Immigration Policy and Multiculturalism: the Possibilities to Apply Experiences of USA, Canada, United Kingdom and Australia in Lithuania*: Master's thesis in Public Policy and Administration / supervisor lect. dr. Rimantas Rauleckas. Institute of Public Policy and Administration, the Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Research area and field: Public Policy and Administration

Key words: immigrants, integration, transfer of experience, multiculturalism and tolerance.

Kaunas, 2016. 135 p.

SUMMARY

The Master Theses analyze the application possibilities of immigration policy and multicultural experience of the USA, Canada, United Kingdom and Australia in Lithuania. As the part of processes of global economy and integration, the international human mobility is gradually growing. However, despite the proximity and topicality of this phenomenon, it has not been analyzed deeper and its complexity has not been evaluated. In such a way the conditions for formation of policy, how to overcome multicultural challenges, are created. The degree of modern migration makes many political practitioners worry, thus the phenomenon of international migration is becoming the object of social and humanitarian researches for some reason. The migration topics – their challenges to the State and the nation – are included into the list of strategic directions of the Lithuanian Research Council, as well, and therefore they become the focus of many research projects. The purpose of the project is to reveal the application possibilities of immigration policy and multicultural experience of the USA, Canada, United Kingdom and Australia in Lithuania. The object of the project is application possibilities of immigration policy and multiculturalism of the USA, Canada, United Kingdom and Australia in Lithuania. Tasks of the project: to describe the theoretical insights of the immigration policy and multiculturalism; to analyze the management experiences of immigration policy and multiculturalism of the USA, Canada, United Kingdom and Australia and to assess their application possibilities in Lithuania. The scientific analysis and the analysis of documents revealed that migration is heterogeneous phenomenon determined by various factors. The scientists cannot provide one accurate definition of migration, but they agree that it is a movement of people in certain range: between the regions, between the cities, from the provinces to the centers of civilization, between the countries and the continents. The immigration policy implemented by the countries depends on the level of their economic development, formed tendencies, principles, historical environment and context. The concept of multiculturalism covers the preservation of cultural variety, recognition and protection of variety of minorities, rejection of racial, ethical and religious stereotypes, refusal of xenophobia, and inducement of tolerance and respect to “others”. According to the research results, the most suitable

alternative among the analyzed ones would be to apply the implementation programs of immigrants' occupation. When this alternative was evaluated, it was noticed that such political decision would demand for investment of the State funds first of all, but later it would bring material benefit, improve the country's image, and contribute to the reinforcement of Lithuanian democracy. The empirical research revealed that it is impossible to apply the multiculturalism model of the USA, Canada, UK and Australia for Lithuania directly, as it has to be assimilated with the national social, political and cultural environment. If the changes in the area of immigration policy are not implemented, it is possible that the Lithuanian image will remain unchanged in the global context – Lithuania will remain a country unattractive for immigrants. The research is relevant for the authorities, which regulate the immigration processes in Lithuania and have to continue implementation of integration policy of immigrants and expand the immigration researches. The analysis of multiculturalism and immigration policy is actual in the scientific and public aspect because of novelty of the multiculturalism's phenomenon, shortage of knowledge, and absence of systematic implementation of immigration and integration policy in Lithuania. The Master Theses consist of the introduction, two parts of recitation, conclusions, recommendations, bibliographical list, and annexes. The first subsection of this work is used to analyze the migration phenomenon, migration-inducing factors, migration theories, and immigration policy. The second subsection of this work is used to analyze multiculturalism, national identity and tendencies of tolerance within the context of multiculturalism. The analysis and interpretation of statistic data and theoretical facts help to compare the main aspects of immigration policy and multiculturalism in the USA, Canada, United Kingdom and Australia in the second part; the most suitable political decisions of immigration policy and multiculturalism for Lithuania are selected on the basis of experience of those countries; and the impact of political alternatives on the implementation and succession discourse is compared. The conclusions and recommendations are presented in the end of the work.

TURINYS

LENTELĖS.....	10
PAVEIKSLAI.....	11
TERMINŲ SĄRAŠAS	12
ĮVADAS	14
1. IMIGRACIJOS POLITIKA IR DAUGIAKULTŪRIŠKUMAS: TEORINĖS IŽVALGOS	17
1.1. Migracijos reiškinys: sąvokos ir teoriniai požiūriai	17
1.1.1. Migracijos samprata ir rūšys	19
1.1.2. Migracijos veiksnių analizė.....	21
1.1.3. Migracijos reiškinį aiškinančios teorijos.....	26
1.1.4. Imigracijos politikos analizė	34
1.2. Daugiakultūriškumo analizė	42
1.2.1. Tautinio identiteto analizė.....	45
1.2.2. Globalūs ir transnacionalūs valstybės interesai.....	51
1.2.3. Tolerancija daugiakultūrinėje visuomenėje	53
2. TYRIMAS: JAV, KANADOS, JUNG TINĖS KARALYSTĖS IR AUSTRALIJOS IMIGRACIJOS POLITIKOS IR DAUGIAKULTŪRIŠKUMO PATIRČIŲ PRITAIKYMO LIETUVOJE GALIMYBĖS	59
2.1. Tyrimo metodika	59
2.2. Imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo lietuvoje apžvalga ir analizė.....	63
2.2.1. Imigracijos politikos įgyvendinimo prielaidos	63
2.2.2. Imigracijos tendencijos Lietuvoje	65
2.3. Tyrimo objektų: JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės ir Australijos imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo pristatymas	70
2.3.1. JAV imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo ypatumai	70
2.3.2. Kanados imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo ypatumai	73
2.3.3. Jungtinės Karalystės imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo ypatumai	76
2.3.4. Australijos imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo ypatumai	78
2.4. JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės, Australijos ir Lietuvos imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo lyginamoji analizė	79

2.4.1. Integracijos politikos lyginimas	80
2.4.2. Pilietybės politikos lyginamoji analizė	86
2.4.3. Imigrantų užimtumo galimybių lyginimas	94
2.5. JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės, Australijos ir Lietuvos imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo patirčių taikymo lietuvoje galimybės	99
IŠVADOS	109
REKOMENDACIJOS	111
LITERATŪRA	112
TEISĖS AKTAI.....	126
DUOMENŲ ŠALTINIAI	128
PRIEDAI.....	129

LENTELĖS

1 lentelė. Migracijos sampratos analizė	20
2 lentelė. Pagrindinės migracijos, jos vystymosi ir politikos fazės	28
3 lentelė. Imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo vertinimo faktoriai	62
4 lentelė. Pabėgėlių ir prieglobsčio prašytojų paskirstymas pagal regionus (AIC, 2014)	70
5 lentelė. JAV gyventojų populiacija pagal rasę, 2014 m.	72
6 lentelė. Kanados etninė sudėtis.	75
7 lentelė. JK gyventojai pagal gimimo šalį, 2014 m. (tūkst.).....	76
8 lentelė. JK etninė sudėtis 2001-2011 metų pokytis	78
9 lentelė. 2013-14 m. asmenys tapę Australijos piliečiais	79
10 lentelė. Asmenų, kuriems suteikta Lietuvos Respublikos pilietybė natūralizacijos tvarka, ir asmenų, netekusių Lietuvos pilietybės, skaičiaus palyginimas (metiniai duomenys).....	87
11 lentelė. Pilietybės suteikimas natūralizacijos būdu	88
12 lentelė. Kvalifikuotų darbuotojų migracijos pasekmės imigracijos šalims.....	98
13 lentelė. Lietuvos Respublikoje skaičius pagal atvykimo pagrindą (2014 M.)	101
14 lentelė. Politinių sprendimų poveikio vertinimas ir prognozavimas	105

PAVEIKSLAI

1 pav. Bendrųjų migracijos veiksnių klasifikacija	22
2 pav. Imigrantų traukos veiksnių hierarchija	24
3 pav. Šalių pasiskirstymas, pagal požiūrį į migraciją (1976 m., 1986 m., 1996 m., 2005 m., 2013 m.; n – šalių skaičius)	38
4 pav. Regionų pasiskirstymas pagal požiūrį į kvalifikuotos darbo jėgos imigracija, 2005 m. – 2013 m. (n – šalių skaičius)	39
5 pav. Migracijos srautai Lietuvoje 2009-2014 m. (EMT, 2014)	66
6 pav. Sprendimai dėl prieglobsčio pagal pilietybes, 2014 m. (EMT, 2014)	67
7 pav. Imigrantų integracijos problemos pobūdis	69
8 pav. JAV metinės pabėgėlių priėmimo lubos	71
9 pav. 2010 -2015 m. JK imigrantų pokytis (tūkst.)	77
10 pav. Australijos gyventojai gimę užsienyje.	78
11 pav. Dalis populiacijos (%), mananti, kad jų šalis tinkama vieta gyventi imigrantams, 2012 m. (OECD, 2015)	85
12 pav. Užsieniečiai (15-64 m.), teigiantys patyrę diskriminaciją dėl rasės, tautybės ar pilietybės.	86

TERMINŲ SĄRAŠAS

Autochtoninis – vietinės kilmės, atsiradęs, susidaręs ten, kur dabar yra (*Tarptautinių žodžių žodynas*, 1985).

Bifurkacija [lot. bifurcus – dvišakas], dvišakumas, šakojimasis (*Tarptautinių žodžių žodynas*, 1985).

Diaspora [gr. išsklaidymas]:

- dalies tautos gyvenimas svetur; kurios nors ticos žmonų gyvenimas tarp kitatikių;
- svetur gyvenanti tautos grupė; tarp kitatikių gyvenanti kurios nors religijos žmonų grupė (*Tarptautinių žodžių žodynas*, 1985).

FRONTEX - Europos operatyvaus bendradarbiavimo prie Europos Sąjungos valstybių narių išorės sienų valdymo agentūra (Europos Sąjunga, 2015).

Europos išorės veiksmų tarnyba (EIVT) - Europos Sąjungos diplomatinė tarnyba, kuri rūpinasi ES diplomatiniais santykiais su ES nepriklausančiomis šalimis ir vykdo ES užsienio ir saugumo politiką (Europos Sąjunga, 2015).

Europos prieglobsčio paramos biuras (EPPB) - tai nuo 2011 m. veikianti Europos Sąjungos (ES) agentūra. Biuro paskirtis:

- stiprinti valstybių narių bendradarbiavimą prieglobsčio klausimais;
- teikti paramą valstybėms narėms, kurių prieglobsčio ir priėmimo sistemoms tenka ypatingas krūvis;
- paspartinti Bendrosios Europos prieglobsčio sistemos (BEPS) įgyvendinimą (EUR-lex).

Ius soli - teisės principas, kai asmens pilietybė nustatoma pagal teritoriją, kurioje jis gimė (*Merriam-Webster Dictionary*, 2015).

Komunitarizmas – tai ideologija ir politika, kuri pripažįsta kiekvienos bendruomenės išskirtinumą ir teigia, kad jos tarpusavyje negali būti palyginamos.

Kultūrinė recepcija - praeities visuomenės sociologinių ir kultūrinių formų perėmimas ir pritaikymas vėlesnėje visuomenėje (pvz., romėnų teisės) (*Žodynas.lt*, 2015).

Migracija – nuolatinis asmens ar asmenų grupės judėjimas iš vienos vietos į kitą (McLean ir McMillan, 2009, p. 343).

Multikultūra – 1960 m. anglakalbėse valstybėse atsiradęs terminas, reiškiantis etninių, rasinių, religinių ar kultūrinių mažumų valstybės ir/ar dominuojančios grupės atžvilgiu apgyvendinimą šalyje (McLean ir McMillan, 2009, p. 350).

„**Mare nostrum**“ – anksčiau Italijos vykdytą paieškų ir gelbėjimo misija, kurią Roma nutraukė 2014 metų pabaigoje, protestuodama dėl to, kad ES partnerės finansiškai per mažai prisidėjo prie šių pastangų (Lalenis ir Papatheocharis, 2015).

Segregacija – tam tikrų rasinių, etninių ar religinių grupių fizinis atskyrimas viešajame gyvenime (*Tarptautinių žodžių žodynas*, 1985).

„**Triton**“ – nuo 2014 m. lapkričio 1 d. Europos Sąjungos vykdoma, kontroliuojama FRONTEX agentūros, Viduržemio jūros sienos misija (Europos Sąjunga, 2015).

ĮVADAS

Aktualumas. Migracijos apykaitos reiškinys lemia, kad netrukus ateis laikas, kai dabar dar tik numatoma plataus masto imigracija į Lietuvą gali virsti tikrove, o praktiškai tai reikš, kad mūsų miestuose ir miesteliuose kursis atvykėlių iš kitų šalių bendruomenės su savo kultūra, tradicijomis, tikėjimais, gyvenimo būdu. Lietuvos visuomenė pamažu iš monoetinės ir monokultūrinės taptų daugiakultūrine visuomene su jai būdingomis problemomis (Kuzmickas, 2010, p. 43).

Sparčiai kintantys tarptautinės migracijos dinamika ir turinys siejami ne tik su besikeičiančiais ekonominiais, politiniais ir teisiniais šalių ar regionų tarpusavio santykiais, bet ir su daugiakultūriškumo ir globalizacijos reiškiniais. Būdamas globalios ekonomikos ir integracijos procesų dalimi, tarptautinis žmonių mobilumas nuolat palaipsniui didėja. Tačiau nepaisant šio reiškinio artumo ir aktualumo į jį dažniausiai nėra gilinamasi ir jo sudėtingumas yra neįvertinamas, – taip susidaro prielaida formuoti netinkamai daugiakultūriškumo iššūkių įveikimo politikai (Bartochevis, 2013).

Šiuolaikinės migracijos mastai kelia daugelio viešosios politikos praktikų susirūpinimą, todėl neatsitiktinai pats tarptautinės migracijos fenomenas tampa socialinių ir humanitarinių mokslų tyrimų aktualija. Migracijos problematika, – jos keliami iššūkiai valstybei ir tautai, patenka ir į Lietuvos mokslo tarybos strateginių kryptių sąrašą, kartu atsiduria daugelio tyrimų projektų akiratyje (Čiubrinskas, 2012).

Didėjant migracijos mastams, Lietuva tampa viena iš imigrantus priimančiųjų šalių, kuri, kaip ir kitos Europos Sąjungos šalys, susiduria su imigrantų integracijos problemomis. Sprendžiant imigrantų integracijos problemas nacionaliniu lygmeniu, integracijos priemonės turi tapti imigrantų integracijos politikos prioritetu, atliepiančiu Europos Sąjungos imigrantų integracijos politiką (Bartkevičienė ir Raudeliūnaitė, 2012). Lietuvai nėra būdinga masinė imigracija iš „kultūriškai tolimų“ šalių, todėl aukštesnio tautinės tolerancijos lygio galimybė yra didesnė (Janušauskienė, 2013).

Nors migracijos politikos kūrimas ir įgyvendinimas nacionaliniame lygmenyje neatsiejamas nuo bendrų migracijos politikos principų, žvelgiant giliau į migracijos politikos įgyvendinimo ypatumus pastebima, kad diegiant naujus migracijos reguliavimo mechanizmus palaipsniui pereinama nuo Žmogaus Teisių prie migracijos, kaip ekonominio ir socialinio proceso, subjektyvinės egzistencinės grėsmės nustatymo (LSTC; ETI, 2014).

JAV, Kanada, Jungtinė Karalystė ir Australija yra imigrantų tikslo valstybės, su daugiakultūriškumo reiškiniais susiduriančios jau ne pirmą šimtmetį, – jos sukūrusios ilgalaikes multikultūros valdymo tradicijas. Darbe analizuojamų užsienio šalių pavyzdžiai gali padėti Lietuvai pasiruošti imigrantų integracijos procesui: vadovaujantis kitų šalių patirtimis, galima išvengti neigiamų politinių sprendimų, įgyvendinant imigracijos politiką ir daugiakultūriškumo valdymą.

Problemos pagrindimas. Dėl skirtingų imigracijos tyrimų krypčių ir gausos tyrimų apžvalga tampa sunkiai įgyvendinama. Atsižvelgiant į trečiųjų šalių piliečių imigracijos dinamiką ir kompleksiskumą Lietuvoje bei imigracijos tyrimų poreikį, Lietuvoje atliktų tyrimų (imigracijos srityje) apžvalga leidžia atskleisti bendrą imigracijos problematikos turinį, kuriame gali būti analizuojami imigracijos ir integracijos procesai (LSTC; ETI, 2014).

Tarptautinio ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) duomenimis, migracijos srutai 2014 m. smarkiai išaugo ir prasiekė iki krizinį lygį, t. y. 4,3 mln. nuolatinių imigrantų apsigyveno EBPO šalyse (OECD, 2015). Šiuo laikotarpiu didžioji dalis, – imigrantus priimančių šalių – pertvarkė savo šalies įstatymus, atsižvelgdamos į pakitusią politinę pasaulinę situaciją. Didžioji dalis politinių sprendimų orientuoti į imigracijos politikos sugriežtinimą: kvalifikuoti imigrantai iki šiol paklausūs, tačiau buvo sustiprinta jų atrankos tvarka; šalys atidžiau stebi užsienio investuotojus į vietinį verslą; šeimų susijungimo procedūros buvo palengvintos, tačiau išliko tam tikri apribojimai; buvo sustiprinta pasienio zonų apsauga, atsižvelgiant į humanitarinę Viduržemio jūros regiono krizę ir nelegalios migracijos mastus.

Lietuva neturi ilgalaikės užsieniečių integracijos politikos ir šią politiką formuojančios institucijos, trūksta kryptingo ir koordinuoto užsieniečių integraciją vykdančių institucijų darbo. Taip pat pastebimos spragos Lietuvos teisinėje sistemoje, reglamentuojančioje imigrantų integraciją, – nėra priimti dokumentai, reguliuojantys užsieniečių integracijos politikos valdymo sritį (TAR, 2014-01-30, Nr. 722).

Prie migracijos probleminių aspektų galima pridėti ir kultūrų priešpriešos klausimą. Vis dėlto, migracijos tyrimai gali būti traktuojami kaip atskira ir nepriklausoma tyrimų sritis (su savita teorine prieiga ir atskira duomenų baze), o tai migracijos tyrimams suteikia privalumų (LSTC; ETI, 2014).

Dėl teorinio silpnumo migracijos tyrimai negali pasiekti autonominės socialinių tyrimų srities statuso, todėl kaip atskira mokslinių tyrimų sritis negali būti prilyginta sociologijai, antropologijai ar politikos mokslams.

Migracija yra nesustabdomas ir intensyvėjantis reiškinys, todėl šiuo metu aktualu diskutuoti apie imigrantų integracijos problemas, kultūrinės, tautinės ir rasinės įvairovės suvaldymą, ir kontroliuojamos tarptautinės migracijos užtikrinimą.

Probleminiai klausimai. Kokia yra Lietuvos imigracijos politika? Kas lemia šalies daugiakultūriškumo tendencijas? Ar galima teigti, kad Lietuvai yra aktuali daugiakultūriškumo politika?

Darbo objektas – imigracijos politika ir daugiakultūriškumas: JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės ir Australijos patirties taikymo Lietuvoje galimybės.

Darbo tikslas – atskleisti imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo: JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės ir Australijos patirties taikymo Lietuvoje galimybes.

Darbo uždaviniai:

1. apibūdinti imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo teorines įžvalgas;
2. ištirti JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės ir Australijos vykdomas imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo patirtis ir įvertinti jų taikymo Lietuvoje galimybes.

Metodai:

- Mokslinės literatūros ir dokumentų analizė metodas naudotas imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo teorinėms įžvalgoms apibūdinti.
- Tyrimo duomenų rinkimo metodai: statistiniai duomenys ir politiniai šalių sprendimai (ex post) naudojami JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės, Australijos ir Lietuvos imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo patirtims išanalizuoti, nustatyti ir paaiškinti priežastingumo dėsningumus.
- Duomenų analizės metodai: remiantis viešosios politikos analize ir lyginamąją analize įvertinamos JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės ir Australijos imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo patirčių taikymo Lietuvoje galimybės (ex ante). Sprendimų analizės metodas naudojamas laukiamai politikai įvertinti.

Reikšminiai žodžiai: imigrantai, integracija, patirties perkėlimas, daugiakultūriškumas, tolerancija.

Darbo struktūra. Baigiamąjį projektą sudaro įvadas, dvi dėstymo dalys, išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas ir priedai. Pirmojoje šio darbo dalies poskyryje siekiama išanalizuoti migracijos reiškinių, migraciją skatinančius veiksnius, migracijos teorijas ir imigracijos politiką. Antrame pirmos dalies poskyryje analizuojamas daugiakultūriškumas, tautinis identitetas ir tolerancijos tendencijos daugiakultūriškumo kontekste. Antroje dalyje, analizuojant ir interpretuojant statistinius duomenis ir teorinius faktus, trumpai palyginama JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės ir Australijos imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo pagrindiniai aspektai; remiantis šių šalių patirtimis, parenkami tinkamiausi Lietuvoje įgyvendinti imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo politiniai sprendimai; palyginamas politikos alternatyvų poveikis įgyvendinimo ir tęstinumo diskurse. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir rekomendacijos.

Darbo rezultatų panaudojimo sritys. Tyrimas aktualus valstybinėms institucijoms, reguliuojančioms imigracijos procesą Lietuvoje, – tolesnei imigracijos tyrimų plėtrai ir imigrantų integracijos politikos įgyvendinimui. Daugiakultūriškumo ir imigracijos politikos analizė aktuali tiek mokslinė, tiek visuomeninė prasme dėl daugiakultūriškumo reiškinių naujumo, žinių trūkumo bei sistemingo imigracijos ir integracijos politikos įgyvendinimo Lietuvoje nebuvimo.

1. IMIGRACIJOS POLITIKA IR DAUGIAKULTŪRIŠKUMAS: TEORINĖS IŽVALGOS

Pirmoje teorinėje projekto dalyje aptariama migracijos ir daugiakultūriškumo samprata, apžvelgiamos pagrindinės migracijos teorijos ir migrantų traukos veiksniai. Daugiakultūriškumo reiškinys analizuojamas globaliame tarptautiniame kontekste: tolerancijos ir neapykantos rasinėms, tautinėms ir religinėms mažumoms tendencijos šiuolaikiniame pasaulyje.

1.1. Migracijos reiškinys: sąvokos ir teoriniai požiūriai

Mobilumas arba migracija yra natūralus žmonijos fenomenas, pripažintas 1948 m. visuotinėje Žmogaus teisių deklaracijoje (Žin., 2006, Nr. 68-2497). Žmonijos istorijoje migracija tokia pat reikšminga kaip ir kiti fundamentalūs reiškiniai: šalies ekonomika, mokslinė pažanga ar religija. Migracija yra tarsi žmonijos apytakos sistema – be jos neišsivaizduojamas žmonių rūšies egzistavimas.

Pastebima, kad pasaulio šalys turi skirtingą migracijos istoriją. Jei vienos šalys su imigracija susiduria jau daugelį metų (pavyzdžiui, šalys, turinčios kolonijinę praeitį), kitoms šalims tai naujas iššūkis.

Migracijos tyrimų tiek mokslinėje, tiek institucinėje erdvėje yra daug, todėl nestebina, kad šios tematikos tyrimai pasižymi produktyvumu, apimančiu skirtingas tyrimų sritis, kurios sąlyginai skirstomos pagal analizuojamą problematiką.

Migracijos reiškinį ekonomikos, sociologijos, antropologijos, istorijos, demografijos ir teisės kontekste nagrinėjo JAV tarptautinės ekonomikos politikos srities specialistas Hollifieldas ir antropologijos mokslų profesorė Brettell (2000).

Migracijos ir integracijos procesus tyrė, rašė konceptualizuojančius straipsnius: Massey (1990); Massey ir kt. (1994); Jasso (1996; 2000); Portes (1997); Gold (2005); Portes ir DeWind (2004); Boswell (2007) ir kt.

Granovetter (1985), Portes ir Grosfoguel (1994) ir Vertovec (1999) analizavo JAV, Didžiosios Britanijos, Kubos, Dominykos ir kitų šalių, šalių grupių, regionų imigracijos struktūrą ir imigracijos procesams įtaką darančius veiksniai: migracijos tinklus ir socialinius ryšius.

Migracijos politikos tyrimus atlieka ES veikiančios ne pelno organizacijos „*Migracijos politikos grupės*“ (angl. Migration Policy Group), jų nagrinėjamos sritys: migracija, integracija, lygios galimybės (Migration Policy Group [MPG], 2015).

Bendras migracijos (ir/ar integracijos) tendencijas pasirinktų šalių grupėje ar konkrečiame regione analizavo ir tyrimus atliko Leončikas ir Žibas (2009); Huddleston ir kt. (2011). Savo tyrimuose autoriai naudoja tokius analizės indikatorius: ekonominius, socialinius, politinius, šalių (regionų) migracijos procesų analizei atlikti.

Migracijos procesus teorinėje plotmėje pasaulyje ir Lietuvoje nagrinėjo Castles ir Miller (2003); Massey ir kt. (1993); Piore (1979); Wallerstein (1974); Kritz ir kt. (1992); Kielytė (2002); Matiušaitytė (2003); Beresnėvičiūtė (2005); Daugelienė (2007); Dapkus ir Matuzevičiūtė (2008); Bagdanavičius ir Jodkonienė (2008); Čiarnienė ir Kumpikaitė (2008); Čiarnienė, Kumpikaitė ir Taraškevičius (2019); Sipavičienė ir Stankūnienė (2011) bei kt.

Žydžiūnaitė (2012) monografijoje, skirtoje įvertinti prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos modelį, atskleidė įvairius užsieniečių integracijos aspektus (politinį, teisinį, socialinį, ekonominį, sveikatos priežiūros, darbo rinkos, užimtumo ir verslumo, socialinių tinklų, visuomenės nuostatų ir kt.). Imigrantų inkorporacijos procesus ir tautinio tapatumo klausimus nagrinėjo Kuznecovienė (2009) ir Taljūnaitė (2009). Matonytė ir Klementjevienė (2011) analizavo trečiųjų šalių piliečių integracijos problemą, sietiną su žinių ekonomikos ir daugiakultūrinės patirties stiprinimu.

Multikultūros reiškinių migracijos kontekste analizavo Jančaitytė ir kt. (2009), Čiubrinksas (2013, 2014). Kuznecovienė (2009), Taljūnaitė (2009) ir Kuzmickas (2010) tyrė multikultūros ir nacionalinio tapatumo sintezę.

Migracijos procesus aiškinančias teorijas, - akumuliacinio priežastingumo, migracijos tinklo ir migracijos sistemų aspektais, nagrinėjo: Massey (1990); Massey ir kt. (1993). Lewis (1954) ir Borjas (1989) analizavo neoklasikinės ekonomikos teorijas.

Migracijos procesus (tikslu šalyje) analizuojančioje literatūroje, akcentuojamos trys pagrindinės probleminės migracijos tyrimų kryptys: kas nulemia imigrantų populiacijos dydžius ir jų socialines bei demografines charakteristikas, kaip imigrantai prisitaiko priimančios šalies visuomenėje ir kokią imigracija daro įtaką priimančios šalies ekonomikai ir visuomenės etninei bei socialinei struktūrai (Borjas, 1989, p. 457).

Kaip teigia Martiniello ir Rath (2010, p. 9), migracijos tyrimai gali būti apibūdinami šiomis tendencijomis: pirma, vyrauja migracijos tyrimų skaidymas į smulkias temas (pavyzdžiui, imigrantai ir būsto problematika, imigrantai darbo rinkoje, imigrantai ir socialinė atskirtis, imigrantai ir švietimas, imigrantai ir sveikatos apsaugos sistema ir kt.), kurios neleidžia į migraciją pažvelgti kompleksiskai. Antra, migracija analizuojama tarptautiniame visuomenių kontekste. Tiek migracijos tyrimų išsiskaidymas, tiek jų sąveika su socialinių problemų sprendimu, liudija apie migracijos tyrimuose vyraujančią empirizmą, o tai – apie migracijos tyrimus – neleidžia kalbėti kaip apie nuoseklią socialinių tyrimų sritį.

Pastebima, kad dėl įvairių priežasčių ne tik padidėjo migracijos apimtys ir pasikeitė geografija, bet keičiasi ir jos tipai. Dabartiniu metu pasaulyje suintensyvėjo migracija kontinentų viduje. Atlikti tyrimai rodo, kad net devyni iš dešimties jaunų žmonių svarsto galimybę išvykti dirbti kitur, o 16 % yra linkę išvykti visam laikui. Migracija tampa viena iš lygiaverčių ar papildančių išgyvenimo ir ekonominės veiklos strategijų. Daugiausia migrantų išvyksta gyventi į turtingąsias pasaulio šalis.

Svarbiausiais tokios migracijos rajonais tapo Vakarų Europa ir Šiaurės Amerika (Čiarnienė, Kumpikaitė ir Taraškevičius, 2009, p. 553).

Siekiant kuo išsamiau ištirti ir aprašyti migraciją bei, - ją skatinančius veiksnius, kontrolę ir ją aprašančias teorijas, būtina išsamiai išsiaiškinti kas per reiškinys yra migracija, kokios yra migracijos rūšys, svarba šiuolaikinėje visuomenėje.

1.1.1. Migracijos samprata ir rūšys

Anot Bendorienės, Bogušienės, Dagytės ir kt. (2001, p. 47), terminas „migracija“ yra kilęs iš lotynų kalbos (lot. migratio – kėlimasis, kraustymasis) ir bendriausia prasme apibrėžiamas kaip „kėlimasis, kraustymasis, perėjimas iš vienos vietos į kitą: gyventojų kėlimasis iš vienos vietos į kitą.“

Bendrais bruožais migracija galima apibūdinti kaip vienos valstybės gyventojų persikėlimą ilgam laikui į kitą valstybę (Jurgelaitienė ir Starkus, 2000, p. 6). Mokslininkai migraciją skirsto pagal trukmę, kryptį ir priežastis.

Jurgelaitienė ir Starkus (2000, pp. 6-8) išskiria šias migracijos rūšis:

- **Priverstinė** - kai asmuo išvyksta gyventi į kitą valstybę dėl jo kilmės valstybėje jam iškilusios grėsmės. Pagal grėsmės rūšis priverstinė migracija skaidoma į:
 - politinę – grėsmė kyla dėl politinių įsitikinimų, politinės veiklos, priklausymo tam tikroms politinėms organizacijoms;
 - religinę – grėsmė kyla dėl religinių įsitikinimų, tam tikros religijos išpažinimo, religinės veiklos, priklausymo tam tikroms religinėms grupėms;
 - etninę, rasinę – žmogui grėsmė kyla dėl priklausymo tam tikroms rasinėms ar etninėms grupėms;
 - ekonominę – žmogui kyla grėsmė dėl vykstančių ekonominių pokyčių, tiek valstybės mastu (krizė, nacionalizacija), tiek asmens mastu (bankrotas, darbo praradimas).
 - egzistencinę – grėsmė kyla dėl aplinkos, gamtinių, socialinių pokyčių, keliančių pavojų žmogaus gyvybei, sveikatai ar turtui.

Remiantis Jungtinių tautų 1951 m. Ženevos konvencija (Žin., 1997, Nr.40-968), dėl šių grėsmių (išskyrus ekonominę), – jei jos pakankamai pagrįstos, migrantui suteikiamas pabėgėlio statusas.

- **Savanoriška migracija** – kai asmuo išvyksta gyventi į kitą valstybę siekdamas geriau realizuoti save, labiau pritaipyti prie imigracijos šalies visuomenės. Pagal motyvacijos priežastis ši migracija skirstoma į:
 - giminystės – kai siekiama susijungti su savo šeima, artimaisiais gyvenančiais kitoje valstybėje;
 - kriminalinę – kai siekiama išvengti baudžiamosios atsakomybės ar susirasti naują erdvę nusikalstamos veikos vykdymui;

- etninę, religinę – kai repatrijuojama į savo istorinę tėvynę, grįžtama iš tremties, įsitraukiama į savo religijos visuomenę.
- ekonominę – kai žmogus iš savo valstybės ilgam lakui (daugiau nei 12 mėn.) išvyksta į kitą šalį siekdamas geresnio gyvenimo lygio, stengdamasis praturtėti, užsidirbti.

Galima išskirti keturias migracijos rūšis pagal trukmę (Migracijos rūšys – SMP, 2013):

- **Nuolatinė migracija** – asmenų kėlimasis į naują gyvenamąją vietą. Tai gali būti migracija iš kaimų į miestus, iš miestų į kaimus arba iš miestų į miestus.
- **Laikinoji migracija** – asmenų kėlimasis į naują gyvenimo vietą turint tikslą ten dirbti arba mokytis. Pasipelnę ar baigę mokslus laikinieji migrantai po kelerių metų grįžta į ankstesnę gyvenamąją vietą. Laikinoji migracija būdinga Europai, Šiaurės Amerikai, Persų įlankos šalims. Į šiuos regionus kasmet darbo tikslais atvyksta daug laikinųjų imigrantų.
- **Sezoninė migracija** – asmenų persikėlimas į kitą vietovę arba net į kitą šalį keliems mėnesiams ar savaitėms atlikti sezoninių darbų: nuimti derliaus, aptarnauti turistų.
- **Švytuoklinė migracija** – nuolatinis važinėjimas į kitą gyvenvietę dirbti arba mokytis. Ši migracija būdinga didesniems miestams, kurie turi priemiesčius.

Pagal kryptį migracija grupuojama į vidinę ir išorinę. **Vidinė migracija** – gyventojų kėlimasis gyventi į kitą savo šalies gyvenvietę. Tokia migracija itin intensyvi tarp kaimų ir miestų, taip pat tarp mažų ir didelių miestų. **Išorinė migracija** – persikėlimas į kitą valstybę.

Tarptautinė migracija – gyventojų judėjimas iš vienos valstybės į kitą ar kėlimasis tarp žemynų. Migracija skirstoma į imigraciją ir emigraciją. Emigruoti reiškia išvykti iš tam tikros vietos, imigruoti – atvykti į šalį, miestą ar pan.

Nėra vieningo bei tikslaus termino „migracija“ apibrėžimo (žr. 1 lentelę), todėl pateikiamos įvairių sociologijos, politologijos ir kitų mokslo sričių specialistų sudarytos migracijos sampratos.

1 lentelė. Migracijos sampratos analizė

Autorius	Migracijos samprata
Manser (1991, p. 263)	Judėjimas iš vienos vietos į kitą, siekiant joje apsigyventi.
Guščinskienė (2001, p. 55)	Migracija – tai individų ar jų grupių pastovios gyvenamosios vietos keitimo procesas, kuris pasireiškia persikėlimu į kitą regioną, geografinį rajoną arba kitą šalį.
Kripaitis, Romikaitytė (2005, p. 171)	Migracija – žmonių judėjimas iš vienos gyvenamosios vietos į kitą.
Held ir kt. (2002, p. 315)	Migracija reiškia žmonių judėjimą ir laikiną arba nuolatinį vietos keitimą.
Kasnauskienė (2006, p. 173, 175)	Migracija (lot. migratio – kėlimasis, kraustymasis) apibrėžiama kaip gyventojų kėlimasis arba perkėlimas gyventi iš vienos vietovės į kitą tam tikram nustatytam laikotarpiui. Terminu migracija nusakomas toks ilgalaikis gyvenamosios vietos pakeitimas, kurio rezultatas – gyventojų skaičiaus ir struktūros pasikeitimai išvykimo bei atvykimo teritorijose.
Vaitekūnas (2006, p. 263)	Migracija – tai žmonių persikėlimas iš vienos vietos į kitą nuolatiniame gyvenime.

Europos migracijos tinklas (2009)	Bendrosiomis aplinkybėmis – asmens judėjimas kertant tarptautinę sieną (tarptautinė migracija) arba valstybės viduje (migracija šalies viduje), kai išvykstama ilgesniam nei vienerių metų laikotarpiui, neatsižvelgiant į tai, ar jis išvyko savanoriškai ar ne, teisėtai ar ne.
Cambridge Dictionaries Online (2015)	Asmenų judėjimas į naują vietą laikinai gyventi. Judėjimas iš vieno regiono į kitą.

Visi autoriai, analizavę migraciją sutaria, kad tai yra dinamiškas, mobilus procesas, kurio pasekmė - gyventojų teritorinis, profesinis ar socialinis persiskirstymas.

Apibendrinus migracijos sampratą, galima teigti, kad, plačiausia prasme, migracija tai - visos žmonių judėjimo formos, turinčios socialinę reikšmę: persikėlimas į kitą šalį ar kontinentą; judėjimas šalies viduje; persikraustymas iš miesto į užmiestį.

Galima išskirti penkias pagrindines migracijos rūšis: epizodinė (pvz., keliavimas atostogauti ar persikėlimas į kitą šalį mokytis); švytuoklinė (judėjimas ta pačia kryptimi pirmyn ir atgal); sezoninė (judėjimas periodiškai tuo pačiu metu); grįžtamoji (pvz., grįžtama į savo kilmės šalį); nuolatinė (išvykimas visam laikui).

Tarptautinės politikos kontekste svarbiausios imigracijos rūšys yra imigracija ir emigracija. Šalių migracijos politikos problemos ir politiniai sprendimai priklauso nuo to, kokia šalyje dominuoja migracijos forma. Šiuolaikiniame pasaulyje priimta aukšto ekonominio lygio šalis vadinti imigracijos valstybėmis, o siunčiančias į jas savo gyventojus – emigracijos valstybėmis.

Migracijos reiškiny yra nevienalytis ne tik pagal sąvokos apibrėžtumą, bet ir dėl priežasčių, sukeliančių šį reiškinį, įvairovės.

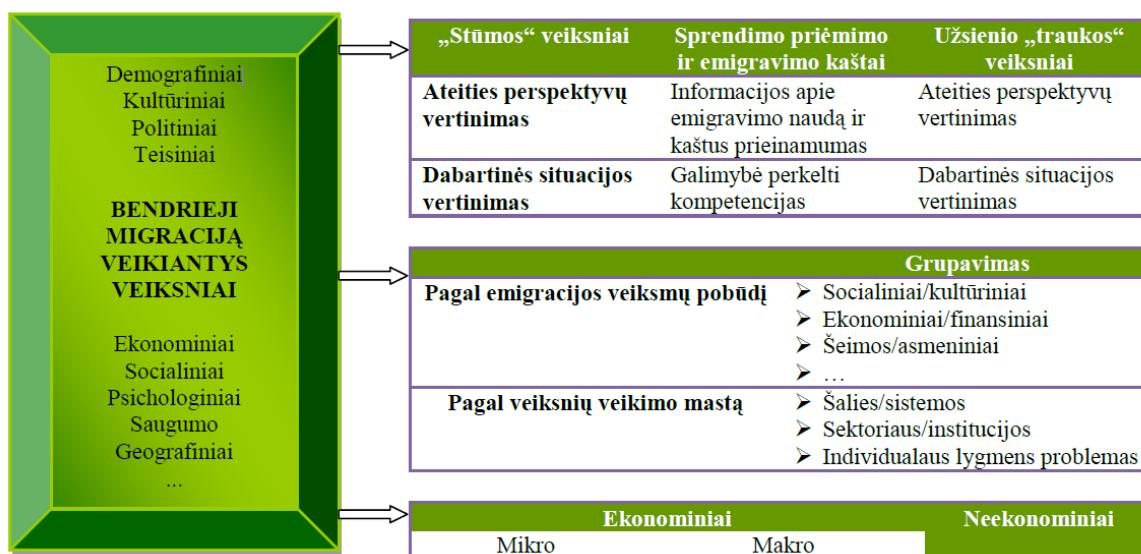
1.1.2. Migracijos veiksnių analizė

Migracijos veiksnius galima konkretinti, grupuoti, tačiau dėl socialinio gyvenimo įvairovės ir pokyčių, neįmanoma įvardyti jų visų. Tačiau pastebima, kad dalis migraciją veikiančių aplinkybių kartojasi individualiose patirtyse ir šis pasikartojimas kuria tam tikrą sistemiškumą ir struktūriškumą, kuriuos siekia paaiškinti migracijos teorijos (Valavičienė, 2013).

Prieš pradėdant detaliau analizuoti migracijos reiškiniui įtaką darančius veiksnius, tikslinga apžvelgti galimą šių veiksnių klasifikavimą. Jie gali būti skaidomi ir grupuojami įvairias būdais. Fundamentaliuosius migraciją veikiančius veiksnius būtų galima klasifikuoti į tokias grupes kaip: demografiniai, kultūriniai, politiniai, ekonominiai, socialiniai, psichologiniai, saugumo, geografiniai ir kt. (Čiarnienė ir kt., 2009).

Dėl migracijos veiksnių įvairovės, – juos galima grupuoti pagal migracijos pobūdį ir veiksnių veikimo mastą. Pirmieji veiksniai gali būti skirstomi į socialinius/kultūrinius, ekonominius/finansinius, šeimos/asmeninius ir pan. Antrieji klasifikuojami pagal valstybės/sistemos, sektoriaus/institucijos ir individualaus lygmens problemas (Kumpikaitė, 2012, p. 2).

Gan dažnai autoriai migraciją veikiančius veiksnius klasifikuoja tiesiog į ekonominius ir neekonominius (Barcevičius ir kt., 2008). Ekonominiai veiksniai dar yra skiriami į mikroekonominius ir makroekonominius (žr. 1 pav.).



1 pav. Bendrųjų migracijos veiksnių klasifikacija. Šaltinis: Barcevičius ir kt., 2008

Anot Barcevičiaus (2008) migracijos veiksnius galima skirstyti į: demografinius, kultūrinius, politinius ir teisinius, ekonominius, socialinius, psichologinius, saugumo, geografinius ir t.t. Priklausomai nuo susiklosčiusios valstybės situacijos, šie veiksniai gali būti tiek stūmos, tiek traukos migruoti priežastimi. Pavyzdžiui, ekonominė situacija šalyje gali būti stūmos ar traukos rodiklis, priklausomai nuo ekonominio šalies išsivystymo. Asmuo, kuris ruošiasi migruoti, turi atsižvelgti į savo galimybes, palyginti esamą situaciją savo kilmės ir imigracijos šalyse, įvertinti ateities perspektyvas dviem kryptimis: kas jo laukia pasirinkus emigruoti ir kokios perspektyvos jo laukia likus savo šalyje.

Migracijos veiksniai pagal Kumpikaitę ir Žičkutę (2012):

1. Darbo užmokesčio skirtumai bei pajamų nelygybė. Darbo užmokesčio skirtumai bei pajamų nelygybė yra dažniausiai teorijose įvardijama migracijos priežastis. Didelę įtaką migracijai daro darbo rinkos galimybės ir darbo užmokesčių skirtumai įvairiose šalyse. Kvalifikuoti darbuotojai, turintys aukštąjį išsilavinimą dažniausiai renkasi pažangios ekonomikos šalis, kadangi ten jiems mokamas didesnis atlyginimas.
2. Šalies ekonominio išsivystymo lygis. Vieną pagrindinių šalies ekonominio išsivystymo rodiklių yra bendrasis vidaus produktas. Siekiant palyginti šalis, tikslinga analizuoti BVP, tenkantį vienam gyventojui.
3. Produktų kainų politika. Ją išmatuoti galima pasinaudojus vartotojų kainų indeksu (VKI), kuris parodo tam tikro nustatyto prekių ir paslaugų paketo, kurį vidutiniškai perka kiekvienas

dirbantis miestietis, kainų įvertinimą. VKI leidžia stebėti nustatyto prekių ir paslaugų rinkinio kainų pokyčius.

4. Prekybos sąlygos. Prekybos sąlygas šalyje galima išmatuoti pasitelkus prekybos laisvės indeksą, kuris skaičiuojamas Wall Street Journal ir Heritage Foundation. Indeksas apskaičiuojamas iš dviejų sudedamųjų dalių – prekybos svertinės vidutinės tarifo normos ir netarifinių kliūčių.
5. Neproporcingas darbo jėgos pasiskirstymas tarp sektorių taip pat gali daryti įtaką migracijos srautams. Būtina stebėti ir prognozuoti specialistų paklausos ir pasiūlos poreikį.
6. Mokesčių sistema. Dauguma autorių sutaria, kad mokesčių mažėjimas turi teigiamą įtaką šalies ūkio klestėjimui (Rakauskienė, 2006). Mokesčių našta galima vertinti įvairiais būdais.
7. Naujų darbo vietų kūrimo ir įdarbinimo skatinimas. Užimtumo situacija šalyje, atlyginimų dydžiai bei su darbu susijusios socialinės garantijos yra pagrindinis traukos veiksnys ekonominiams migrantams.
8. Gyvenimo sąlygos. Migrantams ypatingai svarbus būsto klausimas.
9. Kultūros centrų pasiekiamumas. Taip pat nemažai pateikiama ir kultūros bei laisvalaikio paslaugų prieinamumo rodiklių kaip valstybinių teatrų, kultūros centrų, muziejų, kino teatrų skaičius ir kt.
10. Socialinės sąlygos. Šis veiksnys daro didelę įtaką, priimant sprendimą migruoti ar ne.
11. Aplinkos saugumo sąlygos. Vieni iš saugumo matavimo rodiklių galėtų būti įvardijami užregistruotos nusikalstamos veikos ar išlaidos aplinkos apsaugai. Jei žmogus gyvena pavojingoje aplinkoje, jam daug lengviau priimti sprendimą emigruoti ten, kur aplinka būtų saugesnė.
12. Investicijos. Produktyvumas bei technologiniai privalumai stiprina šalių ekonomikos konkurencingumą. Taigi, investavimas į šalies ekonomiką prisideda prie šalies klestėjimo, kas leidžia ne tik sumažinti nedarbo lygį, bet ir emigracijos mastą.

Migracijos traukos veiksnius galima skirstyti į subjektyvius ir objektyvius. Subjektyvūs veiksniai yra sunkiau paaiškinami ir numatomi, kadangi tai priklauso nuo individualių asmens poreikių ir nuostatų. Objektyvūs veiksniai dažniausiai skatina didesnius migracijos srautus, jie apjungia migruojančius asmenis į tam tikras grupes.

Apibendrinant migracijai įtaką darančius veiksnius, galima juos sugrupuoti į blokus pagal imigracijos veiksnių traukos svarbą.

Imigracijos traukos veiksnių hierarchijos analizė. Brekke ir Aarset (2009) išskiria šešis imigracijos veiksnių hierarchijos lygius, pradedant demokratija, žmogaus laisvėmis ir teisėmis (žr. 2 pav.). Šis veiksnys yra "modernios šalies" politikos pamatas, kuris iš esmės atvykstančiajam į šalį asmeniui reiškia geresnio gyvenimo viltį.



2 pav. Imigrantų traukos veiksnių hierarchija (Brekke ir Aarset, 2009)

Žmogaus teisės šiuolaikinėse valstybėse sudaro vieną svarbiausių konstitucinės teisės institutų. Reglamentuojant žmogaus teises Konstitucijose vartojami įvairūs terminai: žmogus, asmuo, pilietis. Vienas pamatinių žmogaus teisių bruožų – *„jų visuotinumą, universalumą, vientisumą, jos yra viena kitą sąlygojančios, remiasi žmonių lygybės prieš įstatymus, lygiateisiškumo ir kitais principais. Žmogaus teisės pripažįstamos visiems asmenims nepriklausomai nuo jų individualių savybių. Žmogaus teisės gali būti suprantamos kaip asmens laisvės visuomenėje ir galimybės jas realizuoti. Žmogaus teises reglamentuoja teisė ir kitos socialinės normos“* (Lietuvos žmogaus teisių centras, 2015).

Verta pastebėti, kad visos pažangios šiuolaikinės Vakarų valstybės yra demokratiškos ir užtikrina žmogaus teises ir laisves, todėl šis veiksnys yra tik pagrindas renkantis imigracijos valstybę. Labai svarbu, kad imigrantus priimančioje šalyje būtų lanksti užimtumo politika, moderni švietimo sistema, aukštas pragyvenimo lygis ir būtų suteikiamos sveikatos apsaugos garantijos. Aukštas valstybės ekonominis lygis, – ypač aktualus savanoriškai migruojantiems asmenims, kurių tikslas yra pagerinti savo gyvenimo kokybę, maksimizuoti gaunamas pajamas. Liberalios pilietybės suteikimo sąlygos svetimšaliams yra vienas iš traukos veiksnių, dažnai nulemiantis migracijos šalies pasirinkimą. Pilietybės įgijimas padeda atvykėliams kitataučiams pasijausti pilnaverčiais juos priėmusios šalies visuomenės nariais. Kaip rodo apklausa, – atvykėliui, tapus tesėtu imigracijos valstybės piliečiu, sumažėja rizika patirti diskriminacinius veiksmus iš vietos gyventojų (OECD, 2015).

Diasporos paplitimas šalyje atvykstantiems migrantams palengvina adaptacijos procesą svietimoje visuomenėje. Tautinių ar religinių mažumų bendruomenės padeda savo kraštiečiams pritaipyti priimančioje valstybėje: susirasti darbą, pasirūpinti socialinėmis garantijomis, įsilieti į šalies gyvenimą.

Imigrantai, laikinai arba visam laikui atvykstantys į svetimą šalį, įsitraukia į tarpkultūrinę sąveiką ir susiduria su būtinybe pažinti naują kultūrą ir įsilieti į naują visuomenę. Kadangi yra sunku prognozuoti kitos kultūros žmonių elgesį, daugelis emigrantų susiduria su didesniais ar mažesniais sunkumais bendraudami su naujos šalies gyventojais. Todėl, renkantis imigracijos šalį, svarbus veiksnys yra žinios apie naują kultūrą. Emigruojantis asmuo, turėdamas galimybę rinktis iš kelių valstybių, pasirinks tą, kurios kultūra jam yra artimesnė, priimtinesnė jo šalies kultūrai.

Kalba yra esminis veiksnys pasirenkant imigracijos šalį. Svetimoje šalyje valstybinės kalbos mokėjimas palengvina imigrantų integracijos procesą. Imigracijos adaptacijos procesas bus daug lengvesnis, jeigu imigruojantis mokės šalies valstybinę kalbą. Daugelio valstybių migrantų integracijos programose numatyti valstybinės kalbos mokymo kursai.

Traukos veiksnių hierarchijos piramidės viršuje yra didžiausią įtaką, renkantis imigracijos šalį, darantis faktorius – šalies įvaizdis. Kiekviena šalis siekia sukurti unikalų nacionalinį ženklą, rodantį jos identitetą ir įvaizdį, padedantį kitoms pasaulio šalims atkoduoti jos stiprybes ekonominiu, kultūriniu, politiniu ir kitais požiūriais. Vakarų šalių, pavyzdžiui, Vokietijos, JAV, Jungtinės Karalystės, Prancūzijos, Kanados ir kitų šalių įvaizdžiai yra ekonominio, politinio ir kultūrinio vystymosi rezultatas, darantis įtaką imigracijos srautams. Galima sakyti, kad Centrinės ir Rytų Europos šalyse (Lenkijoje, Latvijoje, Estijoje, Serbijoje, Kroatijoje, Slovėnijoje, tarp jų ir Lietuvoje) tik pradėdama sistemiškai kurti išorinį įvaizdį ir formuoti reputaciją geopolitinėje erdvėje (Bagdonienė ir Hopenienė, 2013).

Šalies įvaizdis yra heterogeninis reiškinys, kuris apima daugelį sudėtinių dalių (Fan, 2006, p. 7):

- vietą – geografiją (geopolitinę šalies situaciją);
- nacionalinius išteklius, vietinius produktus;
- žmonės – rasę, etnines grupes;
- istoriją;
- kultūrą;
- kalbą;
- politinę ir ekonominę sistemą, socialines institucijas;
- infrastruktūrą;
- įžymius žmones.

Šalys įvaizdį formuoja sutelkdamos dėmesį tik į teigiamus šalies kultūrinius aspektus ir žmones. Įvaizdžio formavimo priemonės: reklama pateikiama tarptautiniuose TV kanaluose, svarbiausiuose šalių žurnaluose ir laikraščiuose, pristatomos šalies turizmo, eksporto, investavimo galimybės ir patrauklumas (Bagdonienė ir Hopenienė, 2013).

Anot Martišiaus (2009), kuriant šalies nacionalinį prekės ženklą derėtų atsižvelgti į:

- norimą paveikti užsienio auditoriją;

- ekonominius valstybių ryšius;
- politinius ir diplomatinius ryšius;
- žmonių migraciją;
- švietimo, kultūrinius ir pramoginius ryšius.

Apibendrinant imigrantų traukos veiksnių hierarchija galima teigti, kad tiek pamatinis veiksnys – demokratija, asmens laisvės ir teisės, tiek hierarchijos piramidės viršūnėje esantis veiksnys – šalies įvaizdis yra svarbūs faktoriai migrantams renkantis imigracijos šalį.

Visi hierarchijos piramidės veiksniai yra svarbūs, vienas kitą papildantys faktoriai, renkantis imigracijos šalį. Demokratijos principai užtikrina asmenų lygias teises ir laisves: imigrantas nesirinks ne demokratiškos šalies (pvz., totalitarinės šalies), bijodamas, kad nebus užtikrintas jo saugumas, garantijos į pamatines žmogaus teises.

Apibendrinus migracijos veiksnius, galima teigti, kad pagrindinės migracijos priežastys yra socialinės – ekonominės, pavyzdžiui, darbo paieška, švietimas, šeimų susijungimas ir pan. Svarbų vaidmenį taip pat vaidina politiniai, nacionaliniai, religiniai, aplinkos ir kariniai veiksniai.

Tačiau, reikia pastebėti, kad migracijos veiksniai priklauso nuo atskiro individo ar populiacijos individualių poreikių, esamų gyvenimo sąlygų, ir prioritetų - nėra vieno atsakymo, kodėl žmonės renkasi migruoti.

Tyrėjai migracijos plėtrą analizuoja įvairiomis kryptimis: ekonominiu, antropologiniu, demografiniu, politologiniu, istoriniu, sociologiniu ir kitais aspektais. Migracijos reiškinius aiškina daugelis mokslinių teorijų.

1.1.3. Migracijos reiškinį aiškinančios teorijos

Migracijos procesus aiškinančių teorijų yra daug, mokslinėje literatūroje tarptautinė migracija plačiai analizuojama, aprėpiami įvairių tipų migrantai ir skirtingos socialinių mokslų disciplinos, kurioms įtakos turi skirtingos teorinės tradicijos, todėl vienos bendros ir visapusiškos migracijos teorijos nėra (Doomernik, Pennix ir Amersfoort, 1997, p. 61).

Sociologinėje perspektyvoje nagrinėjant migracijos reiškinį pastebima, kad skirtingos migracijos priežastys lemia skirtingas migracijos pasekmes. Pavyzdžiui, asmuo, kuris savo noru emigruoja į kitą šalį, neturės tokios migracijos patirties kaip politinis pabėgėlis. Daugeliu atvejų, pabėgėliams reikalingos specialios paslaugos iš priimančios šalies – laikinos pastogės suteikimas, parama maistu ir teisinė pagalba. Savo tėvynėje patirtos psichologinės traumos, palikti šeimos nariai, taip pat, – gali apsunkinti pabėgėliams prisitaikymą prie naujos aplinkos.

Atsižvelgiant į tai, kad migrantų patirtys gali būti skirtingos: jie gali būti vergais, pabėgėliais, darbo ieškančiais asmenimis, – ar turėti kokių nors kitų priežasčių emigruoti, yra sukurta ne viena migraciją aiškinanti teorija.

Kaip teigia Portes ir DeWind (2004, pp. 829–830), siekimas sukurti unifikuotą teoriją būtų netikslingas, kadangi apjungus tokį įvairialypį reiškinį kaip migracija į vieną teorinį konstruklą, visapusiška teorija papultų į abstrakcijos lygį, – ir nebebūtų įmanoma paaiškinti konkrečius migracijos proceso aspektus.

Migraciją aiškinančios teorijos šį procesą nagrinėja skirtingais lygmenimis, tam tikrais etapais, akcentuodamos vieną ar kitą aspektą. Paminėtina, kad migracijos teorijas reikėtų vertinti ne kaip alternatyvas, o kaip viena kitą papildančias teorijas. Emigraciją lemiantys veiksniai yra labai įvairūs bei gali būti klasifikuojami į įvairias grupes (Naulickaitė ir Melnikas, 2015, p. 221).

Dažniausiai migracijos teorijose yra analizuojami darbo užmokesčio skirtumai, socialinės sąlygos, šalių išsivystymo lygis, švietimo sistema, mokslo ir užimtumo galimybės. Reikia paminėti, jog šiomis dienomis daug dėmesio skiriama nedarbo lygio, mokesčių ir sveikatos klausimams. Taip pat vis labiau gilinamasi į darbo jėgos pasiskirstymo tarp sektorių problemą (LSTC:ETI, 2014).

Migracijos teorijose siekiama ne tik suprasti ir paaiškinti pamatinius, tarptautinį žmonių mobilumą skatinančius veiksnius, bet pažvelgti kur kas giliau ir atskleisti, kaip socialiniai tinklai, bendruomeniniai lūkesčiai ir namų ūkio strategijos keičia ir, kai kuriais atvejais, paneigia struktūrinių veiksnių įtaką migracijai (Portes, 1997, p. 801).

Migracijos teorijų plėtros kryptis galima analizuoti dviem aspektais: aiškinant migracijos kilmės ir tęstinumo priežastis arba tiriant imigrantų inkorporacijos reiškinį. Pirmuoju atveju, plėtojamos labiau pamatinės, migracijos procesus siekiančios paaiškinti sukaupto priežastingumo, migracijos tinklo ir migracijos sistemų teorijos. Antroje kryptyje plėtojamos migrantų įtraukimo teorijos (LSTC; ETI, 2014).

Migracijos teorijų tyrimai skirstomi į makro, mezo ir mikro analizę. Pagal Faist (2000, p. 31), politinės, ekonominės, kultūrinės, demografinės ir ekologinės aplinkybės – tai makro analizės aspektai; individualios vertybės ir siekis išlaikyti ar pagerinti ekonominę situaciją ir socialinį statusą – mikro analizės aspektai, o kolektyviniai socialinių ryšių tinklai, sudaromi migrantų, jų draugų, šeimos ir giminių; taip pat tarpininkų ir potencialių migrantų, esančių kilmės šalyje – mezo analizės aspektai. Šiuo atveju socialinių tinklų rezultatas – pats save generuojantis migracijos procesas.

Ankstyvoji migracijos teorija

Ravenstein (1885) vienas iš pirmųjų pradėjo aiškinti migracijos reiškinį ir sukūrė migracijos principų ir taisyklių rinkinį. Remdamasis Jungtinės Karalystės gyventojų mobilumo tendencijomis, autorius suformulavo pagrindines migracijos teorijos gaires:

- dauguma migrantų juda trumpais atstumais;
- migracijos procesas vyksta žingsnis po žingsnio: žmonės keliai į didesnius miestus, o į jų vietą atkeliauja atokesnių rajonų gyventojai (šis procesas vyksta, kol nenusilpsta traukos faktoriai);

- žmonės migruoja didesniu atstumu į pramonės centrus (didmiesčius);
- kiekvienas migracijos srautas sukelia priešpriešinį srautą;
- miesto gyventojai rečiau emigruoja nei kaimo gyventojai;
- moterys yra labiau linkusios migruoti nei vyrai (šalies viduje);
- dauguma migrantų – pavieniai suaugę žmonės (šeimos retai emigruoja);
- didžiųjų miestų gyventojų skaičius auga dėl migracijos, o ne dėl demografijos priežasčių;
- migracijos srautai didėja proporcingai, - augant pramonės, prekybos ir transporto mastams;
- migracija nukreipta iš žemės ūkio centrų į pramonės centrus;
- pagrindinės migracijos priežastys – ekonominės.

Paskutinė migracijos taisyklė dažnai sutinkama ir šiuolaikinėse migracijos teorijose. Didesnis atlyginimas ir geresnės gyvenimo sąlygos iki šios išlieka svarus migracijos traukos veiksnys, tačiau reikia pabstebėti, kad Ravenstein (1885) tyrė tik šalies viduje vykstančius migracijos procesus.

Kitas mokslininkas, sukūręs savo migracijos teoriją ir įnešęs svarų indėlį į migracijos reiškinio tyrinėjimus, – amerikiečių sociologas Stouffer (1940). Pasak autoriaus, atstumas nėra pagrindinis, migracijos srautus lemiantis, veiksnys. Stouffer teigimu, žmonių kiekis, persikelianti iš vienos vietos į kitą yra tiesiogiai proporcingas jiems atsiveriančioms perspektyvoms ir atvirkščiai – kuo daugiau trukdžių – tuo mažiau migruojančių žmonių. Anot mokslininko, neigiami migracijos faktoriai – tai visos aplinkybės, trukdančios migruoti: išlaidos transportui, nepalankūs vietos įstatymai, informacijos apie migracijos vietą stoka ar priešiška nusiteikusi vietos bendruomenė ir pan.

Iki 1960 m. migracijos teorija daugiausia buvo orientuota į mobilumą šalies viduje ir buvo glaudžiai susijusi su vietos modeliais – judėjimu tarp regionų, vietine ekonomika ir geografija. Ekonomikos ir istorijos specialistai aptarė tarptautinę migraciją, bet ne iš teorinės perspektyvos. Nuo praeito amžiaus 6-ojo dešimtmečio pabaigos migracija prasidedama aiškinti remiantis teorinėmis perspektyvomis (Bodvarsson ir Van den Berg, 2013, p. 29).

Tik, atsižvelgus į migracijos priežastis ir pasekmes, vystymosi etapus (žr. 2 lent.), per teorinę perspektyvą, galima gilinti teorinį supratimą apie migraciją kaip sudėtingą platų socialinį procesą.

2 lentelė. Pagrindinės migracijos, jos vystymosi ir politikos fazės

Laikotarpis	Migracijos vystymasis	Politikos laukas
Iki 1973 m.	Migracijos vystymasis; migracinis optimizmas	Kapitalo ir žinių perteikimas migrantams iš besivystančių šalių
1973 m. - 1990 m.	Vystymasis ir migracinis pesimizmas (priklausomybė, protų nutekėjimas)	Augantis skepticizmas; Susirūpinimas dėl protų nutekėjimo; po eksperimentų su grįžtamąja migracija politikos sutelkimas į integraciją priimančias šalis.
1990 m. – 2001 m.	Susitelkimas ties empiriniu darbu	Patvarus skepticizmas; sugriežtinta imigracijos politika.
>2001 m.	Žiniasklaidos aktyvus vaidmuo: dažniausiai teigiamas požiūris	Migracijos atgimimas; augantis optimizmas; protų įgijimas; diasporos augimas

Šaltinis: Haas de Hein, 2008, p. 2

Per visą XX a. teoriniai požiūriai į migraciją keitėsi. Taip nutiko, nes mokslininkai netyrė migracijos kaip atskiro domeno, nebuvo sukurta vieninga mokslinė teorinė bazė šiam reiškiniui analizuoti.

Amerikiečių sociologas Lee 1966 m. parašė straipsnį „Migracijos teorija“ („*A Theory of Migration*“), kuriame performulavo Ravenstein teoriją, savo veikale dėmesį skirdamas traukos ir stūmos veiksniams. Autorius pastebėjo, kad migracijai tiesioginę įtaką daro neigiamos ir teigiamos aplinkybės, pavyzdžiui, noras gyventi šalia artimųjų – bus traukos veiksnys, o sunkumai persikraustant į kitą gyvenamąją vietą – trukdantis faktorius. Tokių aplinkybių gali būti daug: didelis atstumas, kelionės išlaidos, brangus būstas. Tie patys veiksniai vieniems migrantams gali būti niekiniai, kitiems – neįveikiama kliūtis. Autoriaus migracijos modelis apjungia visus faktorius – ekonominius, kultūrinius, politinius, socialinius ir pan. Taigi, mokslininkas migraciją aiškino kaip neigiamų ir teigiamų veiksnių balansą, kuriam įtaką daro nenumatytos kliūtys.

Nors Lee (1966) nenurodė būdų kaip išmatuoti migracijai trukdančias kliūtis, tai nesutrukdė mokslininkams, tyrinėjuosiems migraciją, remtis jo teorija. XX amžiaus antroje pusėje migracijos reiškinys analizuojamas, pasitelkus ekonomikos mokslą ir tyrimų objektu tampa besivystančios pasaulio šalys. Vis dažniau migracijos procesas nagrinėjamas tarptautinėje erdvėje.

Tradiciskai tarptautinės migracijos sociologinėse teorijose vyrauja trys paradigmos: istorinė struktūrinė perspektyva, neoklasikinė ekonominės pusiausvyros teorija ir migracijos sistemų teorija.

Tarptautinė migracijos teorija

Tarptautinę migraciją makrolygmeniu analizuojančiose teorijose dėmesys sutelkiamas į sąlygas, kurioms egzistuojant vyksta didelio masto migracijos. Teorijose analizuojamos migrantų socialinės, ekonominės ir demografinės charakteristikos, nagrinėjami imigrantų adaptacijos, ekonominės ir socialinės integracijos, asimiliacijos procesai. Makrolygmens migracijos teorijų analizės objektais gali būti bendruomenės, valstybės arba net visas pasaulis. Migraciją jos aiškina kaip ekonominio vystymosi dalį, būtent kaip nelygiavertės darbo pasiūlos ir paklausos tarp skirtingų regionų bei nevienodą darbo atlygio rezultata (Valavičienė, 2013, p. 255).

Tarptautinė migracija suprantama kaip užduotis valstybių nacionalinėms politikoms, darantį įtaką tarptautinių santykių raidai, kadangi užsieniečių imigracija pakeičia ne tik valstybės populiacijos struktūrą, bet ir šalies vidaus politikos strategijas, nes į šalį atvykusių imigrantų galutinis tikslas yra įsilieti į priimančios visuomenės ekonominį, socialinį ir kultūrinį gyvenimą (Weiner, 1995, p. 132).

Ekonomikos teorijoje labiausiai apibendrintas migracijos veiksnys yra geresnio gyvenimo paieškos, didesnės asmens tobulėjimo galimybės (IOM, 2013, p. 31). Tačiau šis tikslas negali būti interpretuojamas vienprasmiskai, jis paremtas tokiomis rizikomis: pradedant subjektyvios gerovės įsivertinimu kaip procesu ir baigiant pasekmėmis, kurias sukelia subjektyvios gerovės įsivertinimo rezultatas.

Aiškinant tarptautinę migraciją kaip struktūrinį procesą, analitiškai sukuriama makro ir mikrolygių jungtis. Struktūrinimo teorija suteikia pagrindą tirti abipusį individo ir socialinės struktūros ryšį, leidžia atskleisti imigranto ir socialinės aplinkos, kuri jam turi įtakos, kurioje jis veikia ir kurią jis keičia, sąveiką (Valavičienė, 2013, p. 257).

Ekonominės migracijos mastas tiesiogiai priklauso nuo įgūdžių, gebėjimų, išsilavinimo pasiskirstymo tarp imigrantų ir vietos gyventojų. Esant žmogiškojo kapitalo deficitui priimančioje imigrantus valstybėje imigracijos srautai didėja ir atvirkščiai, – perpildžius rinką darbo jėga, pradedama vykdyti selektyvi imigrantų atranka – imigrantų srautai mažėja (Borjas, 2014, p. 8).

Neoklasikinė migracijos teorija. Neoklasikinė ekonominės pusiausvyros paradigma, arba kitaip vadinamas „stūmos - traukos“ modelis, tyrinėja makrostruktūrines transformacijas. „Stūmos-traukos“ modeliui priskiriamas „naudos - praradimų“ kriterijus, ypač pabrėžiant asmens apsisprendimo migruoti ir siunčiančiojo krašto politinių veiksnių svarbą. Pagal šią teoriją, svarbesni yra „išstūmimo veiksniai“, kuriems priskiriami migrantus siunčiančios šalies ekonominiai, politiniai ir socialiniai sunkumai, o ekonominiai ir politiniai priimančios visuomenės privalumai laikomi pagrindiniais „traukos veiksniais“ (Kuzminskaitė, 2010, p. 2).

Kaip teigia Castle ir Miller (2003) tarptautinė migracija nėra individualus vieno asmens veiksmas, kuriam žmogus apsisprendžia, ieškodamas geresnio gyvenimo galimybių. Tai kolektyvinis, iš socialinių pokyčių kylantis veiksmas, darantis įtaką tiek siunčiančios šalies visuomenei, tiek priimančiai valstybei. Pastebima, kad neoklasikinis ekonominės pusiausvyros modelis yra abstraktus ir tiesiogiai nesusijęs su konkrečiu migracijos atveju.

Pagal neoklasikinę ekonomikos teoriją, stūmimo veiksniai (demografinė kaita, nepalanki aplinka, žemas pragyvenimo lygis, atlyginimų skirtumai, nedarbo lygio augimas) skatina žmones palikti savo kilmės šalį; traukos veiksniai (didesnis darbo užmokestis, geresnė gyvenimo kokybė ir ekonominės galimybės, politinės ir pilietinės laisvės) pritraukia migrantus į priimančią šalį (Castles ir Miller 2003, p. 22).

Tarptautinė darbo jėgos migracija – objektyvus, nuo rinkos ekonomikos neatsiejamas, procesas. Jis toks pat akivaizdus kaip kapitalo srautai tarp šalių, tarptautinė prekyba ar tarptautinė ekonomikos integracijos plėtra. Žmogiškieji išteklių, pagal rinkos dėsnius, ieško kur efektyviau save realizuoti.

Daugelis ekonomistų, nagrinėjančių migracijos reiškinį, taiko darbo – srautų modelį, kuris postuluoja, kad migracijos vieta pasirenkama, atsižvelgiant į potencialias didžiausias grynąsias pajamas. Modelyje daroma prielaida, kad naudos maksimizavimas pasiekiamas per pajamų maksimizavimą. Šis modelis ignoruoja akivaizdų faktą, kad imigracijos vietos pasirinkimą lemia ir kitos priežastys, pavyzdžiui, šeimų susijungimas, prieglobsčio siekimas, patrauklesnės kultūrinės aplinkos paieška, religiniai įsitikinimai. Pastarieji migracijos motyvai gali būti suderinami su

finansinės naudos siekimu, bet negalima teigti, kad vienintelis migracijos faktorius yra maksimizuoti savo pajamas (Bodvarsson ir Van den Berg, 2013, p. 32).

Kitaip negu neoklasikinė ekonomikos teorija, *nauja ekonominė migracijos* teorija akcentuoja darbo rinkos ir namų ūkio santykį kaip pamatinį migracijos veiksnį. Migracija – tai namų ūkio strategija, siekianti ne tik maksimaliai padidinti šeimos pajamas (ką teigia neoklasikinė migracijos teorija), bet taip pat maksimaliai sumažinti šeimos pajamų riziką, – dalį darbo jėgos perkeltant į užsienio šalių darbo rinkas (Stark, 1991, p. 27). Didelės perlaidos į savo kilmės šalį gali tapti postūmiu plėstis ekonominiai migracijai. Remiantis šia teorija, galima teigti, kad išlošia tiek priimanči, tiek siunčianti šalis: viena gauna pinigines investicijas, kita – pigią darbo jėgą.

Priklausomumo teorija šalių vystymosi perspektyvoje migracija aiškinama kaip neigiamas reiškinys. Teorijoje globalinis kapitalizmas įvardijamas kaip šalių vystymosi trukdis. Priklausomumo teorijoje migracija suprantama ne tik kaip žalingas neišsivysčiusių šalių procesas, bet ir kaip viena iš neišsivystymo priežasčių, kai migracija griauja stabilias visuomenes, kenkia ekonomikai ir ardo populiacijas (Hein de Haas, 2007).

Migracijos sistemų teorija

Migracijos sistemų teorija aptaria sąryšį, atsirandantį migracijos procese tarp makro ir mikro struktūrų, tokių kaip politinės ekonomikos, tarptautinių ryšių, kolektyvinės veiklos ir institucinių veiksmų. Vien pasaulio rinkoje vykstančiais makrolygmens postūmiais paremtos bei siunčiančių ir priimančių šalių sąryšį pabrėžiančios migravimo teorijos migravimo apraiškų įvairovės neatskleidžia ir nepaaiškina (Koser ir Luta, 1998, p. 9). Reikia pastebėti, kad tokiose studijose akcentuojama migruojančiųjų veikla ir įsitikinimai, neformalūs socialiniai ryšiai, atsirandantys drauge su migravimo ir įsikūrimo svetimame krašte procesais mikrostruktūriniame lygmenyje. Tarptautinis mobilumas, paveiktas neformalių ryšių (asmeninių santykių, šeimos ir namų ūkio modelių, draugystės ir bendruomeninių ryšių, ekonominės ir socialinės pagalbos), suformuoja normatyvinių veiksmų, kaip tinkamo individų elgesio, standartą.

Kaip nurodo Massey (1999), tarptautinė migracija galiausiai tampa nuolat vykstančiu socialiniu reiškiniu, sukuriančiu migracijai fundamentą. Šis sukuria „*kultūrinį kapitalą*“ – informaciją apie kitas šalis, apie galimybes emigruoti, susirasti darbą, įsikurti ir prisitaikyti prie naujų aplinkybių – būtinus išteklius pavieniams individams, sutelkiančius juos į bendrą socialinių vaidmenų bei santykių tinklą. Nors šie socialiniai ryšiai daro įtaką migracijos procesui ir jį palaiko, tačiau tam tikromis aplinkybėmis (dažniausiai nereglamentuotos, nelegalios migracijos atvejais) tie patys kultūriniai socialiniai ištekliai gali tapti trūkumu ir būti žalingi, jei išsirutulioja į „migracijos verslą“ ir migruojančiųjų išnaudojimą.

Pasaulio sistemų teorija

Pasaulio sistemų teorija visą pasaulį suvokia kaip tarpusavyje susijusią vientisą sistemą, kurioje pagal ekonominį šalių išsivystymo lygį išskiriamos trys zonos: branduolys, tarpinė zona (pusiau

periferija) ir periferija. Branduolių, arba centrų, kurie yra stipriai ekonomiškai išsivystę, pasaulio sistemoje yra daug, o į periferines zonas įeina ištisos silpnų ekonomikų valstybės. Pusiau periferinės yra tokios zonos, iš kurių gali formuotis migraciniai srautai tiek į centrą, tiek į periferiją (Jančaitytė ir kt., 2009, p. 15).

Išsivysčiusiose šalyse – branduoliuose trūksta darbo jėgos, ir tai padaro jas traukos centrais. Periferijose, skirtingai nei branduoliuose, jos yra per daug dėl nepakankamo darbo vietų skaičiaus, mažo darbo užmokesčio, blogų darbo sąlygų, todėl darbuotojai pradeda migruoti į vadinamojo centro šalis, kur užpildo laisvas darbo vietas. Taip formuojasi migraciniai srautai, kurie dažnai būna pagrįsti kalbos ir kultūros panašumu, taip pat patogiu transporto ir komunikaciniu ryšiu (Jančaitytė ir kt., 2009, p. 15).

Lietuva šios teorijos kontekste vertinama kaip tarpinė zona – pusiau periferija, iš kurios darbo jėga vyksta ne tik į išsivysčiusias Vakarų šalis, bet ir priešinga kryptimi – į Rusiją, Ukrainą, Baltarusiją ir pan. Pusiau periferiniai zonai priklauso 28 pasaulio valstybės, tarp kurių yra ir tiesioginės Lietuvos kaimynės, ir tolimos šalys - Venesuela, Kuba, Meksika, Malaizija, Gabonas, Pietų Afrikos Respublika ir kt. (Jančaitytė ir kt., 2009, p. 15).

Ši teorija yra alternatyvi neoklasikiniam ekonominės pusiausvyros modeliui ir grindžiama nevienodu politinės ir ekonominės galių padalijimo aiškinimu. Pagal šią teoriją, dominuojančios „centrinės“ (išsivysčiusios) ir „periferinės“ (besivystančios) šalys yra tarpusavyje susiję ir veikia viena kitą. Tam tikroje periferinėje šalyje prasidedantys migracijos procesai kyla iš ankstesnio, istoriškai su centrinėmis šalimis susiklosčiusio ryšio, dėl kurio tarp šių šalių formuojasi naujai atsirandantys struktūriniai ryšiai. Nors ši teorija plačiai apibūdina struktūrinės migravimo sąlygas, tačiau neatsižvelgia į socialinio migracijos reiškinių faktą. Reikia pastebėti, kad migracijos procese pasigendama tokių svarbių veiksnių kaip „*suinteresuotų individų bei grupių motyvacijos ir veiklos*“ (Kuzmickaitė, 2010).

Taigi, migracijos reiškinį pasaulio sistemų teorija aiškina darbo jėgos judėjimu iš periferijos į centrą. Ši teorija tarptautinę migraciją sieja ne su konkrečios valstybės ekonomika, darbo rinka ar jos segmentais (kaip tai daro neoklasikinė ekonomikos, nauja ekonominė migracijos ir dviejų darbo rinkų teorijos), bet su pasaulinės darbo rinkos struktūra (LSTC; ETI, 2014, p. 29).

Socialinės migracijos teorijos

Socialinė struktūra, taip pat, daro didelę įtaką migracijos procesui. Nepastovus ekonominis, politinis, socialinis, kultūrinis, materialinis, technologinis pamatas veikia struktūrinius migracijos veiksnius ir dalyvauja migracinių sprendimų formavimo procesuose (Valavičienė, 2013). Struktūrinėje teorijoje būtinai dalyvauja aktyvus, refleksyvus, pajėgus daryti įtaką veikėjas, naudojantis prieinamus išteklius ir taisykles. Taip veiksnius individai dalyvauja kuriant ir perkuriant migracijos institutus, migracijos kultūrą.

Socialinių tinklų teorija socialinius tinklus (ryšius) traktuoja kaip saitus apjungiančius migrantus, ilgalaikius migrantus ir vietos gyventojus, remiantis šeimos, giminystės, draugystės ryšiais. Tinklas yra savotiškas kapitalas, kurio dėka migrantams sumažėja piniginės išlaidos ir rizika, o potencialus pelnas padidėja. Socialiniai ryšiai skatina migraciją, kadangi palengvina potencialaus migranto apsisprendimą migruoti dėl galimos pagalbos integruotis svetimoje šalyje (pvz., suteikiant informaciją ir/ar paslaugas įsidarbinimo, būsto, švietimo, socialinių paslaugų teikimo klausimais). Kai tik migrantų skaičius pasiekia kritinę ribą, mažėja išlaidos ir rizika, o migracijos plėtra – didėja. Remiantis socialine tinklų teorija, teigiama, kad prasidėjęs socialinių ryšių migracijos procesas yra nesustabdomas reiškinys – tinklai linkę plėstis ir nuolatos priimti naujus narius. Migrantų kuriami tinklai auga tiek kilmės, tiek tikslo šalyse, todėl susidaro sąlygos naujiems tarptautinės migracijos (Massey ir kt., 1993) ir migrantų integracijos modeliams atsirasti.

Socialinių ryšių analizė sudaro sąlygas tyrinėti imigraciją mezo (t. y. šeimos, giminės, draugų socialinių ryšių ir etninės giminystės aspektais) ir mikro (individualaus mobilumo veiksnių aspektais) lygmenų sąveikoje. Taip pat leidžia analizuoti besikuriančias migrantų organizacijas ir migracijos tinklą, kurio stiprumas priklauso nuo socialinių ir demografinių charakteristikų (pvz., kilmės šalies, ekonominės veiklos, socialinių išteklių ir kt.). Migracijos tinkle įsitvirtinusi neformali integracijos infrastruktūra ir atstovavimo mechanizmai leidžia atskleisti ne tik kolektyvinius atvykėlių mobilumo veiksmus, bet ir migracijos tinklo turinį, padedantį imigrantams įveikti konkrečius adaptacijos barjerus (pvz., susirasti darbą ir būstą, susitvarkyti imigrantų teisinį statusą reglamentuojančius dokumentus, kt.) (ETI, 2012, pp. 32-33).

Apibendrinant migracijos tinklo teoriją, tikslinga akcentuoti migracijos sistemų teoriją, apimančią daugelį migraciją sąlygojančių veiksnių. Migracijos sistemų teorija gali būti laikoma migracijos teorijų samplaikos pavyzdžiu (Bijak 2006, p. 15). Ši teorija pateikia plačiausią migracijos sampratą aiškinančių veiksnių sklaidą. Migracijos sistema susiformuoja tuomet, kai migracijos srautai įgyja stabilumą ir struktūrą laiko ir erdvės atžvilgiu, o tai leidžia identifikuoti stabilias tarptautinės migracijos sistemas suvokiant migraciją kaip dinamišką, o ne statišką procesą, kuriame šalys ir regionai yra sujungti skirtingų tipų ryšiais. Migracijos analizė leidžia integruoti makro ir mikro veiksnių grupes, todėl migracijos sistemų teorija migraciją aiškina stūmos ir traukos šalių makro ir mikro struktūrų sąveika. Makro struktūros – tai instituciniai veiksniai (migracijos reguliavimo mechanizmai ir integracijos politika), mikro – pačių migrantų subjektyvūs mobilumo veiksniai, patirtys ir kuriami socialiniai ryšiai (Brettell ir Hollifield, 2000, pp. 51-56).

Reikia pastebėti, kad migracijos kilmę aiškinančios ekonominės migracijos teorijos pateikia platų procesą apibūdinančių veiksnių spektrą, tačiau galutinai neatskleidžia individualių ir kooperatyvinių mobilumo veiksnių (Hein de Haas, 2007). Šios teorijos nepapibrėžia, kodėl žmonės nusprendžia migruoti ir pasirenka būtent tą, o ne kitą tikslo šalį, ir kodėl žmonės dažniausiai yra linkę

migruoti, neatsižvelgiant į struktūrinės migracijos priežastis (pvz., ekonominę šalių ar regionų išsivystymą, imigracijos politiką ir kt.).

Apjungiant aptartas teorijas pastebima, kad migracijos sistemų teorija akcentuoja migracijos sistemas tose šalyse, kuriose vyrauja tapatūs ar panašūs migracijos modeliai. Dinamiškoje scheme migracija yra įsitvirtinusi besiformuojančių istorinių, ekonominių, kultūrinių ir politinių ryšių sąveikoje makro ir mikro lygmenyse, todėl žmonijos mobilumas tampa tolimesnių ryšių sąveikos priežastimi ir, tuo pačiu, rezultatu (Bijak, 2006, p. 15).

Anot Valavičienės (2013 p. 254), pati migracija kaip reiškinys yra praeities įvykių padarinys ir ateities įvykių prielaida. Šiuolaikiniai migracijos mastai nuolat auga – kasmet didėja tarptautinių migrantų skaičius, plečiasi migrantų kultūrinės, etninės ir religinės struktūros įvairovė, kartu stiprėja imigracijos visuomenių heterogeniškumas, didėja socialinių tinklų ir diasporos reikšmė, be nuolatinės migracijos, vis stipriau reiškiasi apykaitinė migracija.

Reikia pastebėti, kad laikui bėgant tarptautinė migracija linkusi kurti savo paramos infrastruktūrą. Migracijos srautams įgijus stiprią inerciją, jie gali priešinti priimančios valstybės politinėms manipuliacijoms. Politologai dažnai teigia, kad imigraciją yra daug lengviau pradėti, nei nutraukti. Svarbiausias mechanizmas, skatinantis tarptautinę migraciją, yra migracijos tinklų kūrimas ir plėtra.

Apibendrinant migracijos teorijas, galima teigti, kad kiekvienas migruojantis asmuo ar asmenų grupė turi savo individualią istoriją ir pati „migracija“ neturi vieno tikslaus apibrėžimo, todėl ir nėra vienos tikslios, migracijos reiškinį apibūdinančios, teorijos.

Jau beveik pusantro amžiaus migracija išlieka Vakarų šalių mokslininkų dėmesio centre, per šį laikotarpį buvo sukurta daug migracijos teorijų. Nuolatinį domėjimąsi šiuo reiškiniumi galima paaiškinti jos vaidmens stiprėjimu pasaulio visuomenėse.

Tarptautinė migracija yra neatsiejama šalių viešosios politikos sritis, dėl vykstančio nesustabdomo pasaulinės globalizacijos proceso.

1.1.4. Imigracijos politikos analizė

Bet kuri šalies politika – tai tam tikrų visuomenės problemų nustatymas, sprendimų priėmimas ir būdų, jiems įgyvendinti, pasirinkimas. Tai poveikio priemonė – reguliuojanti įvairius socialinius procesus, kurių vienas ir yra migracijos reiškinys.

Migracijos politika – tai sistema, kurią sudaro valstybės lygmenyje bendrai priimtų nuostatų ir koncepcinių priemonių visuma, kurių dėka valstybinės ir kitos viešosios institucijos, laikantis tam tikrų principų, siekia užsibrėžtų tikslų (ES, 2015).

Migracijos politiką sudaro sienos kirtimo, laikino arba nuolatinio gyvenimo šalyje, pilietybės gavimo, migracijos srautų valdymo ir kitų aspektų reguliavimas (Щербакова, 2014).

Paskutiniais dešimtmečiais, išaugus migracijos srautams, tarptautinė migracija tapo pasauline problema, kuri užima vieną svarbiausių vietų šalių politikos problemų sprendimo dienotvarkėse. Remiantis Jungtinių Tautų duomenimis, 2013 m. migracijos mastas išaugo iki 232 mln., palyginus su 1990 m. šis skaičius padidėjo 50 proc. Tarptautinių migrantų dauguma gyvena išsivysčiusiose pasaulio šalyse, o patys jie kilę iš besivystančių valstybių. Tačiau migracijos srautai tampa vis įvairesni.

Migracijos politika, kaip ir visos viešosios politikos, yra heterogeniška, kurią sudaro šie elementai (JTO, 2014):

- **Koncepcija**, kuri yra migracijos politikos pamatas, ji apima: teises, etnines ir ideologines normas; dokumentus, reglamentuojančius migracijos reiškinį; valstybinį demografinio proceso valdymą.
- **Migracijos politikos tikslai**. Tikslų įvairovė priklauso nuo šalyje susiklosčiusios situacijos. Migracijos politikos pobūdis tiesiogiai susijęs su šalių geopolitine padėtimi – skirtingos šalys susiduria su skirtingomis problemomis. Tikslų hierarchija ir jų diferenciacija nustatoma, atsižvelgiant į valstybių problemas, poreikius ir patirtis. Galima išskirti šiuos migracijos politikos tikslus:
 - pritraukti laikinus migrantus į šalį;
 - sukurti nuolatinai gyvenančių migrantų populiaciją;
 - stabilizuoti migracijos srautus;
 - pritraukti darbo migrantus, siekiant užpildyti darbo rinkos spragas;
 - didinti migracijos srautus šalies viduje;
 - riboti imigracijos mastus;
 - vykdyti migrantų integraciją ir t.t.
- **Migracijos politikos reguliavimo priemonės**. Pagrindiniai migracijos politikos įgyvendinimo mechanizmai:
 - išsamūs ir visuotiniai, migraciją reglamentuojantys, teisės aktai;
 - suvienodintos migrantų klasifikacijos kategorijos;
 - atsakomybės, sprendžiant migracijos problemas, paskirstymas tarp įvairių šalies valdžios lygmenų (pvz., federalinės ir regioninės, valstybės ir savivaldos institucijų);
 - suderinta ekonominė ir administracinė sistema, reguliuojanti migracijos srautus;
 - pažeidžiamų migrantų saugumo ir paramos formų užtikrinimas;
 - biudžeto lėšų paskirstymo, migrantų problemoms spręsti, suregulavimas;
 - nebiudžetinių finansavimo šaltinių pritraukimas.

Jungtinių Tautų Organizacija (JTO, 2013) kartu su Tarptautine migracijos organizacija ir tarptautiniais partneriais, šalių vyriausybėmis bei bendruomenėmis vykdo šias, – tarptautinės migracijos, programas:

- Migracijos humanitariniais tikslais (siekiama padėti žmonėms, nukentėjusiems nuo konfliktų ir jų pasekmių, teikiama pagalba pabėgėliams ir asmenims, norintiems susijungti su savo šeimomis);
- Migracija susijusi su plėtra (užtikrina kvalifikuotos darbo jėgos srautą, atsižvelgiant į šalių poreikius bei priimančios šalies vietos gyventojų interesus);
- Techninio bendradarbiavimo programos (konsultuoja vyriausybes, tarpvyriausybines ir nevyriausybines organizacijas migracijos klausimais; parengia būtinas priemones, skirtas spręsti migracijos problemas kintančioje tarptautinėje aplinkoje, taip pat, moko personalą ir teikia būtiną valstybėms techninę paramą).

JTO atlieka mokslinius tyrimus ir analizuoja šalių migracijos informaciją, tarptautiniuose seminaruose ir konferencijose aptaria migracijos problemas, tiria migracijos proceso priežastis ir pasekmes, migrantų padėtį ir poreikius.

Migracijos politika yra glaudžia susijusi su pabėgėlių problemomis, asmenimis, ieškančiais politinio ar laikinojo prieglobsčio, darbo ir kitais migrantais, taip pat ir su teisiniu piliečių ir užsieniečių statusu, teisinėmis ir Konstitucinėmis šalių normomis.

Migracijos reguliavimas

Tarptautiniame kontekste išsiskiriami trys požiūriai į migracijos reguliavimą (Ushkalov ir Malakha 2001, p. 93):

- 1) aktyvaus reguliavimo modelis, kai valstybės valdžia, panaudodama atitinkamas administracines, teisines ir ekonomines priemones, aktyviai reguliuoja migracijos srautus;
- 2) liberalus (nesikišimo) modelis, kai valstybė neturi galimybių reguliuoti migracijos procesų, nes toks valstybės įsikišimas gali pažeisti pagrindines žmogaus teises ir laisves;
- 3) požiūrio į ateitį koncepcija, kai akcentuojama, kad migracija yra ne vienos valstybės reikalas, todėl būtini aukštesnio nei nacionalinio lygio sprendimai, reikalaujantys laiko sąnaudų. Kiekvienos šalies unikali migracijos istorija bei joje įsikūrusios bendruomenės savitai formavo šalies migracijos politiką, tačiau tai nėra priežastis nuvertinti tokios politikos reikšmingumą. Lygybės įteisinimas bei pagrindinių žmogaus teisių gynimas yra tas pradinis standartas, kuriuo grindžiamas piliečių ar atvykėlių įtraukimas. Teigiama, kad imigrantų socialinis adaptacija prasideda vietinėse bendruomenėse.

Remiantis Taljūnaitės (2010, p. 161) atlikta migracijos politikos analize, galima išskirti šias migracijos sukeltas problemas:

- demografinis spaudimas – mažėjanti gyventojų populiacija, gyventojų senėjimas, mažas gimstamumas, – tai kelia įtampą pensijų ir socialinių išmokų sistemoms;
- ekonominis spaudimas – kvalifikuotų specialistų ir žemos kvalifikacijos imigrantų atnešama nauda ir sukuriama pridėtinė vertė;
- politinis spaudimas – grėsmė, susijusi su imigrantų integracija (kultūrinės vertybės, teisės ir laisvės, dalyvavimas visuomenėje, pilietybė ir natūralizacija, tautinio mentaliteto skirtumai).

Migracijos politika apima problemų ir užduočių sprendimą, susijusį su emigracija ir imigracija - tai imigrantus priimančių ir siunčiančių šalių viešosios politikos dalis.

Analizuojant imigracijos politiką, svarbu aptarti integracijos terminą. **Integracija** – tai nuolatinis dviejų krypčių procesas, apimantis migrantus ir priimančią visuomenę bei visas politikos sritis, įskaitant švietimą ir užimtumą bei antidiskriminacinę politiką (LSTI; ETI, 2014).

Integracija – tai dinaminis, dvipusis visų imigrantų ir valstybių gyventojų abipusio susitarimo procesas, kurio metu imigrantai tampa visuomenės dalimi, išlaikančia savo tautinį tapatumą.

Imigracijos traukos šalys (pvz., JAV, Australija, Kanada, JK ir kt.), kurioms nuolatos trūksta darbo jėgos resursų, grindžia savo imigracijos politiką atvykstančiųjų kokybinėmis ir kiekybinėmis reguliavimo priemonėmis.

Viena iš politinio reguliavimo priemonių yra imigrantų kvotos nustatymas, kuris gali kisti kasmet, priklausomai nuo šalies poreikių. Kvotą galima suskirstyti tam tikromis proporcijomis tarp įvairių kategorijų imigrantų. Pavyzdžiui, 1995 m. JAV buvo nustačiusi tokias imigracijos kvotas: 71 % atvykusiųjų turėjo būti JAV piliečių giminės, 20 % – specialistai darbuotojai, pagal to meto šalies poreikius ir 9 % – kvota skirta visiems likusiems imigrantams. Naujas imigracijos įstatymas, priimtas 1996 metais, gerokai išplėtė imigrantų kvotų dydį, bet tuo pačiu metu sugriežtino jų kokybės charakteristikų reikalavimus (U.S. Department of State).

Dažnai priimančios šalys nustato tam tikrus imigrantų atrankos kriterijus, iš kurių dažniausiai pasitaiko: atitinkamo išsilavinimo ar specialybės reikalavimai, valstybinės kalbos mokėjimas, darbo stažas, gera sveikatos būklė, finansinė padėtis ir t.t. Amžiaus cenzas išlieka viena iš labiausiai paplitusių imigrantų atrankos kriterijų – šansas gauti leidimą atvykti į Vakarų šalis yra didesnis jaunesniems kandidatams.

Kita politikos priemonė, skirta pritraukti imigrantus, yra atitinkamų lengvatų taikymas atvykstantiems. Dažnai Vakarų šalys, siekdamos pritraukti investuotojus, supaprastina verslininkų priėmimo į šalį tvarka, tikėdamos užsienio investicijų į šalies ekonomiką ir darbo rinką.

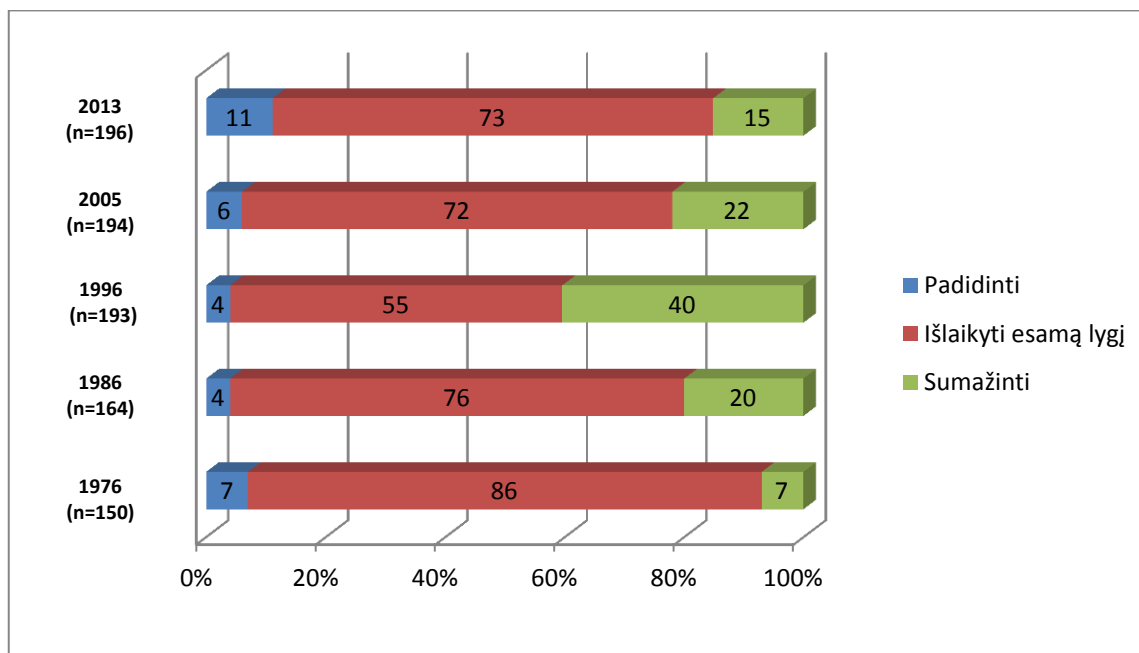
Imigracijos ir kapitalo investicijų tyrimas, atliktas Australijoje 1900 m. – 1975 m. parodė, kad gyventojų ir kapitalo santykis augo tokiu būdu: 1 % gyventojų augimas – sudarė 8 % finansinių investicijų didėjimą. Tai įrodo, kad kapitalo investicijų efektyvumas priklauso nuo selektyvios imigrantų atrankos. Šiuolaikinės aukšto ekonominio lygio valstybės taiko imigrantų verslininkų

pritraukimo schemas: Australija – nuo 1981m., Kanada – nuo 1986 m., Naujoji Zelandija – nuo 1987 m., o JAV – nuo 1991 m. (United Nations, 2013).

Imigracijos politikos situaciją šalyse galima vertinti, pagal tris komponentus (Щербакова, 2014):

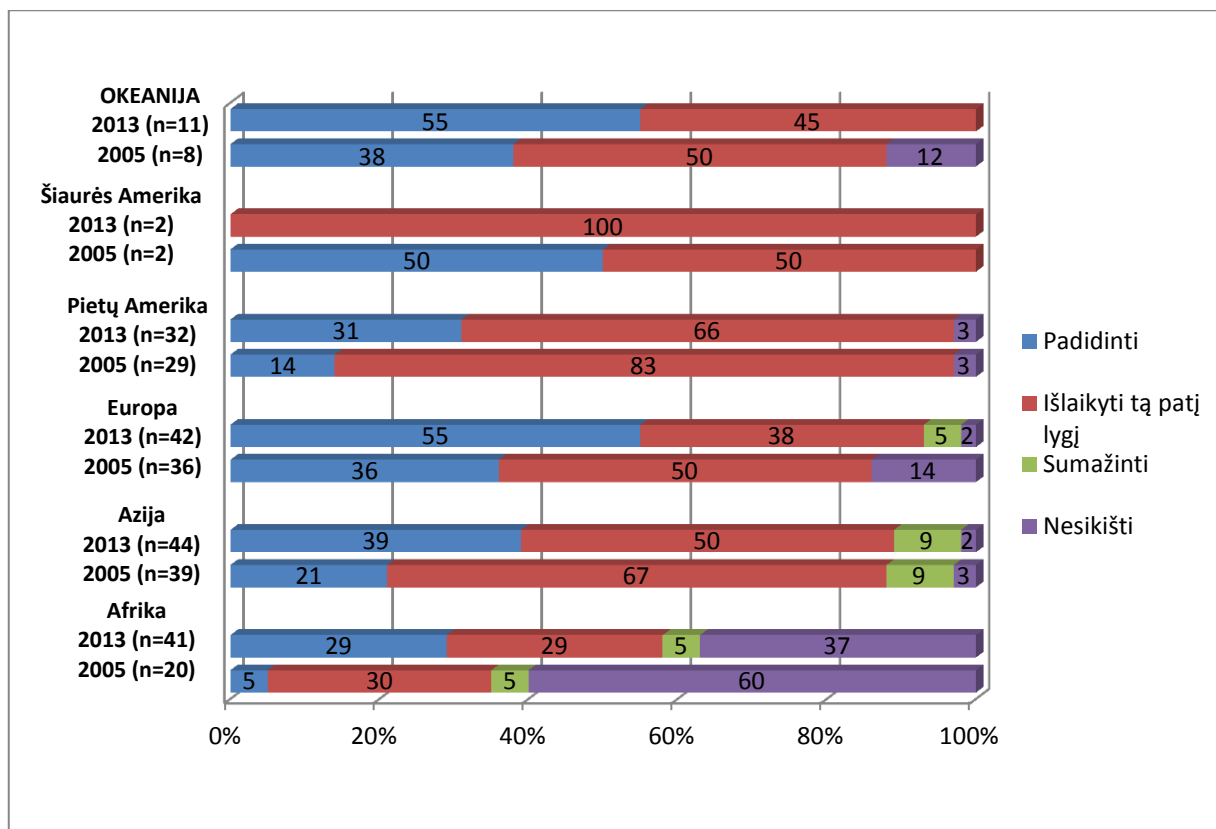
- vyriausybės požiūrį į šalyje susiklosčiusį migracijos lygį (ar sukelia esama situacija ir vyraujančios tendencijos vyriausybės susirūpinimą vykdoma šalyje migracijos politika);
- pokyčių siekimas (siekis mažinti ar didinti imigracijos lygį arba išlaikyti esamą dydį);
- vykdoma aktyvi veikla, keičiant politiką arba pasirenkama nesikišimo politika.

Lyginant nacionalinių vyriausybių požiūrį į jų šalyje vykdomą imigracijos politiką, pastebimą, kad didžioji pasaulio dalis valstybių nesiekia keisti esamos imigracijos situacijos (United Nations, 2013). Minimalus pasitenkinimas buvo 1990 – ujų viduryje (55 %), kai žymiai paspartėjo tarptautinių migrantų skaičiaus augimas ir šalių, siekiančių apriboti imigraciją, priešiškus išaugo dramatiškai (žr. 3 pav.). Per kitus du dešimtmečius, šalių, kurias tenkino esami imigracijos mastai, dalis išaugo iki 73 %. Tuo pačiu metu, valstybių, siekiančių apriboti imigracijos mastus, sumažėjo nuo 40 % iki 15 % lyginant 1996 m. ir 2013 m.



3 pav. Šalių pasiskirstymas, pagal požiūrį į imigraciją (1976 m., 1986 m., 1996 m., 2005 m., 2013 m.; n – šalių skaičius). Šaltinis: United Nations, 2013

Europos šalys labiausiai siekia pritraukti aukštos kvalifikacijos migrantus (žr. 4 pav.). Noras padidinti kvalifikuotos darbo jėgos imigraciją taip pat yra gana būdinga Okeanijos šalims. Azijos ir Lotynų Amerikos šalyse politikai siekia išlaikyti esamą kvalifikuotos darbo jėgos imigracijos lygį. JAV, Kanada ir Afrikos valstybės renkasi nesikišimo politiką.



4 pav. Regionų pasiskirstymas pagal požiūrį į kvalifikuotos darbo jėgos imigraciją, 2005 m. – 2013 m. (n – šalių skaičius). Šaltinis: pgl. United Nations, 2013

Tarptautinė migracijos politika sprendžia tokias, - šiuolaikiniam pasauliui aktualias, problemas: demografinės, socialinės – ekonominės, teritorinio vientisumo išsaugojimo, politinio stabilumo, šalių kultūrinio identiteto apsaugos ir t.t.

Šiuolaikinės pasaulinės politikos aktualūs aspektai, - susiję su integracijos procesų tendencijomis, tokiomis, kurios atspindi sudėtingą politinių ir socialinių - ekonominių sistemų transformaciją.

Dabartiniu metu šalių migracijos politika keičiasi dėl vykstančio internacionalizacijos proceso - įvairių gyvenimo sričių, daugelio valstybių ir tautų sąsajų: vienos problemos sprendimas - tampa kitos problemos priežastimi. Todėl valstybėms svarbu – bendradarbiauti, ieškant bendro politinio konsensuso, dalintis patirtimis, teikti tarpusavio pagalbą.

ES ir imigracijos politika

Kadangi Lietuva yra Europos Sąjungos narė, tai svarbu aptarti ES pagrindinius imigracijos politikos aspektus ir šią politiką reglamentuojančius dokumentus, kuriais mūsų šalis privalo vadovautis, formuojant imigracijos politiką.

ES migracijos pamatinis tikslas – siekis suderinti požiūrį teisėtos migracijos ir kovos su nelegalia imigracija klausimais. Vienas iš užsibrėžtų ES tikslų – nustatyti vienodą teisėtų imigrantų teisių ir pareigų lygį, panašų į tą, kuris užtikrinamas ES piliečiams (ES, 2015).

Migracijos ir integracijos klausimai plėtojami svarbiausiuose ES dokumentuose, o integracijos uždaviniai detalizuojami 2010 m. Stokholmo programoje bei 2011 m. Komunikate dėl migracijos. Minėtos programos pagrindu yra įsteigti keturi fondai: išorės sienų fondas, Europos grąžinimo fondas, Europos pabėgėlių fondas ir Europos fondas trečiųjų šalių piliečių integracijai.

Perspektyvi solidarumu pagrįsta visapusiška Europos migracijos politika – svarbiausias Europos Sąjungos tikslas. Migracijos politika siekiama nustatyti suderintą požiūrį teisėtos ir nelegalios migracijos klausimais.

Nuo XX a. vidurio, ypač pradėjus veikti Europos Bendrijoms, „integracijos“ terminas plačiai vartojamas politikos moksle tam tikrai politinių junginių sąveikai apibūdinti. Integracija pirmiausia siejama su užimtumu, socialine apsauga ir pilietine veikla, t. y. su ekonominėmis ir pilietinėmis teisėmis. Tačiau, be ekonominės ir pilietinės (politinės) integracijos, egzistuoja ir sociokultūrinė integracija (Matonytė ir Klementjevienė, 2011, p. 80).

2015 m. Europos Komisija, atsižvelgus į dabartiniu metu vykstančią migracijos krizę, pristatė keturis numatytus konkrečius ir neatidėliotinus veiksmus, padėsiančius suvaldyti migracijos srautus į Europą:

- Mažinti neteisėtą imigraciją;
- Sienų valdymo srityje – gelbėti žmonių gyvybes ir apsaugoti išorės sienas;
- Užtikrinti visišką ir nuoseklų bendros Europos prieglobsčio sistemos įgyvendinimą, visų pirma skatinant sistemingą tapatybės nustatymą ir pirštų atspaudų ėmimą, taip pat kovoti su piktnaudžiavimu šia sistema;
- Atsižvelgiant į demografinį nuosmukį Europoje, bus siekiama išsaugoti jos patrauklumą migrantams, pavyzdžiui, atnaujinant ir peržiūrint mėlynosios kortelės sistemą, nustatant naujus integracijos politikos prioritetus ir kiek galima padidinant migracijos politikos naudą asmenims ir kilmės šalims.

Taip pat ES dokumentuose numatoma, stiprinti Europos išorės sienų valdymo agentūros FRONTEX vaidmenį, siekiant padidinti jos pajėgumą veiksmingiau reaguoti į kintančius migracijos srautus. Numatoma tris kartus padidinti bendrą FRONTEX operacijų „Triton“ ir „Poseidon“ pajėgumus ir išteklius 2015 m. ir 2016 m. Šių misijų paskirtis – žmonių gelbėjimas jūroje, o priemonių imtasi todėl, kad šimtai migrantų – pabėgėlių, bandydami pasiekti Europos krantus, nuskendo Viduržemio jūroje.

Analizuojant ES migracijos politiką, reikia pabrėžti migracijos ir migrantų integracijos politikos tikslinių grupių (trečiųjų šalių piliečius, prieglobstį gavusius užsieniečius, pabėgėlius, neregularius migrantus) klasifikavimą, kuris ne tik skirsto migracijos ir integracijos politikos tikslines grupes, bet kartu sudaro atskirų politikos sričių formavimosi pagrindą. Migracijos (politikos) teorijų

kompleksiškumas ir ES migracijos politikos analizė atskleidžia skirtinguose lygmenyse (regioniniame, nacionaliniame ir tarptautiniame) įgyvendinamos ES migracijos politikos nesuderinamumą (ES, 2015).

Įvairaus lygmens (tarptautinių ir nacionalinių) institucijų, dirbančių imigracijos srityje, gebėjimas sėkmingai bendradarbiauti ir pritaikyti imigracijos teises normas praktikoje bei panaudoti esamas socialines ir ekonomines galimybes yra labai svarbus siekiant imigracijos politikos efektyvumo. Jeigu imigracijos teorija ir praktika nesutampa, tada yra tikimybė, kad imigrantų integracijos procesas nebus sėkmingas: imigrantai dirbs nelegaliai, nebus išnaudotas atvykėlių turimas socialinių ekonominių inovacijų potencialas; stiprės visuomenės neigiamos nuostatos imigrantų atžvilgiu ir pan. (Matonytė, ir Klementjevienė, 2011, p. 81).

Europos Sąjungos migracijos politika orientuota į saugią ir atvirą Europą. Daugiausią dėmesio yra skiriama imigrantų iš trečių šalių problemoms spręsti. Paskutiniiais metais Europos migracijos politika buvo sugriežtinta dėl vykstančios migracijos krizės Rytų Azijoje ir Šiaurės Afrikoje. ES politika veikia pagrindinėm dviem kryptimis: pagalba pabėgėliams (prieglobsčio prašytojams) ir šalių narių apsauga (saugo Europos sienas nuo nelegalios migracijos, potencialių teroro išpuolių ir pan.).

Šalių vykdomą imigracijos politiką palyginti ir įvertinti galima, remiantis šiais kriterijais: tarptautiniu Migrantų integracijos politikos indeksu ir Socialinio progreso indeksu.

Migrantų integracijos politikos indekso apžvalga

Migrantų integracijos politikos indeksas (MIPEX) yra unikali priemonė, kuri matuoja integracijos politiką visose ES valstybėse narėse, Australijoje, Kanadoje, Islandijoje, Japonijoje, Pietų Korėjoje, Naujojoje Zelandijoje, Norvegijoje, Šveicarijoje, Turkijoje ir JAV (MIPEX, 2015).

Integracijos politikai pamatuoti buvo sukurti 167 politikos rodikliai, siekiant susidaryti turtingą, įvairialypį vaizdą apie migrantų galimybes dalyvauti visuomenės gyvenime. Šis indeksas yra naudinga priemonė vertinant ir lyginant tai, ką vyriausybės daro siekdamos migrantų integraciją visose analizuojamose 38 – ose šalyse.

Projektas informuoja pagrindinius politikos veikėjus apie tai, kaip naudoti rodiklius, siekiant pagerinti integracijos valdymą ir politikos veiksmingumą.

Politikai, nevyriausybinės organizacijos, mokslininkai, Europos ir tarptautinės institucijos naudoja MPIEX duomenis ne tik suprasti ir palyginti nacionalines integracijos politikas, bet ir pagerinti bendrai visoms šalims priimtus standartus.

Remdamasi savo nuolatine sėkme, MIPEX projektas žengia ketvirtą kartą su naujomis politikos kryptimis ir papildomais rodikliais. Migrantų politikos integracijos rodikliai apima šias politikos sritis: užimtumą ir darbo rinkos mobilumą, švietimą, dalyvavimą politikoje, pilietybės suteikimo procedūras, šeimos susijungimą, sveikatos apsaugą, ilgalaikio gyvenimo šalyje politiką ir antidiskriminacinę politiką (MIPEX, 2015).

Remiantis tarptautinio tyrimo „*Migrantų integracijos politikos indeksas*“ (2014) duomenimis Lietuva iš 38 šalių užėmė 34 – ą vietą, o tai yra vienas iš prasčiausių rezultatų tarp visų reitinguose dalyvavusių valstybių. Lietuvoje įgyvendinamos migrantų integracijos politikos priemonės vertinamos kaip nepalankios šalyje gyvenantiems ir į šalį atvykstantiems imigrantams (MIPEX, 2015).

Migrantų integracijos politikos lyderiai yra Švedija ir Portugalija, šios valstybės pasidalino pirmą – antrą vietas. Į pirmąjį Migrantų integracijos politikos indekso reitingo dešimtuką pateko Suomija, Kanada, Naujoji Zelandija, Belgija, Norvegija, Australija, Vokietija ir JAV.

Socialinio progreso indeksas

Paskutiniu metu vis daugiau dėmesio sulaukia ne pelno siekiančios organizacijos „*Social Progress Imperative*“ sukurtas vertinimas – socialinio progreso indeksas, matuojantis iki kokio lygio valstybės atitinka savo piliečių socialinius ir aplinkos poreikius (SPI, 2015).

Jam apskaičiuoti naudojamos 52 duomenų grupės, nuo pamatinių žmogaus išgyvenimui būtinų poreikių (sveikatos apsaugos, geriamo vandens, būsto ir pan.) iki galimybių siekti savo svajonių (asmens teisių, laisvių, tolerancijos, galimybių siekti išsilavinimo ir pan.) (SPI, 2015).

Nuo kitų šalių vystymosi matavimo rodiklių, pavyzdžiui, bendro vidaus produkto, socialinio progreso indeksas skiriasi tuo, kad matuoja ne ekonominius faktorius, o tai, kokios įtakos jie turėjo kasdieniam žmonių gyvenimui.

Pirmoje šio indekso vietoje yra Norvegija, paskutinėje – Džibutis. Iš viso 2015 m. buvo įvertintos 133 šalys. Tarp geriausiai SPI įvertintų dešimt valstybių pateko: Švedija, Šveicarija, Islandija, Naujoji Zelandija, Kanada, Suomija, Danija, Nyderlandai ir Australija. Lietuva užėmė 35 – ą Socialinio progreso indekso vietą (SPI, 2015).

Apibendrinant teorinės dalies pirmąjį poskyrį, galima teigti, jog migracija yra heterogeninis reiškinys, nulemtas daugelio veiksnių ir priežasčių, kuriuos aiškina įvairios migracijos teorijos.

Apibendrinant imigracijos politiką, galima teigti, kad tai - neatsiejama šiuolaikinių valstybių politikos dalis. Peržvelgus šiandienines tarptautinės migracijos tendencijas pastebima, kad migracijos srautai tarp valstybių nuolatos auga ir ateityje dar turėtų didėti.

Imigrantų integracijos politiką vykdo didžioji dalis pasaulio išsivysčiusių šalių. Augant imigracijos mastams, vis aktualesnė problema tampa jų integracija į priimančios šalies visuomenę. Daugelis šalių susiduria su rasizmo ir ksenofobijos reiškiniais, didėjant migracijos srautams - auga įtampa tarp vietinių gyventojų ir imigrantų bendruomenių.

1.2. Daugiakultūriškumo analizė

Skirtingų kultūrų žmonių buvimas tam tikroje geografinėje erdvėje teorinėje literatūroje yra apibrėžiamas „daugiakultūriškumo sąvoka“. Apie šį reiškinį šiandien yra plačiai diskutuojama ne tik teoriniame lygmenyje, bet ir viešojoje erdvėje. Keliamas klausimas, ar atvykėliai kitataučiai gali

sugyventi su vietiniais gyventojais ir pilnavertiškai „įsilieti“ į svetimos šalies gyvenimą, ar apskritai žmonių prigimtis leidžia priimti „kitus“, t. y. tuos, kurie skiriasi savo kultūra, mentalitetu ir istorine patirtimi (Kanopienė, 2013, p. 8).

Pirmą kartą multikultūros terminas buvo paminėtas 1960-ųjų metų pabaigoje Kanadoje, o 1971 m. jis tapo oficialiu terminu, apibūdinančiu vieną iš šalies vykdomų politikų. Tuo metu, Kanados politikai išsikėlė naują politikos tikslą – būti tolerantiškiems ir supratingiems įvairių tautybių, rasių ir kalbinių grupių atstovams (Government of Canada, 2012). Šiek tiek vėliau multikultūros terminą perėmė ir Australija, nutarusi pereiti nuo imigrantų asimiliacijos ir diskriminacijos politikos prie daugiakultūriškumo ir tolerancijos. Kanados ir Australijos daugiakultūriškumo samprata skyrėsi tuo, kad Kanadoje imigrantai buvo skatinami išsaugoti savo etninį tapatumą, o australai pabrėžė pasirinkimo laisvę tarp identiteto išsaugojimo ir integracijos į vietos bendruomenę (Australian Government).

Kaip teigia postmodernizmo teoretikai Hutcheon ir Valdes (2002, p. 5), mūsų globaliame dvidešimto pirmojo amžiaus pasaulyje susiformavo sudėtingas multirasinis, multietnis ir multikultūrinis socialinis kontekstas, verčiantis mus permąstyti institucinius galios santykius, tradicines kultūrinės praktikas bei jų recepcijas.

Bartochevis (2013) pabrėžia, kad svarbu atsižvelgti į multikultūralizmo sąvokos daugialypiškumą – ji neturi apibrėžtų bruožų ir vienos universalios prasmės, kadangi jos suvokimas priklauso nuo kiekvienos šalies istorinės raidos ypatumų bei politinės kultūros realybės.

Daugiakultūriškumo sąvoka dažnai naudojama siekiant įvardinti situaciją, kai ribotoje teritorinėje erdvėje (valstybėje, regione, mieste) gyvena ir bendrauja skirtingų tautų, kultūrų ir religijų žmonės. Įvairių kultūrų propaguotojai ir kūrėjai paprastai yra skirtingų tautybių žmonės, todėl daugiakultūriškumas yra daugiau ar mažiau susijęs su daugiatautiškumu, daugiaetniškumu, daugiakonfesiškumu. Daugiakultūrės valstybės visuomenė yra ir įvairiu laipsniu daugiatautė, multi religinė, pliuralistinė visuomenė (Kuzmickas, 2010, p. 43).

Norint konkrečiau aptarti kultūrų sugyvenimo multikultūrinėje visuomenėje pobūdį, tenka išskirti mažiausiai du tarpusavyje susijusius klausimus: kaip atvykėlių tapatumą veikia ir keičia adaptacija naujojoje aplinkoje ir integracija į ją; kokį poveikį imigrantų kultūrinio tapatumo raiška gali daryti priimančiosios šalies socialinei padėčiai, demografiniai situacijai, kultūrai ir tradicijoms (Kuzmickas, 2010, p. 44).

Apibūdinant tą kultūros arealą, kuris yra vadinamas vakarų kultūra bei kuriam priklauso ir Lietuva, reikia pripažinti esminį krikščionybės poveikį šio regiono kultūros tapatumo formavimuisi. Europietiškojo tapatumo savimonėje vyrauja pasaulietiškosios (estetinės, teisinės, politinės) vertybės, kurių potekstėje slypi daug amžių formavęsis ir įsišaknijęs krikščioniškos religijos dogmomis paremtas paveldas (Kuzmickas, 2010, p. 44). Nuo to, koks kultūrinių, tautinių, religinių motyvų derinys

susikuria tautinės bendruomenės tapatumo savimoneje, kurie motyvai jame vyrauja, kartu atsižvelgiant ir į daugelį socialinių ir politinių veiksnių, priklauso, kaip klostosi skirtingų kultūrų bendruomenių tarpusavio santykiai daugiakultūroje visuomenėje.

Pagal Berry (2001), kitų kultūrų asmenų sugyvenimas su vietos visuomene gali vykti keliais būdais:

- asimiliacija (asmenys nesiekia išsaugoti savo kultūrinio identiteto, o susitapatina su priimančios šalies kultūra);
- integracija (siekiama išsaugoti savo kultūrą, tačiau bandoma palaikyti įvairius ryšius su kita kultūra);
- separatizmas (siekiama išsaugoti savo kultūrą, todėl nepalaikomi ryšių su vietos kultūrinėmis grupėmis);
- marginalizacija (atsisakoma savo kultūros, bet ir nesiadaptuojama su kita kultūra).

Koegzistencijos atveju kultūrinė mažumos integracija į daugumos kultūrą yra sunkiai įmanoma. Tokią sugyvenimo su vietos visuomene formą dažnai renkasi mažumos, pavyzdžiui, iš islamiškų šalių.

Reikia pastebėti, kad paskutiniu metu padėtis Europos valstybėse yra radikaliai pasikeitusi, europietiškoji kultūra atsisako šimtmečius plėtoto europocentrinio požiūrio į kitas kultūras, pripažįsta pasaulio kultūrinį daugiacentriškumą ir yra jam atvira, kaip apibrėžta kultūrine realybe. Tačiau tai nereiškia, kad analogiški pokyčiai vyksta ir kitose valstybėse, kad ir kitos didžiosios pasaulio kultūros ir religijos atsisako savojo „(ego)centriškumo“ (Kuzmickas, 2010, p. 49).

Apibendrinta daugiakultūriškumo samprata remiasi šiomis nuostatomis (Valentavičius, 2010, p. 13):

- visuomenės yra heterogeninė tautiniu, kalbiniu, rasiniu, lyčių, socialinio statuso, seksualinės orientacijos ir kitu pagrindu;
- kiekviena kultūra yra unikali ir verta pagarbos, – kultūrų įvairovė yra vertybė;
- daugiakultūriškumas yra tarpkultūrinio supratimo prielaida: gyvenimas tarp „kitokių“ skatina geriau suvokti savo ir kitas kultūras, būtina kritinė savos kultūros refleksija, kuri yra kitų kultūrų supratimo prielaida.

Nepaisanti multikultūralizmo sąvokos įvairiapusiškumo, galima išskirti du pagrindinius modelius, kuriais valstybės gali remtis, susidūrusios su multikultūralizmo iššūkiais, t. y. konservatyvųjį ir emancipatyvųjį. Konservatyvusis atvirai siekia nelygybės tarp vietos gyventojų ir kitataučių arba apskritai pastarųjų vengimo, o emancipatyvusis paremtas lygybės principu, kas gali būti įgyvendinama pasirenkant vieną iš dviejų alternatyvių būdų – visiškos lygybės propagavimą, – ignoruojant skirtumus, arba būtent per etninio skirtingumo pabrėžimą ir jo išsaugojimą. Abiejose šiose alternatyvose akcentuojama daugumos bei valdžios vaidmuo ir atsakomybė (Bartochevis, 2013, p. 409).

Globalizacijos reiškinys taip pat suvokiamas kaip šiuolaikinio pasaulio neišvengiama realybė. Drauge su globalizacija ryškėja ir ją skatinantis elementas, kurį Castells (2001) pavadino tinklo visuomene (network society). Šis Ispanijos sociologas teigia, kad apskritai pati tinklo visuomenės idėja nėra labai nauja – socialiniai tinklai iš esmės egzistavo visą žmonijos istoriją. Žinoma, šiandien visa žmonių veikla tampa vis labiau socialiai organizuota, dar labiau organizuojasi tinklo principu, o sparčiai besivystančios informacinės technologijos leidžia vis lengviau tiesti nematerialius maršrutus apimant visą žemės rutulio visuomenę.

Virš šių natūraliai susipynusių žmonijos raidos procesų multikultūralizmas iškyla kaip neišvengiama, paliesianti visas visuomenes. Į šį reiškinį galima žiūrėti kaip į pavojų tapatybės egzistencijai, kaip sprendimą – susitapatinimą su valstybe. Tačiau šis procesas yra neišvengiamas, žmonijos raidos kelyje.

Multikultūralizmo sampratą politiniame kontekste nėra lengva vienareikšmiškai apibrėžti – kiekviena šalis turi savotišką istoriją, patirtį ir supratimą apie šį reiškinį. Anot Bartochevskio (2013) daugumoje pasaulio šalių istorinės vietinės bendruomenės arba kovoja dėl savo teisės egzistuoti, arba gyvena pavojuje dėl išnykimo arba asimiliacijos, ar apskritai susimaišė (angl. miscegenation) – visi šie atvejai reikalauja politinių sprendimų.

Apibendrinus daugiakultūriškumą, galima teigti, kad - tai etninio ir kultūrinio susiskaldymo visuomenėje reiškinys, nukreiptas priešiška, dominuojančios kultūros, kryptimi. Šį reiškinį dar galima apibūdinti, kaip vietos bendruomenės fragmentaciją.

Šalių multikultūros reiškinys ir su juo susijusios politinio pobūdžio problemos priklauso nuo šalių istorijos, kultūros, tradicijų, patirties, visuomenės mentaliteto ir pan. Tai pateisina valstybių sprendimų įvairovę reaguojant į šiuos reiškinius. Sėkmingam multikultūrinės visuomenės funkcionavimui būtinas visų trijų jos dalių atvirumas, lankstumas ir aktyvumas. Valstybė turi atsižvelgti į skirtumus ir juos išsaugoti. Visuomenės dauguma turi būti atvira bei lanksti interakcijai su kitataučių mažuma, taip pat svarbu, kad sulauktų to paties iš pastarosios.

1.2.1. Tautinio identiteto analizė

Dabartiniu metu tautinio identiteto tema yra viena iš populiariausių tyrėjų analizuojamų mokslinių sričių. Terminologinis „tautos“ sampratos laukas nuolat kinta, taip transformuodamas „etnosą“ koncepciją. Tai, ką praeito amžiaus pradžioje vadino rase, - šiandien įvardijama kaip kilmė, kas anksčiau buvo tautinė dvasia – dabar tapo šalies kultūra, o regionai tiesiog vadinami gyvenamąją erdve (Савельев, 2006).

Tapatumas sunkiai apibrėžiama ir išmatuojama sąvoka: skirtingi žmonės gali turėti omenyje visiškai skirtingus dalykus, siedami savo tapatumą su koku nors reiškiniumi ar dalyku. Pastebima ir tai,

kad to paties tipo ar reiškinio tapatumas, egzistuojantis nacionaliniu lygiu, įgyja visiškai naują turinį, kai jis analizuojamas tarptautiniame lygmenyje (Taljūnaitė, 2014).

Globalizacijos proceso daroma įtaka šiandieniniam pasauliui skatina naujai pažvelgti į socialiniuose moksluose nusistovėjusias paradigmas, jas analizuojant ir ieškant naujų būdų interpretuoti bei iš naujo atrasti globalizacijos ir transnacionalizmo procesų veikiamą identitetą (Labanauskas, 2014, p. 231).

Tapatybės klausimas – gana sudėtingas, kai tenka pateikti tapatybės apibrėžimą. Remiantis Castells (1997, p. 7) apibrėžimu, galima teigti, kad tapatybė – tai tokia socialinė konstrukcija, kuri darosi perprantama ir įgyja galios tik socialinėje srityje; tapatybę galima suprasti kaip kompleksinės reikšmės suteikimo procesą.

Per visą žmonijos istoriją, asmenys tapatina save su viena ar kita bendruomene. Todėl individų vystymasis yra glaudžiai susijęs su nacionalinės bendruomenės plėtra. Šiuo metu vis labiau pastebimas bifurkacijos reiškinys – dėl globalizacijos proceso žmonija yra atsidūrus kryžkelėje. Šis procesas paliečia visas socialinio gyvenimo sritis – ekonomines, politines, nacionalines. Vykstant globalizacijai, tautos tampa vis labiau pažeidžiamos: naikinama tradicinė savęs identifikavimo bazė; didėja rinkos ir vartotojų standartų unifikacija; susilieja gamybos būdai, kultūros ir kalbos; auga migracijos srautai ir pan. (Мёдова, 2010).

Pastebima, kad dėl beprecedenčio, savo apimtimi ir intensyvumu, globalizacijos reiškinio, piliečiai ir valstybės, sąmoningai ar nesąmoningai, vis labiau rūpinasi tautinio identiteto paieškomis. Galima tik spėlioti, kokios bus šio proceso pasekmės. Kai kurie mokslininkai teigia, kad ateityje bus stiprinamas nacionalinis tapatumas, kiti numato – tautinio identiteto nykimą dėl modernizacijos proceso plėtos (Мёдова, 2010).

Tautinė identifikacija – vienas iš svarbiausių egzistencinių klausimų, – šiuolaikiniam žmogui ir visuomenei apskritai. Tapatybė nėra savaime suprantamas, statiškas ir nekintamas reiškinys. Ji formuojasi, keičiasi, transformuojasi tik socialinės sąveikos proceso metu, kurio rezultate asmuo save suvokia taip, kaip jį supranta jo socialinė aplinka.

Kolektyvinis tapatumas virsta tam tikra simboline erdve, kurioje susikerta šalies, visuomenės bei pilietinės visuomenės skirtingų komponentų veikla. Šių sąveikų pažinimas leidžia nusakyti tapatumų konstravimą nuo, pavyzdžiui, etninio tapatumo link pilietinio tapatumo, o nuo jo link valstybinio tapatumo. Lygiai taip pat galima ir atvirkštinė seka: aprašant valstybinį tapatumą išryškinamas pilietinio tapatumo turinys ir reikšmė, atskleidžiamas etninio tapatumo statusas ir kintantys dėmenys (Taljūnaitė, 2013, p. 187).

Europoje egzistuoja keli identiteto sluoksniai: europinis, Rytų ar Vakarų Europos, Europos Sąjungos, regioninis, nacionalinis. Stiprėjant integracijos procesams postmodernioje Europoje, nacionalinis veiksnys išsilaisvina iš politikos ir besivienijančioje Europoje transformuojasi į

multikultūralizmą (Dromantienė, 2002, p. 53). *Ar galima teigti, kad nacionalinių kultūrų įvairovė bei joje pasireiškianti kultūrų vienybė yra Europos turtas bei jos tolesnio klestėjimo pagrindas?*

Nacionalinė valstybė suprantama kaip geografinė teritorija, kuri yra politiškai vientisa, sudaryta iš asmenų, kurie turi bendrą kultūrą, bendrą istorinę atmintį ir vertybes, kurių pagrindas yra istorinė praeitis. Dabartiniu metu nacionalinės valstybės samprata vis labiau tolsta nuo šiuolaikinės valstybės suvokimo. XX amžiaus antroje pusėje nacionalinės valstybės pokyčiai įgavo pagreitį, kadangi atsiranda valstybės, kurių sudėtyje daugėja skirtingų tautybių grupės, ir atsiranda vis daugiau tautų, kurios išsibarsto po skirtingas valstybes (Bartochevis, 2013, p. 410).

Visų šalių piliečiai tapatinami su valstybe, kurioje jie gyvena, ir jos interesams atstovaujančiu politiniu elitu. Nacionalinės valstybės tokiu atveju suprantama kaip atskiras subjektas, kurio nacionaliniai ar nacionalistiniai siekiai pasireiškia piliečių atžvilgiu. Pastebima, kad daugeliu atveju tarptautinė valstybių sąveika, veikiamą vietos aplinkybių, iškraipo tikrųjų ar vyraujančių elektorato poreikių bei vyriausybės siekių santykį (Dromantienė, 2002, p. 55).

Reikia pabrėžti, kad didelės valstybės turi daugiau galimybių nei mažosios išsaugoti nacionalinę autonomiją, užtikrinti nacionalinį vientisumą, garantuoti nacionalinį klestėjimą. Neabejotinai, didžiųjų valstybių interesai visai nebūtinai turi sutapti su mažųjų valstybių pageidavimais ir mažosioms valstybėms gali tekti prisitaikyti prie didžiųjų valstybių (Vitkus, 1994, p. 20). Kiekvienos valstybės saugumas priklauso nuo jos vykdomos vidaus ir užsienio politikos ir ryšių palaikymo su kitomis valstybėmis.

Formuodama identitetą valstybė siekia konkrečių tikslų: pritraukti investicijas, skatinti eksportą, didinti lankytojų skaičių, stiprinti nacionalinį (valstybės) identitetą, stiprinti valstybės politinį įvaizdį. Pagrindinės šalies identiteto funkcijos yra dvi: socialinės tvarkos palaikymas šalyje bei šalies reprezentavimas tarptautiniu mastu (Taljūnaitė, 2013, p. 188).

Šalių veiksniai, dėl kurių valstybės įgyja pasaulinį viešpatavimą, yra skirtingi, tačiau pagrindinės veiksmų (ekonominių ar materialių) grupės yra šios:

- materialinė gerovė, t. y. dideli gamtos ištekliai, leidžiantys beveik nepriklausyti nuo užsienio šaltinių;
- didelės teritorijos kontrolė;
- stipri valdžia;
- aukštas technologijų lygis.

Tautinio tapatumo politinis modeliavimas įgalina tapatumo priskyrimą tam tikrai socialinei strategijai ar ideologijai. Dažnai įvairūs autoriai tapatumo politiką sieja su šalies užsienio politika pabrėžiant, kad tautinis tapatumas yra glaudžiai susijęs su įvairiomis koncepcijomis apie suverenitetą ir valstybingumą. Nagrinėjant šalies užsienio politiką pripažįstama, kad nustatydama suvereniteto ir

valstybingumo kontūrus šalies užsienio politika atlieka reikšmingą vaidmenį – formuoja piliečių tam tikrą kolektyvinio tapatumo sociopolitinę vaizduotę (Taljūnaitė, 2013, p. 190).

Valstybės identitetas neatstos viso komplekso sąlygų, kurios formuoja šalies politiką ir jos dalyvavimą tarptautiniuose santykiuose. Kita vertus, ir pačios šalies galimybės formuoti ar keisti savo identitetą yra ribotos. Anot Taljūnaitės (2013, p. 190), „*Tauta, kuri nuolat užimdavo dalį savo kaimynų teritorijų, sunkiai įtikins kitus, kad ji niekad netroško šito daryti.*“

Pilietinis tapatumas, paremtas piliečių racionaliais pasirinkimais, nebūtinai siejamais su nacionaliniu lojalumu arba tautiniu tapatumu, bet paremtais etnokultūriniais, instrumentiniais ar pilietiniais apsisprendimais (Taljūnaitė, 2013, p. 191).

Anot autorės, galima išskirti šias pilietinio identiteto charakteristikas:

1. Pilietinis identitetas negali formuotis izoliuotai, jis formuojasi sąveikaudamas su kitais, tapdamas asmeniniu pasirinkimu. Kas veikia, pavyzdžiui, vienos šalies piliečių skirtingų etninių grupių galimybes transformuoti savo šeimos resursus į sėkmingą išsimokslinimą bei ankstyvą darbo karjerą, nustatoma tiriant šalies institucines, švietimo sistemas bei darbo rinkos sąveikas.
2. Pilietinis identitetas nėra tas pats, bet glaudžiai susijęs su tam tikrais intelektualiniais ir moraliniais pasirinkimais.
3. Pabrėžiama holistinė pilietinio identiteto prigimtis.
4. Pilietinis identitetas tampa individo (grupės) sąmoningai pasirinktu ir nuolat pasikartojančiu pasirinkimu.

Remiantis prielaida, kad valstybės identitetas veikia etninius santykius šalies viduje, tikslinga ieškoti ir formuluoti pilietinio tapatumo empirinio tyrimo gaires.

Tautinio tapatumo klausimas išlieka aktualus siekiant suprasti, kaip šiomis dienomis yra tvarkomasi su etniniais ir kultūriniais skirtumais ir kaip prisiderinama arba neprisiderinama prie daugiakultūriškumo europietiška ir transatlantiniame kontekstuose, o ypač Vidurio ir Rytų Europoje, kur nuolat iškeliamas teritorinis monoetniškumas ir pasitelkiamas monokultūriškumo „viena tauta – viena kultūra“ principas (Čiubrinskas, 2013, p. 501).

Tautinio tapatumo politika

Pasak Stewart (2008) sunku įsivaizduoti tautą, gyvenančią tik vienoje valstybėje, - arba valstybę, kurioje gyvena tik viena tauta. Nepaisant multikultūros reiškinio, šiuolaikiniame pasaulyje išlieka svarbus tautinio identiteto išsaugojimo faktas.

Pastebima, kad nors ir ieškoma naujo identiteto, europiečiai, lotynų amerikiečiai ar dar kiti mūsų planetos gyventojai, kaip namie jaučiasi tik savo gimtoje šalyje – tautinėje valstybėje, kurios piliečiai jie yra. Migracijos kontekste vis dažniau iškyla šie klausimai: ką reiškia būti britu, australu ar amerikiečiu? Tokie migracijos klausimai yra reikšmingi tik tuo atveju, jei pripažįstama, kad pilietybė

yra apibrėžiama pagal tautas ir tautoms. Tautinė valstybė jau daugiau nei du amžius buvo ir išlieka priklausymo ir pilietinio dalyvavimo vienetu (Taljūnaitė, 2009, p. 292).

Politiniuose moksluose didelis dėmesys skiriamas politinių elitų vaidmeniui, - formuojant tapatumą tiek nacionaliniu, tiek regioniniu ar net vietos lygmeniu. Dažniausiai tokią veiklą tyrėjai apibūdina kaip „tapatumo politiką“. Tačiau reikia pastebėti, kad mokslinėje literatūroje nėra vieno tapatumo politikos apibrėžimo. Sąvoka "tapatybės politika" yra aiškinama dviem skirtingais būdais: „policy“ ir „politics“ (Ильмарова, 2012).

Tautinio tapatumo politika vertinamas dviem lygmenimis: atskirai individo ir bendrai visos visuomenės. Vertinimas visuomenės požiūriu siejamas tiek su piliečių dalyvavimu, tiek su jų vertybėmis, demokratijos raiška, žmogaus teisių stebėseną bei tarpkultūrinio bendradarbiavimu (tolerancija, supratimu, pakantumu). Tautinis identitetas nusakomas kaip socialinė konstrukcija, kuri suvokiama ir įgyja galios tik socialinėje erdvėje (Taljūnaitė, 2009, p. 293).

Knouse (2009) išskiria tris pagrindinius socialinių grupių tipus: fenomenologinė grupės, identiteto grupės ir ideologinės grupės. Fenomenologinės grupės suformuotos, remiantis anatomicinėmis ir kvazi – anatomicinėmis ypatybėmis, pavyzdžiui, žmonių grupės vienija vienoda akių spalva ar panašios politinės pažiūros. Identiteto grupės, susiję su kultūrinėmis normomis, nustatančiomis valdžios galios lygmenį (arba valdžios nebuvimą). Kaip pavyzdį, galima paminėti juodaodžius Amerikos gyventojus. Ideologinės grupės – tai žmonių sąjungos, paremtos bendra filosofija ir įsitikinimais, pavyzdžiui, feministinis ar pacifistinis judėjimai.

Castells (1997), remiantis įvairiais šaltiniais, identifikuoja šias tapatybės formas: legiti tapatybė, įvesta dominuojančių visuomenės institucijų tam, kad racionalizuotų ir išplėstų savo dominavimą kitų socialinių veikėjų atžvilgiu; pasipriešinimo identitetą formuoja tie aktoriai, kurie yra neįvertinti ar niekinami dominavimo logikos; projektinė tapatybė, kai socialiniai veikėjai kuria naują identitetą ir siekia transformuoti visą socialinę struktūrą, kuri pakeis jų padėtį visuomenėje.

Daugumoje Europos valstybių bijoma, kad liberali imigrantų, etninių ir religinių mažumų, ypač musulmonų, integracijos politika nepasiteisino, todėl būtina imtis griežtesnių priemonių prieš plintantį smurtą ir religinį fanatizmą. Tačiau reikia pastebėti, kad, pavyzdžiui, ES laikomasi nuostatos, jog kiekvienos valstybės interesas yra įgyvendinti tokias tautinių mažumų ar imigrantų apsaugos teises. Be to, ES pateikia minimalius tautinių mažumų ar imigrantų apsaugos principus, palikdama šalims narėms spręsti, kaip juos įgyvendinti (Taljūnaitė, 2009).

Kitoks požiūris į tautinės tapatybės politiką remiasi politinių bendruomenių analize, kuri suprantama ne kaip duotybė ar istorinis paveldas, o kaip nuolat besikuriantis dinamiškas socialinis konstruktas. Šiuo atveju, tapatybės politika aiškinama kaip viena iš politikų (policy) formų, kurią kuria politinis, ekonominis ir kultūrinis elitas, o ne socialinio pripažinimo siekiančios bendruomenės grupės (Keating, 2003).

Tradiciškai tautinė valstybė remiasi prielaida, kad jos piliečių pareiga – kovoti, kad neišnyktų kolektyvinis valstybės gyventojų tapatumas. Tautinio tapatumo politika kaip normatyvinis konstruktas neišvengiamai iškelia šiuos klausimus (Taljūnaitė, 2009):

- Ar egzistuoja vienoda tautinio tapatumo politika atskiroms šalims (ES, JAV), ar bent tapatūs jos dėmenys?
- Ar tai iš tiesų yra politika, ar tik tam tikros sąmoningos pastangos ją kurti?
- Kokie yra tautinio tapatumo politikos teisinio reguliavimo lygiai: šalies, tarpvalstybinis ar globalus?

Remiantis viešosios nuomonės apklausomis, Europoje galima išskirti geranoriškus arba priešiškus tautinėms mažumoms regionus. Neigiamos tendencijos būdingos griežtą mažumų kalbų politika ar sudėtingesnėmis pilietybės įgijimo sąlygomis pagarsėjusioms valstybėms - Vokietijai bei Graikijai. Prancūzijos piliečiai tautinėse mažumose taip pat išvelgia socialinio konflikto galimybę – tik kas trečias prancūzas nemano, kad mažumų grupės gali pažeisti socialinės gerovės sistemą. Multikultūrinis optimizmas sumažėjo ir Didžiojoje Britanijoje – vis mažiau britų mano, kad iš įvairių rasių, religijų ir kultūrų piliečių sudaryta visuomenė yra stipresnė; daugėja reikalavimų repatrijuoti imigrantus. Draugiškiausi tautinėms mažumoms – italai ir ispanai (Taljūnaitė, 2009).

Imigrantai integruojasi į svetimas visuomenes naudodami tam tikras tautinės tapatybės darybos strategijas: etninės kultūrinės erdvės konstravimo, imigrantų kultūrinio atvirumo bei emocinio saistymosi su kilmės kraštu (Kuznecovienė, 2009, p. 285).

Etninės kultūrinės erdvės konstravimo strategija. Esminis šios strategijos bruožas – jos kontekstualizavimas imigrantų kuriama nesietina su teritorija kultūrine erdve, kuri imigrantams tampa pagrindiniu tautinės tapatybės darybos bei praktikavimo resursu. Tarp svarbiausių veiksnių, lemiančių tapatybės darybos būdą, kuris sureikšmina beviets kultūrinės erdvės kūrimą, reikėtų išskirti daugiakultūriškumo politikos kontekstualizuotą sociokultūrinę aplinką.

Imigrantų kultūrinio atvirumo strategija. Šią strategiją galima apibendrinti kaip etninės tapatybės darybos proceso priklausomybę nuo imigrantų užimamos socialinės padėties. Kultūrinio atvirumo strategija būdinga imigrantams, užimantiems tikslo šalyje pakankamai aukštą socialinę poziciją, – verslininkams, aukštos kvalifikacijos darbuotojams: gydytojams, pedagogams, architektams ir pan.

Emocinio saistymosi su kilmės kraštu strategija. Ši strategija pasižymi ganėtinai aktyviu imigrantų susisaistymu ir su kilmės, ir su vietos visuomene, kitaip apibūdinamu kaip transnacionalizmu, išreiškiamu ne tik organizuotomis veiklomis, bet individų kasdienėmis praktikomis bei sąveikomis. Dažniausiai savo požiūrį bei santykį su naujos šalies tradicijomis jie apibūdina sąvoka „svetimas.“

Savęs pozicionavimas, atsiribojant per tautinę / etninę tapatybę, galbūt yra viena iš priežasčių, skatinančių imigrantų transnacionalumą arba išsaugomus bei palaikomus ryšius su kilmės visuomene.

Dauguma imigrantų nureikšmina, atmeta namų kaip vietos, kurioje gyvenama, sampratą. Namai – tai praeitis ir ryšys su ja, tai atmintis, kilmė ir jos tęstinumas (Kuznecovienė, 2009).

Tolerancija yra glaudžiai susijusi su ekonominiu šalies išsivystymu. Kaip teigia šiuolaikinių vertybių tyrėjai Inglehartas ir Welzel (2010), ekonominis ir socialinis šalies saugumas skatina demokratiją ir pliuralizmą. Ir priešingai, yra pastebima, kad esant krizinei socialinei situacijai tolerancija patiria skaudų smūgį.

Politologijos mokslas tapatybės politiką visų pirma nagrinėja kaip sąmoningą pilietybės statybos procesą politinės bendruomenės ribose, atsižvelgiant į įvairius sociumo segmentus. Pagrindiniai pilietybės politikos mechanizmai yra istorijos ritualizacija, papročiai, tradicijos, sienų ribų nustatymas, teigiamas bendruomenės įvaizdis tiek šalies viduje, tiek ir už jos ribų. Tokiu būdu, tautinio identiteto koncepcija leidžia apžvelgti įvairių socialinių grupių tapatybės formavimo ir įtvirtinimo procesą.

1.2.2. Globalūs ir transnacionalūs valstybės interesai

Tarptautinė migracija – neatskiriama globalizacijos dalis: XXI a. vadinamas „migracijos amžiumi“. Nors tarptautinė migracija ilgą laiką egzistavo ir prieš globalizacijos amžių, pasaulinės migracijos apimtis, greitis ir kompleksiskumas šiuo metu tapo beprecedentis (Naulickaitė ir Melnikas, 2015, p. 221).

Globaliniai procesai, vykstantys šiandieniniame pasaulyje, keičia etninių santykių charakterį, įsiskverbdami į nacionalinę kultūrą. Pasaulyje yra daugiau nei 200 mln. imigrantų, tai sudaro 2,8% visų pasaulio gyventojų. Migracijos srautai formuoja įvairių tautybių ir rasių diasporų bendruomenes, dėl to silpnėja jų etno – nacionalinis homogeniškumas. Tuo pačiu metu vietos gyventojai siekia išsaugoti savo kultūrą, kalbą, religiją, nusistovėjusį gyvenimo būdą ir tautinį identitetą. Dėl šių priežasčių iškilo poreikis multikultūros politikos teorijai ir praktikai atsirasti.

Daugiakultūriškumo politikos užduotis – remti etnines, rasines, religines bendruomenes. Šios politikos šalininkai pripažįsta komunitarizmą – politinę ir socialinę doktriną, pabrėžiančią socialinių, kultūrinių ir bendruomeninių grupių svarbą.

Valstybės užduotis yra saugoti sienas, suteikti ar apriboti pilietybės teises ir vykdyti užsienio politiką. Tačiau transnacionaliniai ir globalūs individų ar bendruomenių (taip pat apibrėžiamų pagal etniškumą) interesai neretai konfliktuoja su valstybių jurisdikcija ir galia. Tokie konfliktai gali būti vadinami „transvalstybiniais“ (Kearney, 1995, p. 548).

Priklausomai nuo socialinio gyvenimo dimensijų, kai procesai greitėja ir intensyvėja, išskiriamos kelios globalizacijos formos (Jančaitytė ir kt., 2009, p. 11):

- ekonominė globalizacija;
- politinė globalizacija;

- informacinė globalizacija;
- socialinė globalizacija;
- kultūrinė globalizacija ir kt.

Mokslinėje literatūroje neretai tarpusavyje priešinamos globalizacijos ir valstybiškumo, tautinio tapatumo, tautinio identiteto ar tautiškumo sąvokos. Labanauskas (2014, p. 323) išskiria tris požiūrius:

- Pirmas – globalizacija yra pavojus tautinei valstybei ir kelia jai naujų prisitaikymo ir išlikimo iššūkių.
- Antras – globalizacija yra pageidautina, nes tauta, kaip uždaras etnis ir teritorinis elementas, yra nesuderinama su globalia modernaus pasaulio politine, ekonomine, socialine, kultūrine ir moraline tvarka, o didžiausi tautiškumo skeptikai ir globalizacijos optimistai laikosi požiūrio, kad tauta yra jau atgyvenęs neveiksmingas socialinis darinys.
- Trečias – formaliai nepriklausomos valstybės, kurios daugeliu atvejų turi apibrėžtą teritoriją bei konstruojamos kolektyvinio tautinio (etninio) tapatumo pagrindu, tampa susietos į sudėtingą tarpvalstybinių organizacijų tinklą bei globalų teisinį reguliavimą ir tikrą tarptautinę bendruomenę.

Apibendrinant galima teigti, kad tautinis identitetas yra globalios pasaulio tvarkos dalis, kuriai keičiantis kinta ne pats etnis tapatumas, o jo funkcija ir paskirtis.

Globalizacija kaip socialinis, ekonominis, kultūrinis ir demografinis procesas vyksta tautinės valstybės viduje, tačiau gali peržengti tas ribas (Kearney, 1995, p. 548). Todėl galima teigti, kad transnacionalizmas daugelyje vietų persipina su globalizacijos samprata, tačiau yra labiau orientuotas į procesus, dvejose ar daugiau daugiau nacionalinių valstybių, globalizacijos procesas yra suprantamas labiau kaip kalbėjimas apie globalią erdvę apskritai, o ne fokusuotai, t. y. apie teritorinę nacionalinę valstybę (Labanauskas, 2014, p. 233).

Pasak Parekh (2006), nepaisant to, kad imigrantai priklauso įvairioms rasėms, religinėms ar etninėms grupėms, priimanti visuomenė tik iš pažiūros yra vienalytė, todėl imigrantų įvairovė nėra mišresnė nei atskirų vietos visuomenės grupių - konservatyvių ar radikalių – nuomonių pliuralizmas. Autoriaus nuomone, imigrantai dažniau pritaria konservatyviajai daugumos nuomonei, todėl kultūrinė atskirtis tarp imigrantų ir priimančiosios visuomenės nėra didesnė nei toji, kuri supriešina pačius visuomenės narius.

Etniškumo dimensija etninio tapatumo tyrimuose dažnai naudojama analizuojant tautinių mažumų bei etninių grupių ar imigrantų integraciją į nacionalinę visuomenę. Čia aktualūs du procesai – etninio identiteto sureikšminimams bei identiteto politika ir priešingai – šio identiteto fragmentacija ir tarpetninių ryšių sureikšminimas (Labanauskas, 2014, p. 235).

Globalizacijos reiškinys dažnai vertinamas neigiamai. Nurodomi įvairūs šio proceso pavojai, kurių galima aptikti beveik visose gyvenimo srityse. Pasitaiko nuogąstavimų, kad kultūrinė

globalizacija kelia pavojų tautinėms kultūroms ir jų savitumui: stipriosios ekonominės valstybės yra kaltinamos kultūriniu imperializmu. Dažniausiai tokie kaltinimai pateikiami JAV: priekaištaujama, kad jos užvertė pasaulį savo menkaverte (tačiau labai populiaria) pramogine produkcija (Denisenko, 2013).

Apibendrinant galima teigti, kad globalus kosmopolitiškas tapatumas tampa konkuruojančia alternatyva tautiniam (kultūriniam) identitetui. Reikia pastebėti, kad globalizacijos reiškinys, vykstantis jau ne vieną dešimtmetį, palaipsniui suvienodina priimančios valstybės visuomenės ir atvykstančius kitataučius.

Transnacionalizmas kaip prielaida daugialutūriškumui vystytis

Transnacionalizmas suprantamas kaip dėl globalizacijos pakitęs valstybių sienų pereinamumas, kaip „naujas socialinis laukas“ ir „tinklų tinklas“, kaip supertinklaveika - daugialypių ryšių ir sąveikų zona ir galiausiai kaip dvigubas ar daugybinis lojalumas (Vertovec, 1999, pp. 448-449).

Transnacionalizmas, reikia paminėti, irgi turi tam tikros apibendrinančios galios, nes, skirtingai nei emigracija ar imigracija, pabrėžia saitus, peržengiančius dviejų ar daugiau valstybių sienas, tačiau kaip ir daugiakultūriškumas kelia iššūkį spręsti identiteto kaip sociokultūrinio apsibrėžimo ir pasirinkimo klausimą – kam individas priklauso, nes atsiveria galimybės save susieti su dviem šalimis, identifikuotis su viena iš jų ar iš viso tapti pasaulio dalimi - kosmopolitu (Čiubrinskas, 2014, p. 127).

Pasak Werbner (2008, pp. 345-347), transnacionalizmas yra kosmopolitizmas „iš apačios“, kadangi žmonės turi išmokti gyventi svetimoje šalyje, kalbėti nauja kalba ir įsigyventi naujoje, dažnai ne pasirinktoje, o išlikimo nulemtoje vietoje. Tampa svarbu, kas jie dabar ir kam priklauso; kokia jų situacija santykyje su vietomis, kuriose jie save mato, ir su vietomis, iš kurių jie atvyko, ir kokią reikšmę jie suteikia gyvenimo svetur patirčiai.

Anthony Appiah (2008, p. 15), kalbėdamas apie tokę kosmopolitizmo progresiją, teigia, kad kosmopolitai pradžioje yra moralinių ir emociškai reikšmingų bendruomenių (šeimų, etninių grupių) nariai, ilgainiui išplečiantys tolerancijos ir atvirumo pasauliui, moralinės atsakomybės už kitą ribas ir taip peržengiantys etninius skirtumus.

Dėl daugiakultūriškumo reiškinio progresijos, ateity, žmonės gali save tapatinti ne su tauta ar tam tikra kultūra, o laikyti save tiesiog pasaulio gyventoju – kosmopolitu.

1.2.3. Tolerancija daugiakultūrinėje visuomenėje

Tolerancija kitokiai nuomonei, kitai rasei, tautinei kilmei, elgesio ir gyvenimo būdai yra viena socialinių vertybių, puoselėjamų šiuolaikinėse demokratinėse daugiatautėse valstybėse. Demokratinėse valstybėse šios nuostatos yra griežtai reglamentuotos ir ginamos įstatymų (Janušauskienė, 2013, p. 422).

Tolerancijos tradicijos Europoje formavosi per istoriškai ilgą laikotarpį. Anot Janušauskienės (2013, p. 422) Europa susiduria su dvejopu tautinių mažumų reiškiniu: egzistuoja istoriškai

susiklosčiusi tautinė įvairovė dėl valstybinių sienų pasikeitimo (migracijos iš buvusių kolonijų ar migracijos tokių buvusių valstybių kaip Sovietų Sąjunga); egzistuoja ir naujai besiformuojančios tautinių mažumų grupės dėl suaktyvėjusios globalaus masto migracijos. Vykstant globalizacijos procesams ir pasaulinei masinei migracijai didžioji dalis Vakarų pasaulio valstybių tampa vis labiau tautiškai heterogeniškos.

Tolerancija šiuolaikiniame pasaulyje tampa vienu iš pagrindinių principų, ne tik tarpasmeniniuose santykiuose, bet ir visuomenės bei tarptautinės sąveikos kontekste.

Tolerancijos klausimas mokslinėje erdvėje yra plačiai diskutuojamas. Viena vertus teigiama, kad tolerancija – tai pakantumas „kitokiems“, kita vertus – tai pagarba, konstruktyvus dialogas ir bendrumo paieška tarp etninių, religinių ar kultūrinių skirtumų. Platesne prasme tolerancija yra individo sąmonės lygmenyje suformuotas pozityvus požiūris į heterogeninę visuomenę, atmetant protesto reiškinių (Пуртова, 2012).

Siekiant tolerancijos, svarbu šalyse civilizuotai spręsti iškilusius nesutarimus tarp etninių, rasinių ar kultūrinių grupių. Konfliktus gali sukelti įvairūs nacionaliniai – ekonominiai skirtumai, skirtingas ekonominis išsivystymas, papročių ir tradicijų skirtumai ir t.t.

Tolerancijos problema neišvengiamai siejama su daugiakultūriškumo problema, kuri užima svarbią vietą tarptautiniuose santykiuose ir ne tik. Be tolerancijos, daugiakultūriškumas kaip apraiška negali egzistuoti. Idealiu atveju, tolerancija yra ne prievartos, o laisvo pasirinkimo rezultatas. Tačiau pasaulinė praktika rodo, kad ne kiekviena bendruomenė yra tolerantiška. Siekiant užtikrinti darną valstybę, būtina įteisinti normas, reglamentuojančias vietos gyventojų elgesį su kitų kultūrų, papročių ir religijų bendruomenių atstovais (Подберезский, 2012).

1995 m. UNESCO priėmė „Tolerancijos principų deklaraciją“ (ją pasirašė 185 valstybės, įskaitant ir Lietuvą), kuri paremta: pagarba, turtingos mūsų pasaulio kultūrų įvairovės suvokimu ir priėmimu, minties, sąžinės ir įsitikinimo laisve. Šioje deklaracijoje tolerancija apibrėžiama kaip įvairovių laisvė. Tai ne tik moralinė pareiga, bet ir politinė bei teisinė būtinybė. Tolerancija – tai dorybė, kuri kultūrinį karą pakeičia į kultūrinę taiką.

Nors „Tolerancijos principų deklaracijoje“ skelbiamos darnaus kultūrų dialogo nuostatos, tačiau pasaulinė praktika rodo, kad ne visų, deklaraciją pasirašiusių valstybių, gyventojai pripažįsta tolerancijos vertybes, ypač pabrėžiamos religinės netolerancijos apraiškos (Подберезский, 2012).

Viena iš netolerancijos pasireiškimo formų yra ksenofobija. Ksenofobija – tai perdėtas nepalankumas arba priešiškusmas svetimšaliams ir tam, kas svetimšališka (zodynas.lt). Ksenofobijos reiškinys pasaulio istorijoje nėra naujas. Tai daugialypis, socialiai konstruojamas fenomenas, kuris susijęs su savo ir svetimų įvaizdžio kūrimu (Vanagaitė, 2006).

Ksenofobiją turintys žmonės bijo, vengia ar yra priešiški nusiteikę prieš kitokios tautybės, rasės, religijos, kultūros atstovus. Nors terminas ksenofobija dažnai vartojamas kaip rasizmo sinonimas,

tačiau tai nėra lygiaverčiai terminai. Ksenofobijos priežastys gali būti tautinė izoliacija, istorinės aplinkybės, staigus imigrantų skaičiaus padidėjimą (zodynas.lt).

Etimologai ksenofobiją apibrėžia kaip fobiją ar baimę to, kas laikoma svetima, ir apibūdina tai kaip neracionalią, pastovią baimę, nukreiptą prieš tam tikrą objektą ar vietą. Tokiu objektu dažniausiai yra laikomi užsieniečiai arba svetimtaučiai (Lean, 1996). Nors ksenofobija gali būti nagrinėjama kaip psichologinis reiškinys, migracijos ir multikultūros kontekste ji suprantama kaip politinis konstruktas.

Ksenofobija yra politiškai ir socialiai konstruojamas reiškinys, kuris išreiškiamas per tam tikrą vieno žmogaus ryšį ir požiūrį kitų atžvilgiu (Vanagaitė, 2006, p. 168). Ksenofobijos reiškinys glaudžiai susijęs su globalizacija.

Ksenofobijos objektas gali būti labai plataus masto - neapykanta gali būti nukreipta ir prieš atvykėlius iš kito regiono, taip pat prieš atvykėlius iš kitų šalių, pabėgėlius, prieglobsčio prašytojus, ekonominius imigrantus, turistus, prieš kitas etnines ar religines grupes.

Šiuolaikinė ksenofobija paremta ne tik socialiniais ar politiniais, bet ir instituciniais aspektais. Pastaruoju metu kai kurios valstybės įveda tam tikrą filtravimo sistemą, dėl kurios užkertamas kelias visiems, pvz., arabų kilmės žmonėms ar islamo išpažintojams atvykti į tam tikras valstybes, nes šie žmonės laikomi potencialiais teroristais (Vanagaitė, 2006, 169). Tai yra institucinės ksenofobijos pavyzdys, kai neapykanta konstruojama ne tik visuomenės sąmonėje, bet ir valdžios lygmenyje.

Ksenofobijos atsiradimas yra siejamas su visuomenės ar individo pokyčiais, dėl kurių esamas nepasitenkinimas yra nukreipiamas prieš tam tikrus žmones, jų grupes, paverčiant juos neapykantos objektais (Vanagaitė, 2006, 171).

Migrantai - ksenofobijos objektas. Dauguma Europos valstybių gyventojų jaučia priešišumą ir neapykantą svetimtaučiams. Šio reiškinio priežastis – vis didėjantis imigrantų antplūdis, kuris traktuojamas kaip grėsmė nacionaliniam identitetui. Nors ir nėra įrodymų, kad statistiniai rodikliai daro įtaką šalies kultūrai ir žmonių socialiniam gyvenimui, tačiau migracija siejama su nepakantumo „kitiems“ augimu žmonių sąmonėje (Vanagaitė, 2006, 172).

Rasizmas

Sprendžiant imigrantų problemas svarbu suvokti rasės sampratą ir rasinės diskriminacijos pasekmes. Rasizmas – politinis įsitikinimas, kuris pateisina įgimtą kurios nors rasės pranašumą ir diskriminacinę praktiką kitų rasių atžvilgiu (Politikos mokslų enciklopedinis žodynas, 2007).

Remiantis Merriam – Webster žodynu (2015), rasizmą galima apibūdinti kaip rasinių prietarų ir diskriminacijos veiksnį.

Jančaitytė ir kt. (2009, p. 55) teigia, kad rasizmas yra aršiausia ir destruktiviausia išankstinės nuostatos forma.

Šiuolaikinis rasizmo reiškinys suprantama plačiau nei neapykanta dėl odos spalvos ir rasės, bet ir dėl etninės kilmės, tautinės priklausomybės ar religijos. Rasizmas gali pasireikšti atskirų asmenų ar

grupių priešiškomis nuostatomis bei verbaliniu priekabiavimu arba poelgiais - diskriminacija, smurtu. Rasizmas gali pasireikšti organizuotais dešiniojo ekstremizmo proveržiais (Europos tinklas prieš rasizmą [ETPR], n.d.).

Rasizmas instituciniame lygmenyje – tai tokia padėtis, kai dėl praktikos viešajame ar privačiajame sektoriuje tam tikros tautinės grupės periodiškai išstumiamos į visuomenės užribį (pvz., švietimo, užimtumo, sveikatos apsaugos ar kitose srityse).

Romai, pabėgėliai ar užsieniečiai kartais tiesiogiai nukenčia nuo priešiškų nuostatų, diskriminacijos ar smurto. Nepagarbių ir nepagrįstų įžeidimų pasitaiko viešuose pasisakymuose. Pamatą rasizmui ir antisemitizmui sukuria stereotipais besinaudojanti žiniasklaida. Rasizmą gali paskatinti dėmesio reikalaujantys nacistinei santvarkai prijaučiantys asmenys, o patiklia, savo nusistatymų neturinčia visuomene, galima lengvai manipuliuoti (ETPR, n.d.).

Rasizmas, ksenofobija ir nepakantumas visą žmonijos istorinį laikotarpį buvo didelio masto tragedijų, įskaitant genocidą, priežastimi. Didžiausia iš jų tapo Antrasis pasaulinis karas, kuomet dėl vienos rasės pranašumo prieš visas kitas ideologijos įgeidžiui buvo paaukoti milijonai žmonių (JTO, 2013).

Buvo tikimasi, kad nuvertus nacizmą ir jį visuotinai pasmerkus rasizmas ir ksenofobija liks tik praeities šešėliai. Deja, šie neigiami socialiniai reiškiniai toliau egzistuoja ir plinta, įgaudami naujas formas.

Daugiakultūriškumas religinio pliuralizmo kontekste

Kultūriniu, religiniu ir politiniu požiūriu visos šiuolaikinės tautos yra daugiau pliuralistinės nei klasikinės bendrijos, kurioms savo vienybę padėjo išlaikyti pamatinės kultūros ir konfesinės tradicijos.

Anot Nikiforovos (2006, p. 38) visas šiuolaikinė integracijos procesas prasiveržia kaip nauja socialinė politinė ir ekonominė struktūra, kuri pasauliniame kontekste siekia numatyti ir analizuoti destruktivius globalinius procesus, paramos ir pagalbos programas tiems, kas yra jų poveikio rizikos grupės. Egzistuojanti globalinė darbo jėgos migracija, ekologinių, ekonominių ir politinių pabėgėlių problema nacionaliniai ir etniniai konfliktai, nuo jų nukentėję asmenys privertė pasaulio visuomenes naujai interpretuoti tokias sąvokas kaip daugiakultūriškumas ir religinis pliuralizmas.

Vykstant globalizacijos procesui pastebima naujų invazinių Europos visuomenės bruožų (Nikiforova, 2006, p. 38):

- „Naujasis“ pliuralizmas yra nacionalinis etnis, griauantis ne tik religinį, bet taip pat rasinį ir nacionalinį etninį Europos valstybių vienalytiškumą;
- Inkultūracijos į daugumos visuomenę procesas vyksta tik prisitaikant prie kalbinių, profesinių, civilizacinių urbanistinių sričių;

- Išplėtotos demokratijos ir asmenų laisvės teisių gynimo sąlygomis religinis pliuralizmas iš karto atveria galimybes laisvam tikėjimui, tolerantiškam požiūriui praktiškai į kiekvieną tradicinį tikėjimą ir etninių mažumų religinį naujumą;
- „Naujas“ konfesinis pliuralizmas susiformavo demokratinėse valstybėse, kur iš karto įteisinta galimybė laisvai pasirinkti tikėjimą, toleruoti praktiškai visas etninių mažumų religines naujoves;
- Vos prieš keletą dešimtmečių dar egzistavo savotiška JAV, Kanados ir Australijos religinio pliuralizmo monopolija, nes emigrantai daugiausia buvo šių šalių įkūrėjai. Dabartiniu metu ši monopolija išnyko, o Europai ši problema tapo viena aktualiausių.

Religinės įvairovė plėtojasi dviem kryptimis: yra vidinis skirtingų religijų ir religinių transformacijų pliuralizmas, taip pat yra ir išorinis pliuralizmas, kuriame greta yra pasaulietinė ir religinė pasaulėžiūra.

Religinis faktorius tampa vienu reikšmingiausiu ir pastebimu aspektu tarptautinių santykių ir politikos srityje. Nikiforova (2006) globalizacijos procesų sąlygomis išskiria tris pagrindines religijos funkcijas:

- „kliūtį arba alternatyvą“ („paskutinį prieglobstį identitetui“);
- „nišą“ (religija išlieka neutralia sritimi, globalizacija paliečia tik jos išorines išraiškos priemones);
- „maskavimą“, leidžiantį atitraukti ir panaudoti religijos veiksnį šiuolaikinių prieštaravimų sąlygomis.

Apibendrinant tolerancija galima teigti, kad išsaugoti kultūrų įvairovę ir užtikrinti toleranciją yra neįmanomas be religijų dialogo: daugiakultūriškumui įgyvendinti būtina sąlyga – pasaulinių religijų sąveika. Tačiau pastebima, kad visuomenė kaip lygių kultūrinių bendruomenių konfederacija, kuri kiekviena yra reguliuojama savų įstatymų, tačiau nesikiša į viena kitos reikalus, vis dar yra mažai tikėtina.

Naujai besiformuojanti tautinė įvairovė daugelyje pasaulio šalių nebepanaši į ilgą laiką egzistavusių visuomenės „mozaiką“, kadangi vis labiau juntami kultūriniai tautinių grupių skirtumai. Vis dažniau pastebima, kad imigrantai tampa atskirties grupėmis, net ir fiziškai atskirtomis nuo visuomenės. Kalbant apie socialinę atskirtį tautinės priklausomybės pagrindu, nereiktų pamiršti ir ilgą laiką Europoje gyvenančių tautinių grupių atskirties problemas, ypač dažnai pasireiškiančios romų tautos atžvilgiu.

Apibendrinus projekto teorinę dalį galima teigti, kad migracijos politika – tai teisiniais ir Konstituciniais principais paremta sistema, kurios užduotis – viešųjų santykių migracijos sferoje vystymas, teisės aktų, reguliuojančių migracijos procesus, ir migracijos mechanizmų įgyvendinimas.

Imigracijos politika yra svarbus viešosios politikos instrumentas, realizuojantis priimančios visuomenės ekonominius, demografinius, tautos kūrimo ir saugumo tikslus.

Multikultūros reiškinys neįmanoma be žmonių judėjimo tarp valstybių ir regionų. Daugiakultūriškumas turi tiesiogines sąsajas su migracija: didėjant migracijai – daugėja multikultūros įvairovė ir mastai.

Siekiant palengvinti migrantų integraciją, daugelis šalių įgyvendina specialias programas, skatinančias socialinę ir ekonominę imigrantų integraciją (pvz., kalbos mokymas, susipažindinimas su priimančios bendruomenės kultūra, papročiais). Imigrantų integracija gali vykti dviem kryptimis: daugiakultūriškumo ar asimiliacijos. Jei daugiakultūriškumas skatina imigrantus išlaikyti savo kultūrinį identitetą, tai asimiliacijos rezultatas – svetimos kultūros įsisavinimas ir supanašėjimas su vietos bendruomene.

Apibendrinant daugiakultūriškumą galima teigti, kad tai – nekonfliktinis daugiaetninių kultūrinių grupių sambūvis vienoje apibrėžtoje teritorijoje. Multikultūros teorija, praktika ir politika paremta pagarba skirtumams, tačiau neatsisakant universalumo paieškos. Tai reiškia, kad kultūrų sąveika vyksta per koordinavimą, o ne subordinaciją. Daugiakultūriškumas – tai priemonė, kuri gali sušvelninti neigiamą tradicinių kultūrų, etninių ir religinių grupių globalizacijos procesą.

Apibendrinus pirmąjį skyrių, tampa aišku, kad imigracija, integracija ir daugiakultūriškumas yra vienas nuo kito neatskiriama reiškiniai. Daugiakultūriškumo apimtis nulemia migracijos mastai, o integracija – diasporos pritaipimą ją priimančioje valstybėje.

Tyrime nagrinėjama problema, susijusi su migrantų integracijos sunkumais. Aptariamos JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės ir Australijos imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo patirtys, teigiamų rezultatų taikymo Lietuvoje galimybės.

2. TYRIMAS: JAV, KANADOS, JUNG TINĖS KARALYSTĖS IR AUSTRALIJOS IMIGRACIJOS POLITIKOS IR DAUGIAKULTŪRIŠKUMO PATIRČIŲ PRITAIKYMŲ LIETUVOJE GALIMYBĖS

Antroji projekto dalis yra skirta JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės ir Australijos imigracijos politikos įgyvendinimo ir daugiakultūriškumo patirčių pritaikymo Lietuvoje galimybių vertinimo tyrimo metodologijai pagrįsti ir tyrimo duomenims analizuoti.

Šioje dalyje aptariami tyrimo metodai, parenkami duomenų analizės metodai, apibūdinami tyrimo objektai, tyrimo instrumentas, tyrimo eiga. Analizuojami tyrimo rezultatai, pateikiama jų interpretacija, palyginami ir apibendrinami tyrimo duomenys.

Tyrimo metodologijos pasirinkimas yra subjektyvus tyrėjo sprendimas: tai laisvė, bet kartu ir didelė atsakomybė. Anot Kardelio (2002), tyrimo rezultatai gali neatitikti realios situacijos, jeigu netinkamai ar nepagrįstai pasirinkta metodologija. Svarbu suprasti, kad tyrimo metodologijos paskirtis yra padėti tyrėjui suvokti tyrimo procesus bei pasirinkti tinkamiausius tyrimo metodus.

2.1. Tyrimo metodika

Atliekant JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės ir Australijos imigracijos politikos įgyvendinimo ir daugiakultūriškumo valdymo patirčių pritaikymo Lietuvoje galimybių vertinimą, remiamasi Dunn (2006) viešosios politikos analizės modeliu. **Politikos analizė** – tai „*mokslas apie politinės problemos sprendimą, paremtas socialinių ir elgsenos mokslų, socialinių ir profesinių sričių metodais ir svarbiausiais atradimais bei socialine ir politine filosofija*“ (Dunn, 2006, p. 17).

Siekiant išanalizuoti politikos problemą, reikia atsakyti į šiuos klausimus (Dunn, 2006, p. 19):

- Koks yra analizuojamos problemos pobūdis?
- Kuria iš dviejų ir daugiau alternatyvų reikėtų pasirinkti norint išspręsti problemą?
- Kokios bus pasekmės, pasirinkus konkrečią alternatyvą?
- Ar tos pasekmės padės spręsti problemą?
- Kokių pasekmių galima būtų tikėtis ateityje, jei bus pasirinktas kitas veikimo būdas?

Dunn (2006) pateikia tokį stadijinį politikos analizės modelį:

- problemos suradimas;
- problemos apibrėžimas;
- alternatyvų paieška;
- alternatyvų įvertinimas;
- alternatyvų pasirinkimas;

- įgyvendinimas;
- įvertinimas: ex ante – alternatyvų vertinimas; ex post – įvykdytų politinių sprendimų vertinimas.

Tyrimo objektas – JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės ir Australijos imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo valdymo patirčių pritaikymo Lietuvoje galimybės.

Tikslas yra išanalizuoti JAV, JK, Kanados ir Australijos imigracijos politikos įgyvendinimo ir daugiakultūriškumo patirčių pritaikymo Lietuvoje galimybes.

Tyrimo uždaviniai:

- apibūdinti Lietuvos imigracijos politiką ir šalies daugiakultūriškumo situaciją;
- pristatyti tyrimo objektus: JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės ir Australijos imigracijos politiką ir daugiakultūriškumo valdymo ypatybes;
- atlikti JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės, Australijos ir Lietuvos imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo lyginamąją analizę;
- įvertinti JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės, Australijos ir Lietuvos imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo patirčių taikymo Lietuvoje galimybes.

Antroje tyrimo dalyje problemai identifikuoti ir apibrėžti atlikta imigracijos politikos įgyvendinimo ir daugiakultūriškumo valdymo analizė Lietuvoje. Analizuojami teisiniai aktai, reglamentuojantys imigracijos politikos įgyvendinimą šalyje. Imigracijos politikos įgyvendinimui apibūdinti nagrinėjama valstybinių ir nevyriausybinių institucijų veikla. Remiantis šalies statistiniais rodikliais, apžvelgiama imigracijos ir daugiakultūriškumo situacija Lietuvoje. Daugiakultūriškumo reiškiniui ir valdymui apibūdinti analizuojamos imigrantų tolerancijos tendencijos Lietuvoje.

Problemų sprendimo alternatyvų paieškai, alternatyvų pasirinkimui ir įvertinimui naudojama JAV, Jungtinės Karalystės, Kanados ir Australijos įgyvendinamos imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo analizė. Tyrimui pasirinktos daugiakultūrinės šalys (*žr.* 1 pried.), turinčios ilgalaikę imigracijos politikos valdymo patirtį; multikultūros politikos pradininkės (Gundara, 2002; Renshon, 2011). **Lyginamoji analizė** – viena esminių politikos mokslo strategijų, leidžianti tirti politinio reiškinių nedidelio skaičiaus atvejų panašumų ir skirtumų priežastis ir šių tyrimų pagrindu plėtoti naujas teorijas (*Politikos mokslų enciklopedinis žodynas*, 2007, p. 73).

Atlikus JAV, Jungtinės Karalystės, Kanados ir Australijos įgyvendinamos imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo valdymo analizę, vertinamos užsienio vykdomos politikos patirčių pritaikymo Lietuvoje galimybės. Vertinimu laikoma viešosios politikos ar jos dalies vertės analizė, skirta viešajai politikai tobulinti bei už ją atsiskaityti. Vertinimo metu sistemiškai stebima, analizuojama, nagrinėjama ir interpretuojama įvairi valdžios veikla (valstybės valdymas, viešųjų paslaugų teikimas, ekonominės veiklos reglamentavimas), siekiant nustatyti jos tinkamumą, efektyvumą, rezultatyvumą, poveikį ir tvarumą (Dunn, 2006, p. 356).

Lyginamąją analizę sudaro 5 dalys. Pirmame poskyryje pristatomi lyginamosios analizės objektai ir glaustai apžvelgiama vertinimo, kuriuo remiantis parengta lyginamoji analizė, metodologija. Antroje – ketvirtoje dalyse, remiantis imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo aspektais: multikultūros modelio įgyvendinimu, pilietybės suteikimo sąlygomis, ir imigrantų užimtumo programų taikymu, pateikiama duomenų lyginamoji analizė. Penktoje dalyje pristatomos preliminarios išvalgos dėl imigracijos politikos tinkamumo ir daugiakultūriškumo valdymo rezultatyvumo. Toliau pateikiamos rekomendacijos, kaip galima būtų tobulinti imigracijos politikos įgyvendinimo ir multikultūros valdymo kokybę Lietuvoje.

Vertinimo rezultatai skirti šioms tikslinėms grupėms:

- imigracijos politiką ir daugiakultūriškumo valdymą formuojančioms ir įgyvendinančioms valstybės institucijoms – lyginamoji valstybių analizė pateikia išvadas, naudingas tobulinant imigracijos politiką nacionaliniu lygmeniu;
- diasporos (tautinių ir religinių mažumų) atstovams Lietuvoje – jie turės galimybę susipažinti su imigracijos politikos įgyvendinimo ir multikultūros valdymo situacija Lietuvoje ir palyginti ją su kitų valstybių situacija;
- Lietuvos valstybės gyventojams.

Teminės vertinimo sritys

Vertinant JAV, JK, Kanados ir Australijos imigracijos politikos įgyvendinimo ir daugiakultūriškumo valdymo patirčių pritaikymo Lietuvoje galimybes, vadovautasi Brekke ir Aarset (2009) imigrantų traukos veiksnių hierarchijos piramide (žr. 3 pav.), iš kurios pasirinkti šie vertinimo veiksniai: pilietybės suteikimo sąlygos, diasporų sklaida, užimtumo galimybės. Remiantis daugiakultūriškumo modeliais, pasirinktas vienas, – Lietuvai labiausiai tinkantis, daugiakultūriškumo valdymo būdas.

Lyginamoji analizė išskiria tipinius imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo įgyvendinimo JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės ir Australijos gerosios praktikos pavyzdžius. Geroji praktika lyginamosios analizės kontekste suprantama kaip tokios imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo valdymo Lietuvoje priemonės, dėl kurių sutaria suinteresuotosios šalys arba kurios padeda efektyviai siekti imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo valdymo tikslų. Vertinant užsienio šalių patirčių pritaikymo Lietuvoje galimybes, svarbu atsižvelgti ir į tai, su kokiomis problemomis JAV, Kanada, Jungtinė Karalystė ir Australija susidūrė, įgyvendindamos imigracijos politiką ir daugiakultūriškumo valdymą, ir ex ante (iš anksto) tvarka, – vadovaujantis jų patirtimis, bandyti išvengti analoginių ar panašių situacijų Lietuvoje.

Remiantis Lietuvos migracijos politikos gairėmis (TAR, 2014-01-30, Nr. 722) išskiriami šie imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo gerosios praktikos aspektai:

- imigracijos politikos priemonių sėkmingas pritaikymas tikslinėms grupėms;

- efektyvus kokios nors imigracijos politikos ar/ir daugiakultūriškumo valdymo problemos sprendimas;
- imigrantų integravimo ir perspektyvumo principo įgyvendinimas.

Loginis modelis ir vertinimo skalė

Pagal metodiką surinkti ir aprašyti duomenys glaustai apibendrinami vadovaujantis žemiau pateikiama faktorių lentelė (žr. 3 lent.), kurioje atsižvelgiama į imigracijos politikos ir multikultūros valdymo principus ir temines vertinimo sritis.

3 lentelė. Imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo vertinimo faktoriai

		Lietuva	JK	JAV	Kanada	Australija
Faktoriai	Aspektai					
Multikultūros politika	Diasporų paplitimas	-	+	+	++	++
	Daugiakultūriškumo modelio taikymas	-	+	++	+++	++
Imigracijos politika	Pilietybės suteikimas (natūralizacijos būdu)	-	+	+++	+++	++
	Užimtumas	-	+	++	+++	++

Čia „-“ – labai silpnas; „+“ – silpnas; „++“ – vidutinis; „+++“ – stiprus

Vertinimo faktoriai pateikiami siekiant išskirti analizuojamų šalių: JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės ir Australijos imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo valdymo stipriąsias ir silpnąsias puses. Jais paremtas tyrimo politinių alternatyvų įvertinimo ir pasirinkimo etapas.

Išvadų dalyje bandoma atsakyti į šiuos klausimus:

1. Ar Lietuvos valstybėje sukurtos pakankamos prielaidos imigracijos politikos formavimui ir daugiakultūriškumo valdymo įgyvendinimui?
2. Ar imigracijos politika įgyvendinama užtikrinant suinteresuotųjų šalių dalyvavimą?
3. Ar imigracijos politika yra integruota, horizontali?
4. Kokios imigracijos politikos įgyvendinimo ir daugiakultūriškumo valdymo priemonės, jų tipai dominuoja valstybėje?
5. Ar yra prielaidų teigti, kad imigracijos politika yra rezultatyvi?
6. Ar galima teigti, kad Lietuvoje yra daugiakultūriškumo valdymo poreikis?
7. Ar šalyje vykdoma tautinio identiteto išsaugojimo politika?
8. Kokie veiksniai lemia ir kokie riboja imigracijos politikos įgyvendinimo ir daugiakultūriškumo valdymo efektyvumą?

Klausimai parengti, atsižvelgiant į Lietuvos migracijos politikos gairėse (TAR, 2014-01-30, Nr. 722) išdėstytas šalies imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo problemines sritis.

Tyrimo apribojimai. Atliekant tyrimą buvo susidurta su keletą sunkumų. Dėl statistiniuose šaltiniuose pateikiamų nevienodų duomenų, tyrimo rezultatai gali ne visiškai atitikti esamą situaciją.

Taip pat tyrimo eigoje pastebėta, kad tuose pačiuose informacijos šaltiniuose pateikiami ne visų, - tyrime analizuojamų šalių, duomenys. Dėl migracijos reiškinio dinamiškumo ir kaitos, galima tikėtis, kad analizuojamų šalių imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo situacija tyrimo eigoje gali keistis. Tyrime aptariamas gerosios praktikos laikotarpis, todėl tikėtinas didelis modelių ir pačių politikų analizės abstrakcijos lygmuo. Žinoma, kaip ir visuose kokybiniuose tyrimuose, šiame tyrime egzistuoja subjektyvumo faktorius.

2.2. Imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo Lietuvoje apžvalga ir analizė

2.2.1. Imigracijos politikos įgyvendinimo prielaidos

Galima teigti, kad Lietuva su imigracijos problemomis susidūrė tik nuo 2004 m., kai įstojo į ES. Ankščiau Lietuva, kaip ir kitos Rytų Europos šalys, buvo „uždara visuomenė“. Migracijos politika buvo siaura ir politizuota, visuomenės nuostatomis bei lūkesčiams sovietinių imigrantų atžvilgiu nebuvo skiriama esminio akademinio ir pilietinio dėmesio. Taigi, atgavus nepriklausomybę, Lietuva tapo atvira migracijos patirtims kaip demokratiją, rinkos ekonomikos principus ir pilietinės visuomenės plėtrą skatinanti valstybė (Matonytė ir Klementjeviene, 2011, p. 83).

Teisės aktų, reglamentuojančių migracijos politiką Lietuvoje, apžvalga

Lietuvoje nėra vieno teisinio dokumento, kuriame būtų nuosekliai išdėstyta Lietuvos politika migracijos, prieglobsčio ir kitais su asmenų judėjimu susijusiais klausimais. Nepaisant to, atskiruose dokumentuose išdėstytos migracijos politikos nuostatos rodo, jog savų piliečių susigrąžinimas į Lietuvą yra svarbesnis uždavinys, negu trečiųjų šalių piliečių imigracija, – tai tik papildomas būdas spręsti valstybės ekonomikos problemas (Žin., 2007, Nr. 49-1897).

Svarbiausi imigracijos klausimu reglamentuojantys teisės aktai yra šie:

Nacionalinė demografinė (gyventojų) politikos strategija (Žin., 2004, Nr. 159-5795) įtvirtina ekonominės migracijos politikos strateginį tikslą.

Lietuvos migracijos politikos gairės (TAR, 2014-01-30, Nr. 722) nustato svarbiausius migracijos politikos tikslus ir principus, apibrėžia pagrindines migracijos politikos kryptis.

Užsieniečių buvimą ir gyvenimą Lietuvoje reglamentuoja **Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“** (TAR, 2015-07-09, Nr. 11180).

Lietuva, taip pat, yra prisijungusi prie pagrindinių tarptautinių sutarčių migracijos srityje ir sudariusi tarptautinių sutarčių dėl užsieniečių readmisijos su 24 valstybėmis (Migracijos departamentas, 2015).

Lietuvos Respublikos priėmė nutarimą (TAR, 2015-06-23, Nr. 10052), kuriuo siekiama „prisidėti prie solidarumo ir teisingo atsakomybės pasidalijimo tarp Europos Sąjungos valstybių narių principo užtikrinimo ir palengvinti našta Europos Sąjungos valstybėms narėms“.

Pagrindinės Lietuvos įstaigos, formuojančios ir įgyvendinančios migracijos politiką, yra šios:

Vidaus reikalų ministerija (VRM) yra pagrindinė įstaiga, užsiimanti migracijos politikos formavimu ir įgyvendinimo priežiūra (Žin, 2010, Nr. 1465).

Migracijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos yra pagrindinė centrinė įstaiga, įgyvendinanti valstybės politiką migracijos (išskyrus ekonominę migraciją) srityje (Migracijos departamentas, 2015).

Teritorinių policijos įstaigų **viešosios policijos migracijos valdyba**, skyriai, poskyriai ir grupės yra pagrindinės teritorinės įstaigos, sprendžiančios su migracija susijusius klausimus (MD, 2015).

Valstybės sienos apsaugos tarnyba prie **Vidaus reikalų ministerijos (VSAT)** saugo valstybės sieną ir užsiima neteisėtos migracijos kontrole (Žin., 2000, Nr. 92-2848).

Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos Užsieniečių registracijos centras (URC) yra įstaiga, kurioje laikomi sulaikyti užsieniečiai ir apgyvendinami prieglobsčio prašytojai (Žin., 2004, Nr. IX-2206).

Pabėgėlių priėmimo centro (PPC) paskirtis – apgyvendinti užsieniečius, kuriems suteiktas prieglobstis Lietuvos Respublikoje (Žin, 2004, Nr. A1-238).

Lietuvos diplomatinės atstovybės ir konsulinės įstaigos išduoda vizas, priima dokumentus dėl leidimų gyventi išdavimo, pilietybės, legalizuoja dokumentus (Žin., 2006, Nr. 68-2492).

Kitos migracijos politikos formavime ir įgyvendinime dalyvaujančios įstaigos yra šios (Europos migracijos tinklo Lietuvos informacijos centras, 2012):

- Užsienio reikalų ministerija;
- Socialinės apsaugos ir darbo ministerija;
- Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos;
- Asmens dokumentų išrašymo centras prie Vidaus reikalų ministerijos;
- Valstybinė darbo inspekcija prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos
- Gyventojų registro tarnyba prie Vidaus reikalų ministerijos;
- Savivaldybės.

Užsieniečių integracija Lietuvoje daugiausiai vykdoma **Europos pabėgėlių fondo ir Europos fondo trečiųjų šalių piliečių integracijai** lėšomis. Nevyriausybinų organizacijų projektai šiuo metu yra tapę pagrindiniu užsieniečių integraciją užtikrinančiu elementu (TAR, 2014-01-30, Nr. 722).

Aktyviausios Lietuvoje nevyriausybines organizacijos, užsiimančios migracijos klausimais (Europos migracijos tinklo Lietuvos informacijos centras, 2012):

- Tarptautinė migracijos organizacija (Vilniaus biuras);
- Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių komisaro regioninis biuras;
- Lietuvos Caritas;

- Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija;
- Lietuvos socialinių tyrimų centro Etninių tyrimų ir Demografinių tyrimų institutai;
- Tolerantiško jaunimo asociacija.

Nevyriausybinių organizacijų vykdo prieglobsčio prašytojų ir pabėgėlių paramos integracijos projektus, vykdo mokymus ir skleidžia informaciją, susijusią su pabėgėlių teisėmis, vykdo prekybos žmonėmis prevenciją ir teikia pagalbą prekybos žmonėmis aukomis, padeda mažinti socialiai pažeidžiamiausio visuomenės sluoksnio skurdą ir socialinę atskirtį.

Lietuva kartu su kitomis ES šalimis įgyvendina bendrą ES prieglobsčio politiką (Europos pabėgėlių fondas, 2010).

Europos pabėgėlių fondas remia projektus, susijusius su šiomis sritimis:

- priėmimo sąlygos ir prieglobsčio procedūros;
- integracija į visuomenę;
- savanoriškas grįžimas į kilmės šalį.

Apibendrinus prielaidas imigracijos politikai Lietuvoje formuoti, galima teigti, kad valstybė yra parengusi teisinį pamatą (teisinę bazę) imigracijos politikai vykdyti, tačiau teisiniai norminiai aktai ne visada atspindi realių politikos valdymo padėtį šalyje. Taip pat pastebima, kad nemažai valstybinių institucijų formuoja šalies imigracijos politiką, rūpinasi imigrantų integracijos problemomis. Siekiant išsiaiškinti esamą imigracijos politikos situaciją šalyje, toliau apžvelgiamos imigracijos tendencijos Lietuvoje.

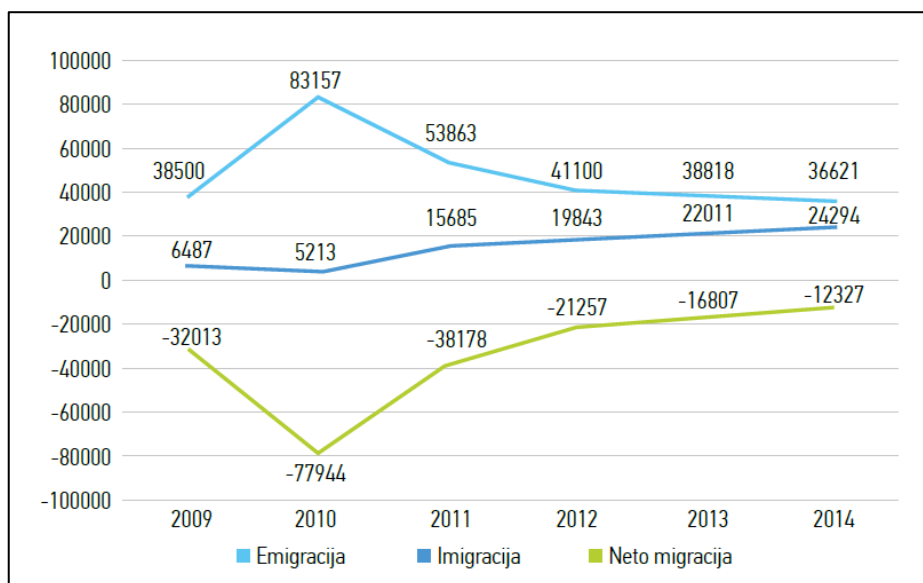
2.2.2. Imigracijos tendencijos Lietuvoje

Lietuvoje imigrantų skaičius yra vienas mažiausių Europos Sąjungoje. 90 proc. jų yra iš trečiųjų šalių, 10 proc. – ES piliečių. Migrantai iš trečiųjų šalių sudaro vos apie 0,7 – 0,8 proc. visos Lietuvos populiacijos. Tačiau tai yra 28 – 30 tūkst. mūsų šalies gyventojų, todėl būtina atsižvelgti į jų interesus (Žibas, 2012).

Skaičiai rodo, kad Lietuvoje, mažėjant bendram Lietuvos gyventojų skaičiui, ir toliau daugėjo užsieniečių: šių metų pradžioje jų gyveno beveik 40 tūkstančių, arba 12,7 proc., daugiau nei prieš metus. Tačiau užsieniečių dalis tarp Lietuvos gyventojų nėra didelė – tik 1,37 proc. Pagal šį rodiklį mūsų šalis gerokai nusileidžia Europos Sąjungos senbuvėms. Lietuvoje gyvenantys užsieniečiai yra atvykę iš 132 valstybių, daugiausia – iš Europos (81,2 proc.). Gausiausios užsieniečių bendruomenės – iš Rusijos (14 648), Baltarusijos (6 113), Ukrainos (5 164) (MD, 2015).

Kiekvienais metais Europos migracijos tinklas (EMT) rengia 3 – 4 studijas įvairiais migracijos klausimais. Šalys narės parengia nacionalinius tyrimus, kurių pagrindu yra paruošiamos visų narių atsakymus apibendrinančios studijos (Europos migracijos tinklas [EMT], 2009).

EMT tyrimai rodo, kad 2014 m. Lietuvoje emigracijos mastai ir toliau mažėjo (žr. 5 pav), didėjo grįžtančiųjų lietuvių bei atvykstančių užsieniečių skaičius. Vis dėlto per 2014 m. iš Lietuvos išvyko 1,5 karto daugiau žmonių negu atvyko. Dauguma užsieniečių atvyko teisėtos veiklos, darbo ir šeimos susijungimo pagrindais. Lietuvos imigracijos politikos teisiniame reguliavime buvo įvykdyti pokyčiai – sugriežtinta leidimų laikinai gyventi išdavimo užsieniečiams tvarka, kurie atvyksta užsiimti teisėta veikla. 2014 m. nustatytos palankesnės leidimo laikinai gyventi gavimo ir šeimos susijungimo sąlygos tam tikroms užsieniečių grupėms. Tais pačiais metais buvo patvirtintas užsieniečių integracijos politikos įgyvendinimo 2015-2017 metų veiksmų planas. Plane numatytos integracijos priemonės bus taikomos visiems užsieniečiams – tiek ES, tiek ir ne - ES piliečiams (EMT, 2014).



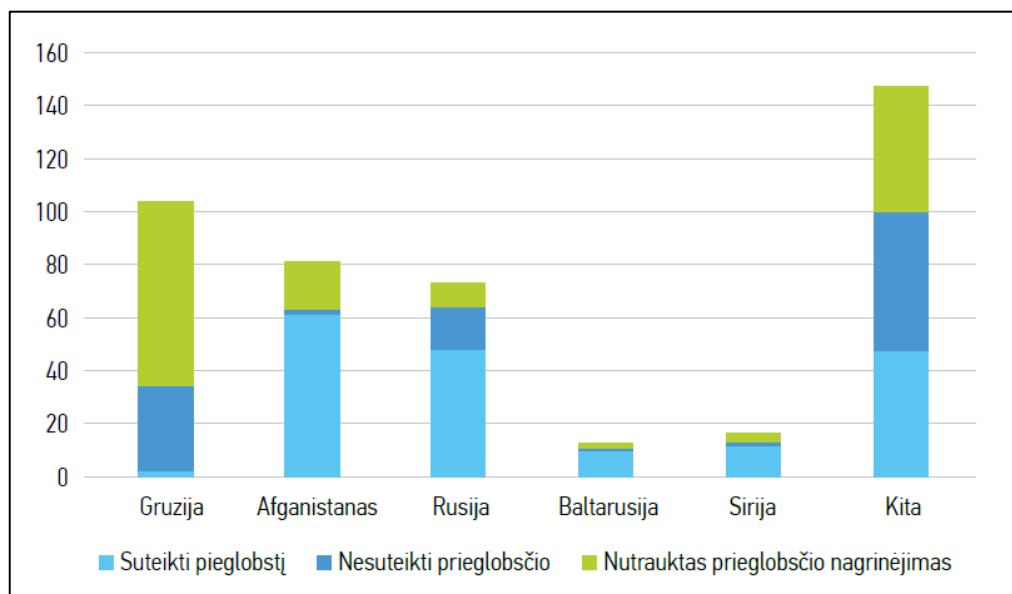
5 pav. Migracijos srautai Lietuvoje 2009-2014 m. (EMT, 2014).

Emigracija. 2014 m. emigracijos mastai Lietuvoje mažėjo: iš Lietuvos išvyko 36 621 gyventojų. Tai 2,2 tūkst. (5,7 proc.) mažiau negu 2013 m. Pagrindinės tikslo šalys buvo panašios kaip ir 2013 m.: 45,8 proc. emigrantų išvyko į Jungtinę Karalystę, į Airiją emigravo 8,4 proc., į Vokietiją – 7,9 proc., į Norvegiją – 7,2 proc (EMT, 2014).

Imigracija. 2014 m. Lietuvoje didėjo imigracija: 2014 m. į šalį atvyko 24 294 asmenys, t. y. 210,4 proc. daugiau nei 2013 m. Dauguma (80,4 proc.) atvykusiųjų buvo Lietuvos Respublikos piliečiai, daugiausiai grįžę iš Jungtinės Karalystės, Airijos ir Norvegijos. 2014 m. į Lietuvą atvyko 4 766 užsieniečiai (57 proc. daugiau nei 2013 m.): 658 ES valstybių narių piliečiai (daugiausia iš Latvijos ir Vokietijos) bei 4 108 trečiųjų šalių piliečiai (daugiausia iš Rusijos, Ukrainos ir Baltarusijos). 2015 m. pradžioje Lietuvoje gyveno 39 980 užsieniečių iš 132 pasaulio valstybių. Jų skaičius sudaro 1,37 proc. visų Lietuvos gyventojų (EMT, 2014).

Prieglobsčio parašymas. 2014 m. trečiųjų šalių piliečiai pateikė 496 prieglobsčio prašymus, t. y. 24,3 proc. daugiau nei 2013 m. Prieglobstis Lietuvoje buvo suteiktas 177 asmenims, 24 asmenims

suteiktas pabėgėlio statusas. 153 asmenims suteikta papildoma apsauga: 50-čiai Afganistano piliečių, 37- iems Rusijos piliečiams ir 31- am Ukrainos piliečiui (žr. 6 pav.).



6 pav. Sprendimai dėl prieglobstį pagal pilietybes, 2014 m. (EMT, 2014).

Neteisėta migracija. Lietuvoje 2014 m. sulaikyti 375 užsieniečiai, bandę neteisėtai pereiti valstybės sieną (ne per pasienio kontrolės punktus). 2014 m. ypatingai išaugo neteisėtai atvykti bandžiusių piliečių iš Vietnamo skaičius. Tais pačiais metais Lietuvos teritorijoje sulaikyti 2247 neteisėtai esantys užsieniečiai. Didžioji dalis – neišvykusieji pasibaigus vizos galiojimui (EMT, 2014).

Nors kultūrų įvairovė nėra naujas reiškinys Lietuvos istorijos kontekste, tačiau didžioji dalis imigrantų – tautinės mažumos, sudarančios palyginti negausias bendruomenes, kurių didžiuma priklauso iš esmės tam pačiam, kaip ir pagrindinė valstybės gyventojų dalis, kultūriniam ir religiniam arealui (Kuzmickas, 2010, p. 43). Taigi, galima teigti, kad Lietuva kultūrinio ir religinio požiūriu yra palyginti monoetninė valstybė.

2.2.3. Imigrantų tolerancijos Lietuvoje apžvalga

Lietuvoje, kaip ir daugelyje valstybių, iškyla dilema – ar teisė turi atspindėti esamą vertybių sistemą ir moralines normas, ar turi būti vienu žingsniu pažengusi į priekį, taip skatinant pažangesnį visuomenės vystymąsi. Tolerantiškesnė įstatyminė bazė negu visuomenė – sudėtingas iššūkis, galintis sukelti daugelio nepasitenkinimą ir atmetimo reakciją, įgyvendinant priimtas teisės normas praktikoje (Samuolytė, 2007).

Lietuvai žengiant eurointegracijos keliu, vis dažniau iškeliamas klausimas, „ar neištirps maža mūsų tauta Europos šalių bendrijoje ir ką daryti, kad išsaugotume savo vertybinį tapatumą?“ Nors tolerancija minima kaip bene pagrindinė šiuolaikinė dorybė, o ją skatinti ragina įvairios tarptautinės konvencijos ir šalies teisiniai aktai, ne visada skiriamas pakankamas dėmesys gilesnei šios vertybės turinio ir adekvataus įgyvendinimo galimybių analizei (Sprindžiūnas, 2006).

Viena iš svarbiausių politinės tolerancijos sričių yra tautinės daugumos santykis su tautinėmis mažumomis, kuris dažnai aiškinamas pasitelkiant ksenofobijos sąvoką (Sprindžiūnas, 2006).

Pagrindiniai „Migrantų integracijos politikos indekso“ rezultatai atskleidė, kad (MIPI, 2015):

- Lietuvoje dėl infrastuktūros trūkumo sudarytos itin nepalankios sąlygos priimti imigrantų vaikus;
- šalyje apribotos balsavimo galimybės ir nėra sukurta kitų sąlygų imigrantams dalyvauti politiniame gyvenime;
- trečiųjų šalių piliečių, turinčių nuolatinį leidimą gyventi Lietuvoje, statusas yra vienas pažeidžiamiausių Europos Sąjungoje;
- nors ir įstatymuose reglamentuojama plati diskriminacijos sąvoka, tačiau antidiskriminacinės politikos įgyvendinimas yra labai ribotas.

Apžvelgus prieš penkis metus (2010 m.) atliktą Lietuvos gyventojų požiūrio į imigrantus tyrimą, galima teigti, kad didesnė dalis lietuvių bijo imigrantų, dėl potencialios konkurencijos darbo rinkoje, nes, respondentų nuomone, jie yra „pigesnė“ nekvalifikuota darbo jėga, sutinkanti dirbti už mažesnę atlygį (Sipavičienė, Gaidys ir Jeršovas, 2010). Kartu išreiškiama nuomonė, kad apskritai migrantams Lietuvoje rūpi tik pinigai. Tokios lietuvių nuostatos gali tapti neapykantos imigrantų atžvilgiu priežastimi.

Neigiamas nuostatas dėl imigracijos daugelis Lietuvos gyventojų sieja su baime, kad imigrantai gali piktnaudžiauti Lietuvos socialine sistema. Daugiau nei puse 2010 m. tyrime dalyvavusių asmenų pareiškė, kad migrantus vertina kaip terorizmo grėsmės šaltinį.

Viena iš dažniausiai viešojoje erdvėje sklindančių baimių yra tai, kad imigrantai suvokiami kaip tiesioginė grėsmė lietuviškam identitetui (Sipavičienė, Gaidys ir Jeršovas, 2010). Tyrimo rezultatai parodė, kad Lietuvos gyventojai susidarę neigiamą imigrantų portretą: bijo dėl imigrantų antplūdžio, nuogaustauja dėl lietuvių asimiliacijos su kitataučiais, jaučia grėsmę valstybiniai kalbai.

VšĮ Geopolitinių studijų centro (2015) vykdytos apklausos „Kokį poveikį Lietuvai, Jūsų nuomone, turės mūsų šalyje apgyvendinti pabėgėliai iš Artimųjų Rytų ir Šiaurės Afrikos?“ rezultatai rodo, kad Lietuvos gyventojų nuomonė pasiskirsčiusi į dvi dalis:

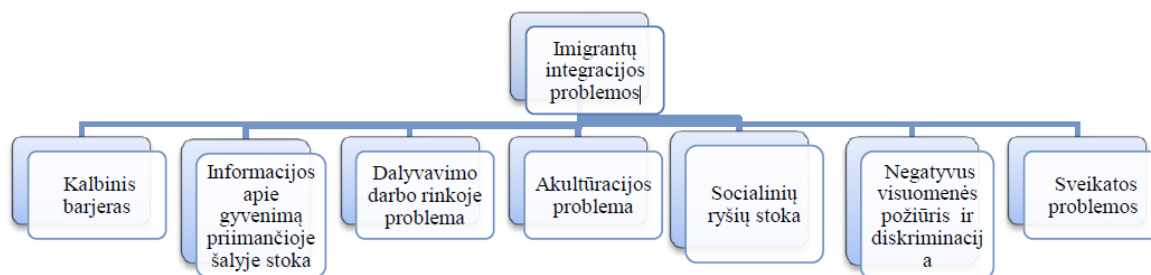
- vieni mano, jog „Lietuvoje ir taip pakanka išlaikytinių, gyvenančių iš pašalpų, o pabėgėliai tik padidins jų skaičių ir bus papildoma našta valstybei“;
- kiti teigia, kad „pabėgėliai ilgai Lietuvoje neužsibus, o išvyks į valstybes, kuriose yra aukštesnis gyvenimo ir socialinės pagalbos lygis“.

Abu teiginiai parodo priešingą mūsų tautos nusistatymą prieš pabėgėlius. Vienų respondentų nuomone, Lietuva nepajėgi rūpintis į šalį atvykstančiais pabėgėliais. Kiti teigia, kad mūsų valstybė nėra traukos centras atvykėliams iš trečiųjų šalių ir jie čia nesiruošia užsibūti.

Nors užsieniečių Lietuvoje gyvena nedaug, visuomenės nuomonė apie imigraciją greičiau neigiama nei teigiama. Palyginus 2010 – 2013 metų visuomenės apklausų duomenis pastebima, kad pritarimas daugumai teiginių, susijusių su imigracijos nauda valstybei ir visuomenei, sumažėjo, o nepritarimas padidėjo. Visuomenės nuostatos liudija apie vyraujančią kultūrinį uždaramą, kurį galima laikyti vienu esminių užsieniečių integracijos barjerų, taip pat nerimą dėl galimo ekonominio ir socialinio nesaugumo, kurį kelia imigrantų buvimas Lietuvoje (TAR, 2014-01-30, Nr. 722).

Visuomenės nuostatos yra neatsiejamas migrantų integracijos procesų stebėjimo instrumentas, svarbus migracijos politikos ir migrantų integracijos priemonių formavimui. Imigrantus priimančių visuomenių migracijos procesų suvokimas yra svarbus orientyras, kuris rodo ne tik visuomenės toleranciją, bet ir kokios sąlygos yra sukuriamos imigrantų integracijai, kuri yra neįmanoma be visuomenės supratingumo ir tolerantiško požiūrio (Diversity Development Group, 2015).

Integracijos procese imigrantai susiduria su integracijos problemomis. Pagrindinės imigrantų integracijos problemos pavaizduotos 7 pav. (Bartkevičienė, 2015, p. 8).



7 pav. Imigrantų integracijos problemos pobūdis (Bartkevičienė, 2015).

Lietuvių kalba, informacijos apie šalį stoka, negatyvus vietos bendruomenės požiūris, dalyvavimo užimtumo rinkoje neužtikrinimas – pabrėžiamos, kaip pagrindinės problemos, su kuriomis susiduria į šalį atvykę imigrantai.

Lietuva, kaip imigrantus priimančioji valstybė, yra patrauklesnė žemesnio ekonominio lygio šalių piliečiams - ukrainiečiams, rusams, baltarusiams. Lietuva kol kas dar nėra sukūrusi vienodos veikiančios imigrantų integracijos sistemos. Tik asmenims, turintiems tarptautinę apsaugą, sudarytos sąlygos integracijai. Lietuvoje užsieniečiams teikiamos integracijos paslaugos, tačiau dažnai dėl tęstinumo stokos nepasiekia galutinio tikslo.

Kadangi Lietuva iki šiol vis dar yra monoetninė valstybė, tai, - pirmas žingsnis žengtas link multikultūros ir tolerancijos kitoms tautoms ir kultūroms, turėtų būti visuomenės paruošimas priimti „kitokius“ asmenis. Paradoksalu, tačiau mūsų šalyje susidariusi tokia situacija, kai mažėjant imigracijai į šalį - didėja neapykanta ir baimė kitataučių atžvilgiu. Iš anksto lietuviai ruošiasi blogiausiam scenarijui, stebėdami šiandienos situaciją pasaulyje: teroro aktus, - tiek Europoje, tiek ir už Atlanto.

2.3. Tyrimo objektų: JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės ir Australijos imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo pristatymas

Visos projekte analizuojamos šalys, – JAV, Kanada, Jungtinė Karalystė ir Australija, priklauso neoficialiam angliškai kalbančių šalių aljansui. Šios valstybės yra multikultūrinės ir jau ilgą laiką vykdo aktyvią imigrantų integracijos politiką. Šalys pristatomos remiantis šiais kriterijais: daugiakultūriškumo analize, imigracijos tendencijomis, tautine, rasine sudėtimi, aktualiaisiais šių dienų politiniais sprendimais ir problemomis.

2.3.1. JAV imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo ypatumai

JAV imigracijos įstatymas yra labai sudėtingas ir painus. Imigracijos ir natūralizacijos įstatyme (INA) numatoma metinė imigrantų įsileidimo į šalį riba – 675,000 asmenų, su tam tikromis išimtimis artimiems šeimos nariams. Kongresas ir prezidentas turi teisę keisti pabėgėlių priėmimo ribą. Imigracija į JAV yra grindžiama šiais principais: šeimų susijungimo, prioriteto teikimo imigrantams, kurie, – vertingi JAV ekonomikai, pabėgėlių apsaugos principu ir imigrantų įvairovės skatinimu (American Immigration Council, 2015).

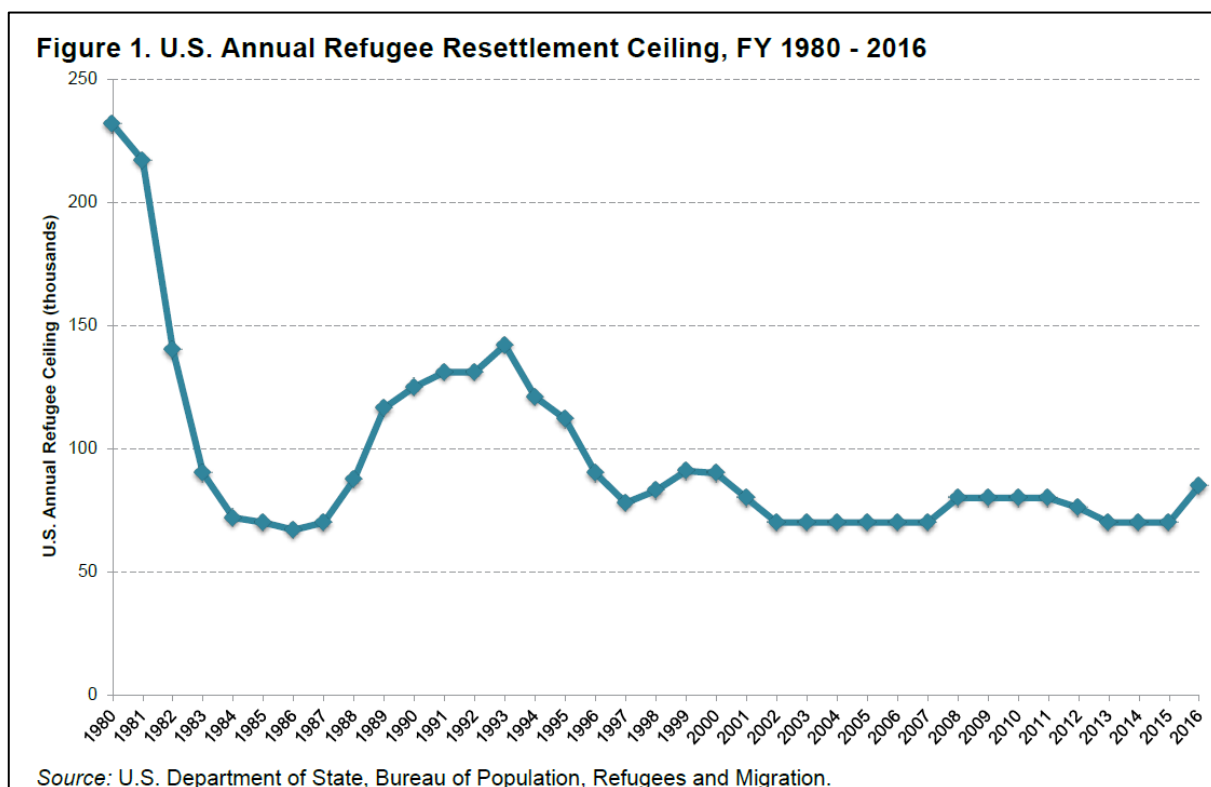
JAV 2013 m. buvo nustatyta 70,000 pabėgėlių ir prieglobsčio prašytojų įsileidimo į šalį riba, kuri buvo paskirstyti pagal regionus (žr. 4 lent.).

4 lentelė. Pabėgėlių ir prieglobsčio prašytojų paskirstymas pagal regionus (AIC, 2014)

Regionas	Pabėgėlių skaičius
Afrika	12,000
Rytų Azija	17,000
Europa ir Centrinė Azija	2,000
Lotynų Amerika/Karibų salos	5,000
Artimieji Rytai/Pietų Azija	31,000
Rezervas	3,000
Viso:	70,000

Paskutiniu metu, dėl Artimuosiuose Rytuose susiklosčiusios situacijos, Europa ragina Jungtines Amerikos Valstijas, kurios turi didžiausią pasaulyje pabėgėlių perkėlimo programą, priimti daugiau pabėgėlių: sugerti milžiniškus prieglobsčio prašytojų srautus iš Sirijos, Irako, Eritrėjos ir kitų šalių. Iki 2015 m. spalio mėnesio į JAV buvo perkelta maždaug 2000 Sirijos pabėgėlių, skaičiuojant nuo pilietinio karo Sirijoje pradžios 2011 m. (Capps ir Fix, 2015).

Reaguojant į šiuos raginimus, B. Obamos administracija paskelbė apie savo ketinimą didinti metinę viršutinę pabėgėlių priėmimo ribą: per finansinius metus, kurie prasidėjo 2015 m. spalio 1 d., priimti 85 000 pabėgėlių ir 100000 pabėgėlių priimti ateinančiais metais (žr. 8 pav.). Šie politiniai sprendimai sukėlė intensyvias diskusijas apie JAV pajėgumą reaguoti į augančius humanitarinės apsaugos poreikius.



8 pav. JAV metinės pabėgėlių priėmimo lubos. Šaltinis: MPI, 2015

Kaip politikams spręsti iškilusius imigracijos politikos klausimus? Verta peržiūrėti kai kuriuos pagrindinius faktus apie pabėgėlių perkėlimo į Jungtines Amerikos Valstijas, kurie dažnai yra nuvertinami, - sprendžiant pabėgėlių problemą. Remiantis Migracijos politikos instituto (MPI) mokslininkų atliktais tyrimais, galima išskirti šias pagrindines imigracijos politikos problemines sritis: pabėgėlių naudą priimančiai valstybei, užimtumo ir išsilavinimo klausimus, pabėgėlių atrankos kriterijus, pabėgėlių integracijos politikos formavimą.

Multikultūrinė JAV sudėtis

Baltieji amerikiečiai yra didžiausia JAV rasinė grupė (žr. 5 lent.), ji sudaro beveik tris ketvirtadalius visos amerikiečių populiacijos.

5 lentelė. JAV gyventojų populiacija pagal rasę, 2014 m.

Rasė	Gyventojų dalis
Baltieji gyventojai	77.4 %
Juodieji arba afroamerikiečiai	13.2 %
Amerikos indėnai ir Aliaskos čiabuviai	1.2 %
Azijiečiai	5.4 %
Havajų ir Ramiojo vandenyno salų gyventojai	0.2 %
Dviejų arba daugiau rasių žmonės	2.5 %
Ispanai ar lotynų-amerikiečiai	17.4 %
Baltieji (ne ispanai ir ne lotynų - amerikiečiai)	62.1 %

Šaltinis: U.S. Census Bureau, 2015

2012 JAV užsienyje gimę gyventojai sudarė 40,7 milijonų visos amerikiečių populiacijos, 18,6 mln. – natūralizuoti JAV piliečiai; ir 22,1 mln – kitų šalių piliečiai; 13,30 mln. buvo teisėti nuolatiniai gyventojai; 11,3 mln. buvo nelegalūs migrantai, o 1,9 mln asmenų turėjo laikinąsias visas (Center of American Progress, 2015).

Imigrantų pokytis 2000 m. - 2012 m. 31,2 proc. padidėjo užsienyje gimusių gyventojų – 31,1 mln. iki 40,7 mln.

Imigrantų kilmės šalys

1960 m. 75 proc. visų imigrantų sudarė atvykėliai iš Europos, o 2012 metais tik 11,8 proc imigrantų emigravo iš senojo žemyno.

11.6 mln. (28 proc.) užsienyje gimusių gyventojų atvyko iš Meksikos; 2,3 milijono imigrantų atvyko iš Kinijos; 2 mln – iš Indijos; 1,9 mln – iš Filipinų; 1,3 milijono atkeliavo iš Vietnamo ir 1,1 mln atvyko iš Kubos ir Korėjos.

Politiniai sprendimai

Numatoma legalizuoti imigrantų be Amerikos pilietybės statusą. Tokiu būdu jų atlyginimai padidėtų 15,1 proc. per penkerius metus. Tai atsitiktų todėl, kad šalis jiems suteiktų teisinę apsaugą, prieigą prie geresnių darbo vietų, skatintų investicijas į švietimą ir mokymą, ir smulkaus verslo kūrimą.

Natūralizuoti darbuotojai uždirba didesnius atlyginimus, suvartoja daugiau prekių ir paslaugų ir moka daugiau mokesčių, o tai savo ruožtu sukuria ekonominį augimą. Jei nelegaliems imigrantai bus suteiktas teisinis statusas šiandien, tai numatoma, kad per ateinančius 10 metų JAV bendrasis vidaus produktas padidėtų 1,1 trilijonų \$.

Jei nelegalūs imigrantai įgis teisinį statusą šiandien, tai per penkerius metus prie šalies ekonomikos augimas padidėtų:

- vidutiniškai būtų sukurta 159,000 naujų darbo vietų per metus;
- papildomos įplaukos į šalies biudžetą per 10 metų laikotarpį kasmet padidėtų iki 144 mlrd. dolerių.

JAV prezidentas Barakas Obama 2008 m. pareiškė, kad šaliai reikia imigracijos reformos, kuri užtikrintų sienų apsaugą, kad pagaliau 12 mln. nelegalių imigrantų išeitų iš šešėlio ir prisidėtų prie JAV biudžeto augimo. Prezidentas teigia, kad atėjo laikas ginti savo vertybes ir principus, suderinti nacionalinius ir imigracijos įstatymus (Hanson, 2009).

Nauji teisės aktai turi užtikrinti (Hanson, 2009):

- šalies saugumą: turi būti sustiprinta pasienio apsauga, siekiant išvengti nelegalios imigracijos;
- turi būti išspręstas nelegalių imigrantų grąžinimas namo klausimas;
- turi būti pakeista apgyvendinimo strategija, suteikiant imigrantams daugiau teisių ir laisvių, skatinant juos pasitraukti iš ekonomikos šešėlio.

Žalios kortos yra beveik visiškai nepasiekiamos žemos kvalifikacijos darbuotojams; laikinas darbo vizas turi vos 1 proc. žemos kvalifikacijos darbuotojų.

JAV numatyta įvykdyti šiuos migracijos politikos pokyčius (Hanson, 2009):

- pasitelkti pakankamai teisinių priemonių ir teisės specialistų, siekiant užtikrinti imigracijos įstatymų vykdymą;
- skatinti darbdavius ir nelegalius darbuotojus laikytis įstatymų;
- legalizuoti darbo vietas, mokėti mokesčius ir pasirūpinti darbuotojų socialinėmis garantijomis;
- sumažinti mokesčių našta darbdaviams, įdarbinusiems žemos kvalifikacijos darbuotojus;
- skirti daugiau biudžeto lėšų nelegalios imigracijos mažinimui.

Apibendrinus JAV imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo situaciją, galima teigti, kad šalyje šiose politikos srityse aktyviai vykdomos reformos, susijusios su pabėgėlių problema ir kova su nelegalia imigracija.

2.3.2. Kanados imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo ypatumai

Nuo pat įkūrimo Kanada buvo federacinė valstybė ir imigracijos šalis. Kanados visuomenę sudaro daugiakultūre ir daugiaetninė gyventojų mozaika, kuri apima vietos gyventojus, šalies steigėjus ir imigrantų grupes iš įvairių šalių. Kanados valdžios institucijos rūpinasi imigrantų apsaugos ir integracijos į šalies visuomenę priemonėmis visą natūralizacijos procesą iki pat Kanados pilietybės suteikimo kitataučiams (Piergigli, 2012, p. 401).

1971 m. Kanada tapo pirmąja šalimi pasaulyje pripažinus daugiakultūriškumą oficialia šalies politika. Tai darydama, Kanada įtvirtino visų šalies piliečių, nepriklausomai nuo jų rasinės arba etninės kilmės, kalbos ar religijos, lygiateisiškumą. Tais pačiais metais buvo patvirtintos vietinių tautų (indėnų, metisų, eskimų) teisės ir įvestas dviejų oficialių Kanados valstybės kalbų statusas (Government of Canada, 2012).

Daugiakultūriškumas užtikrina, visų piliečių galimybę išlaikyti savo tapatybę, jie gali didžiuotis savo protėvių kilme ir jausti priklausymo tam tikrai etninei grupei jausmą. Tokiu būdu kanadiečiai tampa atviri įvairioms kultūroms, rasėms ir religijoms. Kanados patirtis parodė, kad daugiakultūriškumas skatina rasinę ir etninę harmoniją ir kultūrų tarpusavio supratimą (Government of Canada, 2012). Multikultūros dėka, Kanada pripažįsta visų kanadiečių potencialą, skatina juos integruotis į savo visuomenę ir aktyviai dalyvauti šalies socialiniame, kultūriniame, ekonominiame ir politiniame gyvenime.

Visiems kanadiečiai yra garantuojama lygybė prieš įstatymą ir suteikiamos vienodos galimybės, nepriklausomai nuo jų kilmės. Kanados įstatymai ir politika pripažįsta Kanados kultūrinę ir rasinę įvairovę, užtikrina visų gyventojų minties, tikėjimo laisves, asmens teises, asociacijų ir taikių susirinkimų galimybę.

Imigrantai Kanadoje gali laisvai pasirinkti šalies pilietybę, nebijodami asimiliacijos su vietos gyventojais. Kanadoje teigiama, kad jų įvairovė yra nacionalinis turtas. Šalies kalbų ir kultūrų įvairovė suteikia gyventojams puikias galimybes integruotis pasaulyje švietimo, prekybos ar diplomatijos srityse (Government of Canada, 2012).

Pirmasis imigracijos įstatymas Kanadoje buvo išleistas 1869 m., tada atvykti į šalį buvo kviečiami ūkininkai, samdomi darbuotojai ir namų šeimininkės iš Vakarų Europos ir JAV. Dėl didelio antplūdžio iš Kinijos 1895 m. buvo priimtas įstatymas, ribojantis imigraciją iš šios šalies. Didelė imigracijos banga Kanadą užplūdo po Antrojo pasaulinio karo. 1962 m. imigrantų – ne iš Europos valstybių – apribojimai buvo panaikinti. 1967 m. buvo įvesta objektyvi imigrantų vertinimo sistema: pradėta tikrinti atvykstančiųjų turima kvalifikacija ir anglų kalbos žinios, atsižvelgiant į jų profesiją.

Vienas iš populiariausių būdų imigruoti į Kanadą yra vadinamoji nepriklausoma imigracija. Imigruoti turi teisę kvalifikuoti tam tikrų profesijų atstovai, kurie gali bendrauti anglų arba prancūzų kalbomis. Sąrašas tokių profesijų yra pakankamai didelis, tačiau ir laisvų darbo vietų skaičius išlieka nemažas: Kanados įstatymas leidžia priimti daugiau nei 200 tūkstančių imigrantų per metus. Tokiems imigrantams taikomi griežti reikalavimai, vertinami taškų sistema: tikrinamos jų anglų arba prancūzų kalbos žinios, išsilavinimo lygis, atliekami specialybės testai. Pagal šią sistemą, būsimieji imigrantai turi surinkti ne mažiau kaip 70 taškų iš šimto.

Kanadoje, taip pat, yra sukurta verslo imigracijos programa, pagal kurią į šalį gali imigruoti verslininkai, kurie savo šalyse sėkmingai vykdo verslą. Tokių imigrantų per metus numatyta priimti daugiau nei 400 tūkstančių. Dviejų metų bėgyje, po atvykimo į šalį, jie privalo įkurti verslo įmonę ir įdarbinti joje bent vieną Kanados pilietį ar nuolatinį šalies gyventoją. Skirtingai nei profesiniams imigrantams, verslo imigrantams užtenka surinkti 25 taškus iš šimto.

Imigrantams nuolatos Kanadoje turi pragyventi 3 metus iki tol, kol galės kreiptis dėl pilietybės. Tuo metu jie gali naudotis visomis socialinėmis garantijomis kaip ir šalies piliečiai, tik neturi

balsavimo teisės. Būtinios pilietybės įgijimo sąlygos: imigrantai privalo išlaikyti anglų ar prancūzų kalbos egzaminą ir šalies Konstitucijos, istorijos ir politinių žinių testą (Боргулев, n. d.).

Multikultūrinė Kanados sudėtis

Kadangi Kanadą yra vieną seniausių daugialultūrinių valstybių, tai vienos dominuojančios tautos šioje šalyje nėra. Trečdalį Kanados gyventojų sudaro kanadiečiai (žr. 6 lent.), beveik penktadalis šalies gyventojų – britai. Po 15 proc. šalyje pasiskirstę prancūzai ir škotai.

6 lentelė. Kanados etninė sudėtis.

Etninė grupė	Dalis populiacijos (%)
Kanadiečiai	32.2
Britai	19.8
Prancūzai	15.5
Škotai	14.4
Airiai	13.8
Vokiečiai	9.8
Italai	4.5
Kinai	4.5
Šiaurės Amerikos indėnai	4.2
Kiti	50.9

Šaltinis: Index Mundi, 2015

Kanados imigracijos politikos pokyčiai

Kanada peržiūri savo imigracijos politiką. 2012 m. Parlamentas priėmė prieštarigai vertinamą įstatymą, kuriuo sugriežtino sąlygas Kanadoje ieškantiems prieglobsčio (Acus, 2012).

Naujas imigracijos ir pabėgėlių apsaugos įstatymas žemuosiuose rūmuose priimtas konservatorių iniciatyva. Partijos lyderiai sako, kad taip jie vykdo pažadus rinkėjams ir siekia teisinėmis priemonėmis kovoti su tokiais imigrantais, kurie Kanadą laiko „durų kilimėliu“. Teigiama, kad didelė dalis atvykėlių apsimeta pabėgėliais, suklastoja prieglobsčio dokumentus ir piktnaudžiaudami įstatymų spragomis, kelia sumaištį visuomenėje.

Naujas įstatyme priimti šie pokyčiai:

Leidžiama sulaikyti prieglobsčio prašančius asmenis, kurie atvykę nepateikia savo identifikacijos. Vyriausybė įtariamus sukčius gali sulaikyti ir paleisti savo nuožiūra, be jokio teisinio nagrinėjimo.

Sulaikytieji laikomi tol, kol valdžia patvirtina jų pabėgėlių statusą ir leidžia apsigyventi Kanadoje arba deportuoja iš šalies. Išduoti leidimą gyventi pabėgėliui užtrunka nuo pusantro iki septynių mėnesių. O patys pabėgėliai skirstomi į saugius ir nesaugius pagal tai, iš kokios šalies atvyko.

Kanada gana dažnai sulaukia kritikos dėl selektyvios imigracijos politikos. Esą šioje šalyje laukiami tik tam tikrų profesijų, tautybių ir sluoksnių žmonės.

Sugriežtinus imigracijos politiką Kanadoje smuko migrantų integracijos politikos indeksas: iš buvusios trečios vietos šalis nukrito į šeštą reitingo vietą. MPIX (migrantų integracijos indeksas)

nustatomas remiantis 167 rodikliais, atsižvelgiant į šias imigrantų integracijos sritis: darbo rinkos mobilumą, šeimos susijungimą, švietimą, sveikatos apsaugą, politinį dalyvavimą, nuolatinę gyvenamąją vietą, prieiga prie pilietybės ir kovos su diskriminacija pastangas (Keung, 2015).

Kanados politikų atsakas į priekaištus dėl imigracijos politikos sugriežtinimo yra toks: „kiekviena šalis turi sutelkti dėmesį į savo vidaus problemas, o ne lyginti save su kitais“ (Keung, 2015).

Pagrindiniai Kanados imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo aspektas yra šalies tolerancija kitų kultūrų atstovams. Tačiau reikia pabrėžti, kad paskutiniu metu šalyje vykdomos permainingos imigracijos politikos, siekiant apsaugoti šalies sienas ir vietos gyventojus nuo nelegalios migracijos.

2.3.3. Jungtinės Karalystės imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo ypatumai

Jungtinė Karalystė yra viena didžiausių Europos imigracijos traukos šalių, kurioje pastaruosiu metu migracijos politikos situacija kelia nemažai problemų šalies valdžios atstovams ir vietos gyventojams.

Jungtinės Karalystės atvejis pasirinktas todėl, kad ši valstybė yra viena didžiausių bei seniausių imigracijos traukos šalių visoje Europoje ir turi labai dideles imigrantų bendruomenes. Todėl, reaguodama į kylančius iššūkius, Didžioji Britanija aktyviai vykdo migracijos politiką, kuriai skiriama itin daug dėmesio formuojant šalies politiką (Žindžiūtė, 2014).

Per dešimtmetį, nuo 1993 m. iki 2013 m. gimusių užsienyje Jungtinės Karalystės gyventojų skaičius beveik padvigubėjo: 1993 m. šis skaičius siekė 3,8 mln. gyventojų, o 2013 m. – 7,8 mln. gyventojų (Office for National Statistics, 2015).

2014 m. vienas iš aštuonių JK gyventojų buvo gimęs užsienyje, tai sudaro 13 proc. visų gyventojų populiacijos (žr. 7 lent.).

7 lentelė. JK gyventojai pagal gimimo šalį, 2014 m. (tūkst.).

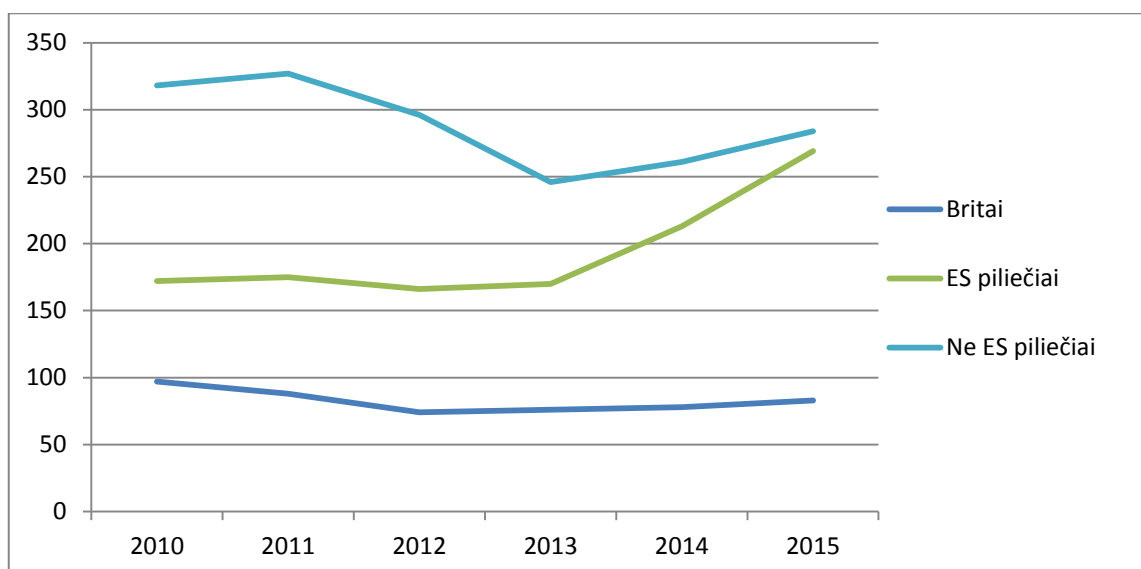
JK	Gimę ne JK	ES 27	ES 14	ES 8	ES 2	Ne-ES	Azija	Kita
55,375 (87.0% dalis JK populiacijos)	8,277 (13.0%)	3,025 (4.7%)	1,456 (2.3%)	1,242 (2.0%)	235 (0.4%)	5,252 (8.2%)	2,749 (4.3%)	2,213 (3.5%)

Šaltinis: Office for National Statistics, 2015

Pastaba.

1. ES 27 susideda iš ES 14, ES 8, ES 2, Maltos, Kipro ir Kroatijos (nuo 2013 m. liepos 1 d.).
2. ES 14 sudaro Austrija, Belgija, Danija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Graikija, Italija, Liuksemburgas, Nyderlandai, Portugalija, Airija, Ispanija ir Švedija.
3. ES 8 susideda iš Rytų Europos šalių, kurios įstojo į ES 2004 m.
4. ES 2 susideda iš dviejų šalių, kurios įstojo į ES 2007m.: Bulgarijos ir Rumunijos.

Naujausios statistikos duomenimis ES piliečių imigracija į JK 2015 m. lyginant su praėjusiais metais reikšmingai padidėjo: nuo 213000 iki 269000 (žr. 9 pav.).



9 pav. 2010 -2015 m. JK imigrantų pokytis (tūkst.). Šaltinis: Office for National Statistics, 2015

Šiuo metu JK nuogaustaujama, kad per artimiausius kelis dešimtmečius baltoji britų rasė gali ženkliai sumažėti. 2050 m. numatoma, kad tautinės mažumos Jungtinėje Karalystėje sudarys trečdalį visų šalies gyventojų (Chapman, 2014):

- dabartiniu metu 14 proc. JK gyventojų yra iš etninių mažumų;
- vienas iš keturių vaikų iki dešimties metų priklauso etninėms mažumoms;
- politikai teigia, kad per ateinančius kelis dešimtmečius mažumų tautinių mažumų skaičius išaugs kelis kartus.

Šiomis dienomis aštuoni milijonai žmonių, arba 14 procentų JK gyventojų, priklauso etninėms mažumoms. Bet reikia atsižvelgti į tai, kad jie sudaro 80 proc. gyventojų skaičiaus prieaugio. Politikai nuogaustauja, kad baltajai rasei JK iškilo pavojus išnykti.

Ekspertai prognozuoja, kad XXI amžiaus viduryje 20-30 proc. – iki 16million žmonių – priklausys mažumų bendruomenėms.

Etninių mažumų bendruomenių daugiausia gyvena trijuose didžiausiuose JK miestuose: Londone, Mančesteryje ir Birmingeme. Jų populiacija šiuose miestuose yra septynis kartus didesnė, nei kituose šalies regionuose.

Didžiausia juodaodžių koncentracija yra šalies sostinėje – Londone. Čia gyvena daugiau azijatų, afrikiečių, maišytų rasių atstovų bei Karibų kilmės žmonių.

Juodaodžiai ir maišytų rasių atstovai siekia priklausyti britų bendruomenei daug stipriau nei baltosios rasės atstovai.

Apžvelgus 2001 – 2011 metų JK etninės sudėties pokytį, pastebima, kad maišytų rasių atstovų šalyje padidėjo 85 proc. (žr. 8 lent.). Tuo pat metu, matoma, kad baltosios rasės JK gyventojų 2011 m. gyveno tik 1,4 proc. daugiau nei 2001 m. Tačiau reikia paminėti, kad baltieji šalies gyventojai sudaro 82 proc. visos šalies populiacijos.

8 lentelė. JK etninė sudėtis 2001-2011 metų pokytis

Etninė grupė	Populiacija 2011 m.	Dalis populiacijos (%)	2001-2011 m. pokytis (%)
Visi	56 075 912	100	7,8
Baltieji	48 209 395	86	1,4
Maišytos rasės	1 224 400	2,2	85,2
Indai	1 412 958	2,5	36,3
Pakistaniečiai	1 124 511	2	57,3
Bangladešo gyventojai	447 201	0,8	59,2
Juodaodžiai afrikiečiai	989 628	1,8	106,3
Juodaodžiai Karibų salų gyventojai	594 825	1,1	5,5
Kiti	2 072 994	3,7	164,4

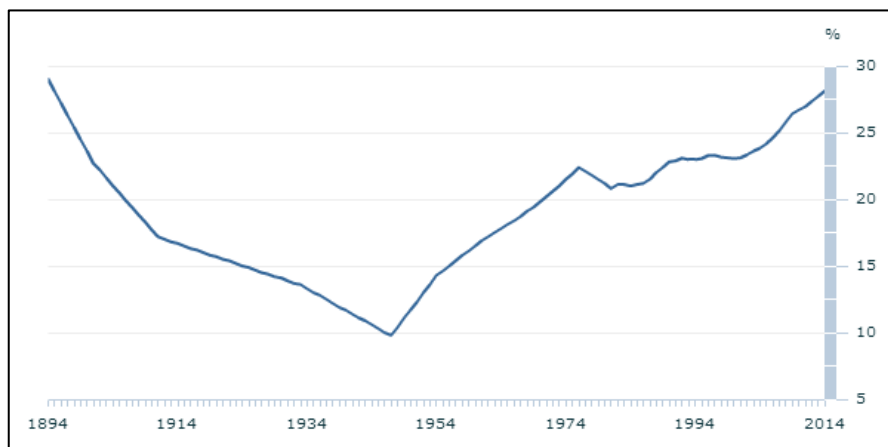
Šaltinis: Chapman, 2014

Apibendrinus Jungtinės Karalystės imigracijos ir daugiakultūriškumo ypatumus galima teigti, kad šalis yra imigrantų traukos centras. Paskutiniu metu JK padidėjo juodaodžių afrikiečių populiacijos dalis ir tai kelia susirūpinimą dėl baltosios rasės nykimo.

2.3.4. Australijos imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo ypatumai

Daugiakultūriškumas Australijoje pripažįstamas oficialia, - šalies vidaus politikos, sudedamąja dalimi. Ankščiau imigrantai Australijoje buvo skirstomi pagal jų kilmės šalis: pageidaujami imigrantai (Jungtinės Karalystės ir Šiaurės Europos šalių gyventojai); priimtini (Pietų ir Rytų Europos gyventojai); nepriimtini (Azijos ir Afrikos šalių gyventojai). Šiuo metu šitokio imigrantų skirstymo atsisakyta (Боргулев, n. d.).

2014 m. 28.1 % (6.6 mln. žmonių) visos Australijos gyventojų populiacijos sudarė kitataučiai, gimę užsienyje. 2004 m., prieš dešimt metų, užsienyje gimusių Australijos gyventojų buvo 5 % mažiau (23,8 %) (žr. 10 pav.) (Australian Bureau of Statistics, 2015).



10 pav. Australijos gyventojai gimę užsienyje. Šaltinis: Australian Bureau of Statistics, 2015

Australijoje užsieniečiai yra skatinami priimti šalies pilietybę, jeigu jie atitinka valstybės numatytus reikalavimus. 2013 – 2014 metais didžiausia dalis užsieniečių, tapusių Australijos piliečiais, buvo indai. Tai sudaro 17.1 proc. visų asmenų tais metais įgijusių Australijos pilietybę (žr. 9 lent.). Beveik 16 proc. naujų šalies piliečių sudaro britai

9 lentelė. 2013-14 m. asmenys tapę Australijos piliečiais

Kilmės šalis	Žmonių skaičius	Procentai
Indija	27 827	17.1
JK	25 883	15.9
Filipinai	11 628	7.1
Pietų Afrikos Respublika	9 286	5.7
Kinijos Respublika	9 203	5.6
Naujoji Zelandija	5 361	3.3
Šri Lanka	3 957	2.4
Vietnamas	3 514	2.2
Irakas	3 150	1.9
Airijos Respublika	2 843	1.7
Kita	60 365	37.0
Viso:	163 017	100.0

Šaltinis: Department of Immigration and Border Protection, 2015

Imigracijos politikos ypatumai. Australai nepriima vyresnių nei 45 metų darbo imigrantų. Tikrinant imigracijos paraiškas Australijoje, atsižvelgiama į imigranto asmenines savybes: jo profesinę reputaciją ir žiūrima ar asmuo nėra turėjęs problemų su teisės sauga.

Viena iš sąlygų gyventi Australijoje yra anglų kalbos mokėjimas, ši taisyklė netaikoma pagyvenusiems žmonėms.

Asmuo, įgijęs Australijos pilietybę, privalo prisiekti ištikimybę Australijos visuomenei.

Australijoje yra speciali imigrantų programa, kuri skirta pritraukti profesionalius darbuotojus ir verslininkus į šalies periferiją: mažesnius miestus ir rajonus.

Problema. Politinių institucijų struktūrose neatsispindi Australijos kultūrinė įvairovė. Išrinktų religinių ar etninių mažumų atstovų skaičius savivaldybių, valstybės ar federalinio lygmens valdžios institucijos yra palyginamai mažas su jų procentine visos populiacijos dalimi. Ypatingai mažas politinių dalyvių skaičius tarp Australijos čiabuvių (aborigenų) ir asmenų iš neanglakalbių šeimų (Australian Government, 2014).

Apibendrinant Australijoje vykdomą imigracijos politiką, galima teigti, kad tai yra multikultūrinė šalis, keičianti savo politikos kryptį - liberalizuojanti pilietybės suteikimo sąlygas. Tačiau reikia pastebėti, kad kitataučiai asmenys, tapę Australijos piliečiais, neįsitraukę į šalies politinį gyvenimą.

2.4. JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės, Australijos ir Lietuvos imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo lyginamoji analizė

Remiantis teorinėje dalyje apžvelgtais imigracijos traukos veiksniais (žr. 1.2.1. skyrel.), šiame poskyryje analizuojamos šalių daugiakultūriškumo įgyvendinimo modeliai, imigrantų darbo užimtumo programos, pilietybės įgijimo sąlygos. Pateikiamas JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės, Australijos ir Lietuvoje lyginamoji analizė, siekiant nustatyti Lietuvos imigracijos politikos spragas.

2.4.1. Integracijos politikos lyginimas

Teisinis migrantų judėjimo reguliavimas – tai svarbi migracijos politikos dalis, kuri atspindi esminį jos vektorių tam tikru laiku – griežtesnius apribojimus dėl įvažiavimo ar liberalesnį politikos klimatą. Gerai sureguliuotos šalies imigracijos politikos nuostatos gali suderinti šias tendencijas – pavyzdžiui, lengvatų taikymas tam tikrų sričių specialistams ir kliūčių sudarymas – nekvalifikuotiems darbuotojams. Reikia atsižvelgti į kitą imigracijos politikos reguliavimo etapą – jau atvykusių į šalį imigrantų integracijos įgyvendinimo procesą. Jis gali vykti dviem kryptimis: segregacijos ir integracijos politikos vykdymas. Segregacijos politikos modelis buvo taikomas JAV iki XX a. 6 – jo dešimtmečio, vėliau šios politikos buvo atsisakyta (Семененко, 2009).

Šiai dienai galima suformuluoti tris pagrindines imigrantų integracijos politikos alternatyvas:

1. **Asimiliacijos politika** („Bendro katilo“ politika).
2. **Multikultūros politika** (Kanados pavyzdys).
3. **Socialinė ir kalbinė – kultūrinė integracija** (Australijos, JK pavyzdys).

Nors multikultūros politika sulaukia nemažai mokslininkų ir politikų kritikos, tačiau pripažįstama, kad alternatyvių kitų kultūrų imigrantų integracijos modelių nėra atrasta (Семененко, 2009; Berry, 2011; Clyne ir Jupp, 2008).

JAV

Jungtinės Amerikos valstijos – tai šalis, kurią, iš esmės, imigrantai ir sukūrė. Šioje šalyje nuo pat pradžių buvo įgyvendinama dvejopa imigracijos politika: segregacijos – vietinių gyventojų (indėnų) ir juodaodžių vergų bei jų palikuonių diskriminacija; asimiliacija – „bendro katilo“ („melting pot“) – grindžiama bendromis vertybėmis ir bendra kultūrų tradicija. Palaipsniui, pradėdant nuo XX a. 7 - jo dešimtmečio, asimiliacijos politika sulaukė vis daugiau priekaištų dėl bandymo suvienodinti visas mažumas (Čiubrinskas, 2011). XXI – amė amžiuje „bendro katilo“ politikos buvo atsisakyta (Bisin ir Verdier, 2000).

Tuo metu intelektualai ir politikos filosofai, kurių dauguma save laikė komunitarais, pasiūlė daugiakultūriškumo koncepciją, kuri pripažįsta kiekvieno žmogaus ar tautinių bendrijų teises į kultūrinio tapatumo išlaikymą. Daugiakultūriškumo pradininkai buvo Taylor, Klymicka, Kukathas ir kt. (Kukathas, 1995; Taylor, 1994; Kymlicka, 1995), – jie pabrėžė tapatumo formavimo proceso svarbą ir siūlė bendradarbiavimo mechanizmą, kuriant heterogenines bendruomenes (Roald, 2011).

Nuoseklus daugiakultūriškumo įgyvendinimas JAV vyko paraleliai su juodaodžių ir indėnų segregacijos likvidavimu. Abu šie procesai stiprino ir palaikė vienas kitą, ir to rezultatas buvo – daugiakultūriškumo įgyvendinimas šalyje. Ryškiausias JAV multikultūros pavyzdys – B. Obamos išrinkimas prezidentu 2008 m.

Tačiau reikia pabrėžti, kad JAV daugiakultūriškumo įgyvendinimo modelis buvo skirtas išspręsti problemas šalies viduje, ir nebūtų teisinga jo analizuoti vien tik imigracijos politikos kontekste. Be to, amerikiečių vykdoma multikultūros politika apėmė ne vien tautines, rasines ar religines bendruomenes, bet buvo orientuota ir į kitas mažumas, – lygių teisių reikalavo ir feministės, seksualinės mažumos ir kt. (Gundara, 2002)

Aptari veiksniai verčia abejoti JAV vykdomo daugiakultūriškumo modelio pritaikymo Lietuvoje galimybėmis, kadangi Lietuvos visuomenė, remiantis gyventojų apklausomis, nėra tolerantiška visoms socialinėms mažumoms.

Kanada

Nuo pat įkūrimo Kanada buvo federacinė valstybė ir imigracijos šalis. Kanados visuomenę sudaro daugiakultūri ir daugiaetninė gyventojų mozaika, kuri apima vietos gyventojus, šalies steigėjus ir imigrantų grupes iš įvairių šalių. Kanados valdžios institucijos rūpinasi imigrantų apsaugos ir integracijos į šalies visuomenę priemonėmis visą natūralizacijos procesą iki pat Kanados pilietybės suteikimo kitataučiams (Piergigli, 2012, p. 401).

1971 m. Kanada tapo pirmąja šalimi pasaulyje pripažinus daugiakultūriškumą oficialia šalies politika. Tai darydama, Kanada įtvirtino visų šalies piliečių, nepriklausomai nuo jų rasinės arba etninės kilmės, kalbos ar religijos, lygiateisiškumą. Tais pačiais metais buvo patvirtintos aborigenų tautų (indėnų, metisų, eskimų) teisės ir įvestas dviejų oficialių Kanados valstybės kalbų statusas (Government of Canada, 2012).

Daugiakultūriškumas užtikrina, visų piliečių galimybę išlaikyti savo tapatybę, jie gali didžiuotis savo protėvių kilme ir jausti priklausymo tam tikrai etninei grupei jausmą. Tokiu būdu kanadiečiai tampa atviri įvairioms kultūroms, rasėms ir religijoms. Kanados patirtis parodė, kad daugiakultūriškumas skatina rasinę ir etninę harmoniją ir kultūrų tarpusavio supratimą (Government of Canada, 2012). Multikultūros dėka, Kanada pripažįsta visų kanadiečių potencialą, skatina juos integruotis į savo visuomenę ir aktyviai dalyvauti šalies socialiniame, kultūriniame, ekonominiame ir politiniame gyvenime (Berry, 2011; Clyne ir Jupp, 2008).

Visiems kanadiečiai yra garantuojama lygybė prieš įstatymą ir suteikiamos vienodos galimybės, nepriklausomai nuo jų kilmės. Kanados įstatymai ir politika pripažįsta Kanados kultūrinę ir rasinę įvairovę, užtikrina visų gyventojų minties, tikėjimo laisves, asmens teises, asociacijų ir taikių susirinkimų galimybę (Dewing, 2009).

Imigrantai Kanadoje gali laisvai pasirinkti šalies pilietybę, nebijodami asimiliacijos su vietos gyventojais. Kanadoje teigiama, kad jų įvairovė yra nacionalinis turtas. Šalies kalbų ir kultūrų įvairovė suteikia gyventojams puikias galimybes integruotis pasaulyje švietimo, prekybos ar diplomatijos srityse (Government of Canada, 2012).

Jungtinė Karalystė

Visos, aukščiau išvardintos šalys, – įkurtos prieš du – tris šimtmečius atvykėlių iš Europos žemyno, kuriose nuo pat pradžių egzistavo vietinių (aborigenų, indėnų) ir kitos etninės mažumos. Visais trimis atvejais, pasitelkus daugiakultūriškumo politiką, buvo siekiama normalizuoti jau susidariusią situaciją šalyse, o tik vėliau ši politika buvo nukreipta į imigrantų integraciją. Jungtinė Karalystė, kitaip nei ankščiau analizuotos šalys, nėra valstybė įkurta imigrantų. Beveik visose Vakarų Europos šalyse, tuo metu gyveno autochtoninės etninės mažumos, kurių dalis visiškai asimiliavosi su vietos gyventojais (Healey, 2014).

XX a. 7 – ajam dešimtmetį daugiakultūriškumas Jungtinėje Karalystėje tapo socialinės ir kultūrinės politikos principu. Tuo metu multikultūros politikos užduotis buvo – „išlaikyti vienybę įvairovėje“ (Семеничко, 2009). Etninės grupės buvo skatinamos puoselėti savo kultūrą, buvo palaikomos vietos bendruomenės, turėdavo savo atstovus valstybės švietimo ir sveikatos apsaugos sistemose. Kultūriniai ir religiniai pakistaniečių, indų ir kitų mažumų bendruomenės centrai tapo didelių ir mažų Anglijos miestų neatsiejama dalimi. Tuo pat metu šalyje sparčiai augo musulmonų religinė bendruomenė, ji kūrėsi uždaroje teritorijose – neprieinamose išoriniam pasauliui, įskaitant ir teisėsaugos pareigūnus. 2005 m. Londono metro įvykiai iškėlė „islamo grėsmės“ klausimą ir privertė suabejoti multikultūros politikos teisingumu (Howarth ir Andreouli, n. d.).

Pastaraisiais metais, vis dažniau, aukščiausio rango britų politikai, kalba apie būtinybę peržiūrėti šią politiką.

Australija

Australija – tai valstybė, sukurta anglakalbių imigrantų. Iki praeito amžiaus 6 – jo dešimtmečio Australijoje buvo diskriminuojami vietiniai gyventojai – aborigenai. Visi imigrantai, – ne europiečiai, tuo metu buvo netoleruojami valstybės. Pagrindinė tuo metu vykdoma imigracijos politikos tendencija buvo: atvykstančių į valstybę europiečių asimiliacija ir kitataučių segregacija (Fomina, 2009).

Vėliau šalies imigracijos politikoje įvyko permainos: mažėjo imigrantų iš Europos, pamažu buvo nuo segregacijos pereita prie multikultūros politikos įgyvendinimo strategijos, paremtos Kanados patirtimi. Šios politikos įgyvendinimas buvo susijęs su nauju politinių ir nepolitinių institucijų tinklo kūrimu, tiek federaliniame, tiek regioniniame lygmenyje. Daug dėmesio buvo skiriama įstatymų leidybai ir informacijos transliavimui įvairiomis mažumų kalbomis, tam buvo pasitelktos šalies žiniasklaidos priemonės. Vėliau, daugėjant musulmonų imigrantų populiacijai, buvo įkurtos nacionalinės institucijos, atstovaujančios musulmonų bendruomenių interesus (Скоробогатых, 2014).

Tačiau Australijos patirtis rodo, kad pernelyg didelės pastangos remti etnines, rasines bendruomenes, priveda prie ksenofobijos reiškinių, nes akcentuojami visuomenės skirtumai, o – bendrumai (Australian Government). Visų šių politinių sprendimų rezultatas – nenoras mažumoms integruotis į šalies visuomenę. Politinio korektiškumo absoliutizacija lėmė tai, kad šalyje buvo įvestos

labai griežtos taisyklės, draudžiančios išsakyti bet kokią nuomonę ar skelti bet kokius duomenis (netgi mokslinius straipsnius ar statistinius rodiklius), kurie kaip nors galėtų įžeisti tautines, rasines ar religines mažumas (Скоробогатых, 2014).

Palaipsniui Australijoje susidarė tokia situacijai, kai vietiniai gyventojai pradėjo reikšti nepasitenkinimą augančia kitataučių populiacija, ir naujai atvykstančius imigrantus laikė šalies demokratijos ir valstybingumo pavojumi.

Reikia paminėti, kad nuo praeito amžiaus 8 – jo dešimtmečio Australijos valdžia pakeitė multikultūros politikos kryptį: kultūrinis identitetas tapo laisvo pasirinkimo reikalas, taip buvo pereita nuo etninio išskirtinumo prie pilietinio bendrumo (Parliament of Australia).

Apibendrinimas

Apžvelgus JAV, Kanados, Australijos ir Jungtinės Karalystės imigracijos politikos pavyzdžius, galima pateikti keletą išvadų. Pirmą, segregacija ir asimiliacija, nebelaikomos tinkamomis imigrantų integracijos alternatyvomis. XXI – amė amžiuje šių imigracijos politikos modelių buvo atsisakyta. Asimiliacija jau nėra efektyvi integracijos priemonė, ji buvo tinkama JAV XX a. pirmoje pusėje, tačiau vėliau „bendro katilo“ politika nepasiteisino. Antra, daugiakultūriškumo koncepcija, taikoma analizuojamose valstybėse, taip pat, nėra optimalus imigracijos politikos modelis. Kaip rodo JAV, Australijos ir Jungtinės Karalystės patirtis, multikultūros politika padeda sumažinti atskirtį tarp vietos gyventojų ir šalies diasporų, tačiau, kai kuriais atvejais, mažumos linę kurti uždaras bendruomenes ir kelti grėsmę šalies saugumui. Taigi, galima teigti, kad šiuo metu šalims yra aktualu kurti naują imigracijos politikos modelį, kuris būtų paremtas tolerancijos ir integracijos principais, būtų akcentuojama kalbinė – kultūrinė mažumų adaptacija ir socialinė įtrauktis.

Imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo valdymo Lietuvoje probleminės sritys

Prieš pradėdant analizuoti užsienio šalių patirčių taikymo Lietuvoje galimybes, bus trumpai aptartos pagrindinės Lietuvos imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo valdymo probleminės sritys.

Taigi, apžvelgiamos trys pagrindinės imigracijos politikos kryptys: politinė – teisinė, socialinė – ekonominė ir kultūrinė – religinė.

Politinė - teisinė imigrantų integracijos kryptis susideda iš šių komponentų (Семененко, 2009):

- **Teisinio užsieniečių statuso gerinimas ir pilietybės suteikimo taisyklių liberalizavimas.** Lietuvoje, palyginus su analizuojamomis užsienio šalimis, yra sukurta pati nelanksčiausia pilietybės įgijimo teisinė bazė: netaikoma ius soli teisė, dviguba pilietybė suteikiama tik išskirtiniais atvejais, reikia pragyventi ilgiausiai šalyje, kol bus suteikta teisė kreiptis dėl pilietybės.
- **Antidiskriminacinės politikos vystymas.** Ši sritis apima antidiskriminacijos politikos teisinių dokumentų bazę; specialiųjų institucijų kūrimą, kurios gintų mažumų teises. Lietuvoje atliktų tyrimų (Tarpautinė migracijos organizacija, 2012) rezultatai rodo, kad

imigrantai, nepriklausomai nuo jų atvykimo tikslo, amžiaus, lyties, rasės, susiduria su neigiamu visuomenės požiūriu ir diskriminacijos apraiškomis.

- **Politinė užsieniečių integracija**, kur apima užsieniečių dalyvavimą šalies politikoje. Kalbant apie balsavimo teisę (pagal JK užsieniečių registracijos pavyzdį), – ji nebus efektyvi taikant laikiniams ar darbo imigrantams, nes jie šalyje užsibūna neilgai ir jų atvykimo priežastys leidžia daryti išvadas, kad imigrantai nebus suinteresuoti dalyvauti šalies politiniame gyvenime.

Socialinė - ekonominė integracija susideda iš šių sričių:

- **Vyriausybės iniciatyvos užimtumo srityje.** Galima teigti, kad pagrindinė imigrantų integracijos proceso sritis yra užimtumas. Imigrantų padėties gerinimas darbo rinkoje - esminė užsienio šalių migracijos politikos įgyvendinimo priemonė. Lietuvoje atliktų tyrimų (Beresnevičiūtė ir kt., 2009; Šumskienė ir Sipavičienė, 2012; Žibas, 2012) rezultatai rodo, kad šeimos susijungimo ir studijų pagrindu atvykę imigrantai susiduria su nedarbo problema.
- **Švietimo sistemos adaptavimas imigrantams.** Nemokėjimas arba per menkas valstybinės kalbos mokėjimas riboja imigrantų integracijos į darbo rinką perspektyvas, bei apsunkina komunikavimo su vietos gyventojais galimybes. Lietuvoje atlikti tyrimai (Bartkevičienė, 2015) atkleidė, kad naujai į Lietuvą atvykę imigrantai integracijos priemonių poreikį sieja su valstybinės kalbos kursų organizavimu. Todėl galima teigti, kad naujai atvykusiųjų kalbinio barjero problemos sprendimu turi būti sustiprintas valstybinės kalbos mokymo paslaugų teikimas.
- **Būsto politika, socialinė parama ir sveikatos apsauga.** Ši sritis aktuali ilgalaikiams imigrantams. Anot Žibo (2014) Lietuvoje imigrantai dažniausiai susiduria su kalbos barjero, apgyvendinimo ir socialinėm problemom.

Kultūrinė – religinė integracijos sritis:

Ši sritis yra multikultūros politikos įgyvendinimo kontekstas. Lietuvoje atliktų tyrimų (Bartkevičienė, 2014) rezultatai rodo, kad į šalį atvykę imigrantai siekia patenkinti sociokultūrinius poreikius ir tai yra neatsietina nuo akulturacijos problemos sprendimo.

Taigi apžvelgus, Lietuvos politikos migracijos politikos daugiakultūriškumo valdymo problemines kryptis, galima teigti, kad Lietuvos imigrantams trūksta lietuvių kalbos žinių, vietos gyventojai yra priešiška nusiteikę prieš imigrantus, naujai atvykusiems užsieniečiams sunku integruotis į darbo rinką, dalyvavimo politikoje klausimai neaktualūs laikiniams imigrantams.

Daugiakultūriškumo ir tolerancijos apžvalga

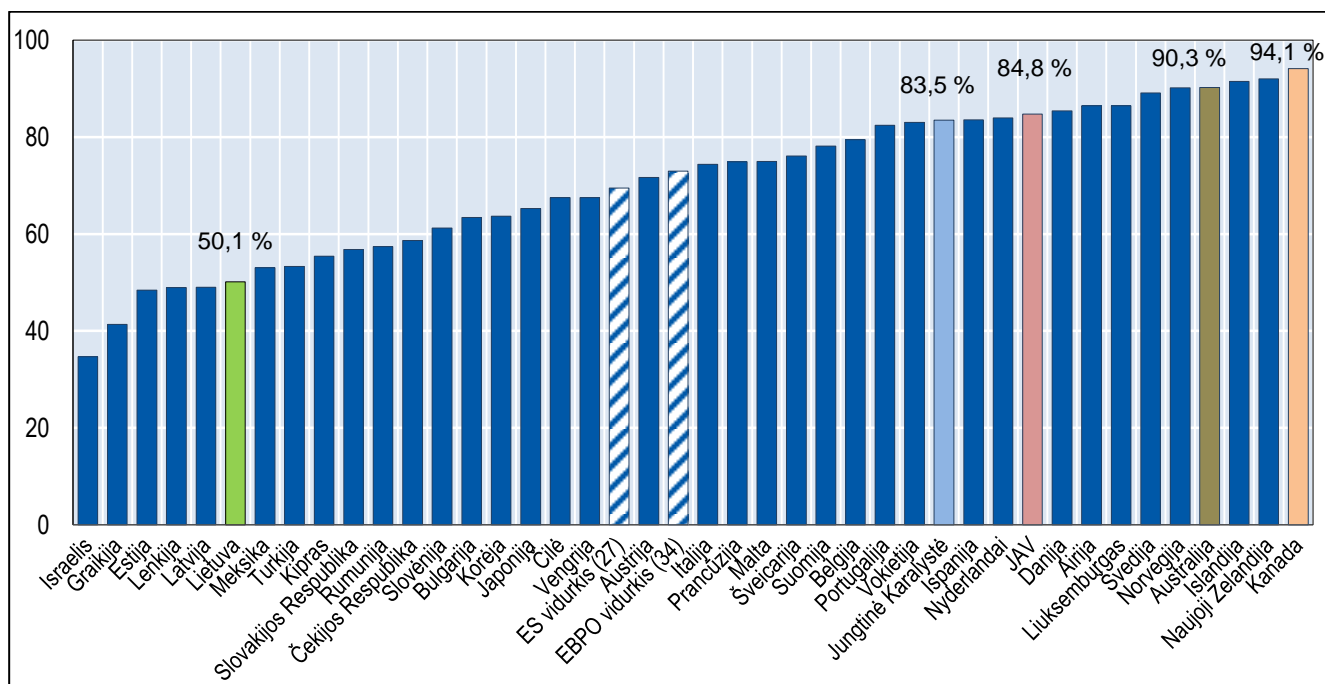
Priimančiosios visuomenės ir jos imigrantų santykių pobūdis yra svarbus integracijos veiksnys.

EBPO ir ES šalyse, 2002 – 2012 m. laikotarpyje, vienas imigrantas iš septynių teigė, kad jie buvo diskriminuojami dėl jų kilmės (OECD, 2015).

Diskriminacija yra labiau paplitusi tarp žmonių, gimusių žemo ekonominio lygio šalyse. Kitų šalių piliečiai patiria didesnę diskriminaciją, nei užsieniečiai įgiję pilietybę natūralizacijos tvarka.

Analizuojant migracijos politiką Australijoje ir Kanadoje, pastebima, kad nors šios šalys ir yra geografiškai atitolusios viena nuo kitos, tačiau turi daug bendrumų: kažkada beveik negyvenamose žemėse, dėka didelių migracijos srautų iš Europos ir kitų žemynų, jos tapo aukšto ekonominio pragyvenimo šalimis.

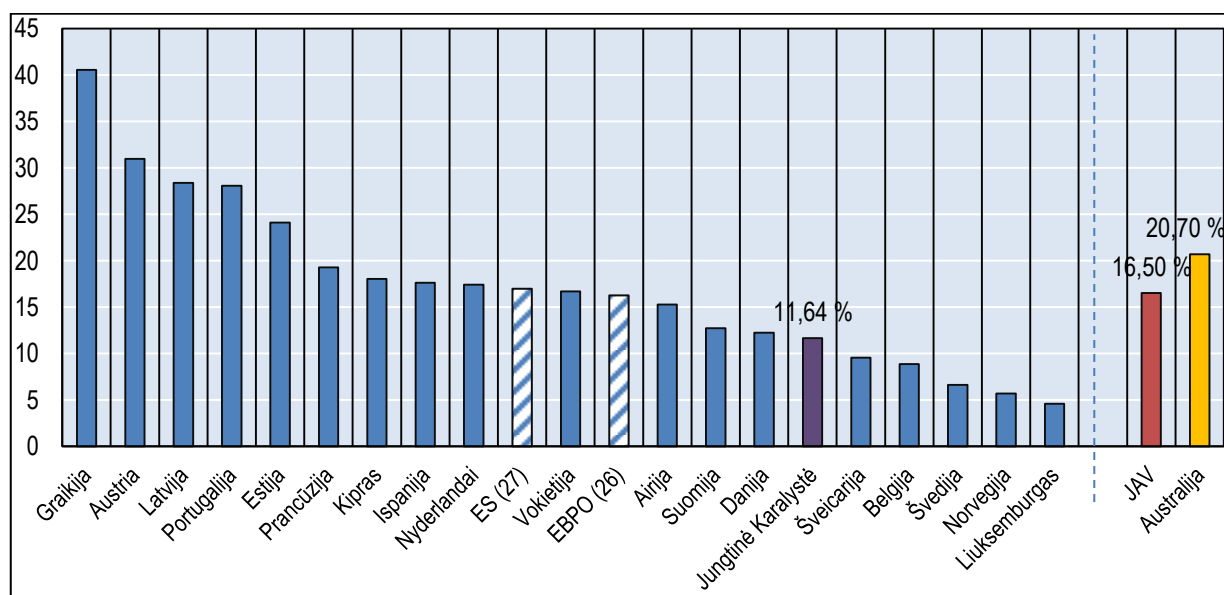
Lietuvos gyventojai skeptiškai vertina savo, – kaip migracijos, šalį: beveik pusę lietuvių nepritaria nuomonei, kad čia yra gera vieta imigruoti (žr. 11 pav.). Tokiose šalyse, kaip Kanada, Naujoji Zelandija, ir Australijoje, devyni iš dešimties žmonių sutinka, kad jų valstybės yra tinkama vieta gyventi imigrantams. Tas pats pasakytina apie Skandinavijos šalis, ypač Islandiją ir Švediją. Apie 80 proc., – tiek JK, tiek JAV – gyventojų pritaria, kad jų šalis tinkama imigruoti užsieniečiams.



11 pav. Dalis populiacijos (%), mananti, kad jų šalis tinkama vieta gyventi imigrantams, 2012 m. (OECD, 2015)

EBPO atliktas imigrantų integracijos indikatorių tyrimas (2015) rodo, kad Graikijoje užsieniečiai dažniausiai diskriminuojami dėl kultūrinių, etninių ar rasinių skirtumų (žr. 12 pav.). Nors Australijos gyventojai savo šalį įvertino kaip palankiausią imigrantams gyventi vietą, tačiau tyrime teigiama, kad Australijoje užsieniečiai patiria diskriminaciją dažniau negu JAV ar Jungtinėje Karalystėje gyvenantys kitataučiai. Su etnine, rasine ar diskriminacija dėl pilietybės Australijoje yra susidūrę daugiau nei

penktadalis šalyje gyvenančių užsieniečių. Lietuvos ir Kanados šalyse gyvenančių užsieniečių diskriminacijos duomenys tyrime nepateikti.



12 pav. Užsieniečiai (15-64 m.), teigiantys patyrę diskriminaciją dėl rasės, tautybės ar pilietybės. Šaltinis: OECD, 2015

Įvertinti ar šalyje vykdoma multikultūros politika, galima atsakius į šiuos klausimus:

1. Ar yra kliūčių įgyti išsilavinimą, susijusių su rasine ar etnine kilme?
2. Ar yra kliūčių įsidarbinti ar sukurti verslo įmonę, susijusių su imigranto statusu, rasine ar etnine kilme?
3. Kokia yra imigrantų įtrauktis į dalyvavimą politiniame procese: ar yra apribojimų dalyvauti politikoje, susijusių su rasine, etnine kilme ar išpažįstama religija?
4. Ar egzistuoja socialinių ryšių ribojimai (įskaitant sutuoktinio pasirinkimą), susiję su etnine, rasine, kultūrine kilme? Ar skiriasi socialinių kontaktų apimtis tarp vietinių gyventojų ir imigrantų?
5. Įvairių rasių, kultūrų ir tautų atstovų kalbinės praktikos įvertinimas per sociokultūrinės integracijos į bendruomenę prizmę.
6. Ar kitos kultūros, rasės, tautybės asmenys susiduria savęs identifikavimo problemomis?

Asimiliacijos ir multikultūros modelio taikymo Lietuvoje galimybių vertinimas, bus atliktas, remiantis JAV, Kanados, JK ir Australijos patirtimis (žr. 2.5. poskyrį).

2.4.2. Pilietybės politikos lyginamoji analizė

Didėjant užsieniečių imigracijos srautams į Lietuvą aktualus tampa imigrantų pilietybės klausimas.

Lietuvos Respublikos pilietybė įgyjama gimstant, jeigu vienas iš tėvų yra LR pilietis arba asmuo be pilietybės. Ji taip pat gali būti gaunama natūralizacijos būdu arba atkuriamas asmenims, kurie LR

pilietybę turėjo iki 1940 m. birželio 15 d., ir jų palikuoniams. Natūralizacijos sąlygos yra gana griežtos, todėl tokiu būdu įgijusių LR pilietybę asmenų skaičius nedidelis (EMN, 2015).

2006 m. Konstitucinis teismas pripažino, kad dvigubos pilietybės atvejai Lietuvoje gali būti tik labai reti. 2011 m. balandžio 1 d. įsigaliojo naujas Pilietybės įstatymas. Įstatymas numato, kad Lietuvos Respublikos pilietis tuo pačiu metu negali būti ir kitos valstybės pilietis, t. y. draudžia dvigubą pilietybę, išskyrus labai konkrečius įstatyme numatytus atvejus (pvz., dvigubą pilietybę gali turėti ištremti asmenys; pasitraukę iš Lietuvos okupacijos metu; pabėgėliai; asmenys iki 21 metų, kurie gimdami įgijo Lietuvos ir kitos valstybės pilietybę) (EMN, 2015).

Nuo 2004 m. pilietybės suteikimo ir atsisakymo santykis palaipsniui kito, šiai dienai pastebima, kad pilietybės netenkama dvigubai daugiau atvejų (žr. 10 lent.). Tokiam polinkiui vyraujant ir ateityje, gali išsiderinti socialinės apsaugos sistema, o politinė sistema gali neproporcingai atstovauti Lietuvos gyventojų interesams.

10 lentelė. Asmenų, kuriems suteikta Lietuvos Respublikos pilietybė natūralizacijos tvarka, ir asmenų, netekusių Lietuvos pilietybės, skaičiaus palyginimas (metiniai duomenys)

Metai	Asmenų, kuriems suteikta pilietybė, skaičius	Pilietybės netekusių asmenų skaičius
2004	610	798
2005	435	755
2006	467	898
2007	370	1015
2008	240	926
2009	214	878
2010	162	579
2011	311	614
2012	183	445
2013	173	452
2014	179	842

Šaltinis: Migracijos departamentas, 2015

Asmens pilietybė parodo ypatingą jo santykį su valstybe. Pilietybė asmeniui suteikia teisę tiesiogiai ar per tautos išrinktus atstovus dalyvauti demokratinės valstybės valdyme, būti jos ginamas tiek valstybės viduje, tiek už jos ribų. Pilietybė suteikia ne vien teises, bet ir pareigas: pilietis prisiima pareigą paklusti savo valstybės valdžiai, laikytis jos įstatymų, o valstybė turi teisę to reikalauti iš savo piliečių. Visa tai svarbu kalbant apie pilietybę, kaip teisinę kategoriją. Pilietybė gali būti suprantama ir plačiau, kaip sąvoka, išreiškianti asmens tautiškumą, pilietinį identitetą ar „emocinį“ asmens ryšį su valstybe (lietuviai.CO.UK., 2015).

Šioje dalyje analizuojamos pilietybės suteikimo sąlygos. Žemiau lentelėje (žr. 11 lent.) pateikiama Lietuvos, JAV, Kanados, JK ir Australijos pilietybės suteikimo, – natūralizacijos būdu – lyginamoji analizė.

11 lentelė. Pilietybės suteikimas natūralizacijos būdu

Šalis / Aspektai	Lietuva	JAV	Kanada	JK	Australija
Dviguba pilietybė	Išimtiniais atvejais*	Nuo 1967 m.	Nuo 1977 m.	Nuo 1948 m.	Nuo 2002 m.
Lojalumo formavimas	-	+	+	-	+
Pilietybės netekimas	Igijus kitos šalies pilietybę*	Galimas tik savanoriškas pilietybės atsisakymas	Galimas tik savanoriškas pilietybės atsisakymas	Pažeidus įstatymus/ pilietybės suteikimas kelia grėsmę visuomenei/ savanoriškas atsisakymas	Savanoriškai/pilietybė gali būti atšaukta/tėvams praradus pilietybę
Ius soli	-	+	+	-	-/+

* Galiojančiame Pilietybės įstatyme įtvirtinti devyni atvejai, kai Lietuvos Respublikos pilietis gali būti kartu ir kitos valstybės pilietis (Žin., 2010, Nr. 144-7361)

Besąlyginis ius soli principas netaikomas nė vienoje Europos valstybėje ir galioja tik dviejose pažangios ekonomikos šalyse – JAV ir Kanadoje.

Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimas natūralizacijos tvarka – tai vienas iš Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo pagrindų, kai Lietuvos Respublikos pilietybė suteikiama asmeniui, atitinkančiam 2010 m. priimto Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo (Žin., 2010, Nr. 144-7361) 18 str. 1 dalyje nustatytas Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo sąlygas.

Asmenų, neprisiekusių Lietuvos Respublikai, pakartotinai paduoti prašymai dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo nenagrinėjami, išskyrus atvejus, kai šis terminas praleidžiamas dėl ypač svarbių priežasčių.

Asmeniui, sudariusiam santuoką su Lietuvos Respublikos piliečiu ir pastaruosius 7 metus bendrai su sutuoktiniu teisėtai nuolat gyvenančiam Lietuvoje, Lietuvos Respublikos pilietybė gali būti suteikiama, jeigu jis atitinka įstatyme numatytas sąlygas.

Asmeniui, kuris pragyveno Lietuvoje ilgiau kaip vienus metus susituokęs su Lietuvos Respublikos piliečiu, kuris vėliau mirė, Lietuvos Respublikos pilietybė gali būti suteikiama, jeigu jis pragyveno Lietuvoje ne trumpiau nei pastaruosius 5 metus ir atitinka LR Pilietybės įstatymo 19 str. nurodytas sąlygas (Žin., 2010, Nr. 144-7361).

Dviguba pilietybė. Lietuvos Respublikos pilietis gali būti kartu ir kitos valstybės pilietis, jeigu jis atitinka bent vieną iš Pilietybės įstatymo 7 str. reglamentuojamų sąlygų (Žin., 2010, Nr. 144-7361). Kaip jau buvo minėta anksčiau, dvigubą pilietybę Lietuvoje galima įgyti tik išskirtiniais atvejais. Ši mūsų valstybės teisinė nuostata kelia nemažai diskusijų ir susirūpinimo, – šalies „liberalai inicijuoja referendumą dėl dvigubos pilietybės ir didesnės Lietuvos“ (Masiulis, 2015). Lietuvos

gyventojai, apklausų duomenimis, pasiskirstę į dvi dalis: vieni teigia, kad Lietuvai reikia įvesti šiuos pilietybės pakeitimus, kiti – priešškai nusiteikę ir nuogąstauja dėl galimų, tokio sprendimo, pasekmių.

Seimas priėmė Pilietybės įstatymo pataisas (LRS, 2015) kuriomis nutarta patikslinti sąlygas, kai Lietuvos Respublikos pilietis gali būti kartu ir kitos valstybės pilietis. Priimtomis pataisomis nuspręsta atsisakyti reikalavimo asmenims, įgijusiems Lietuvos Respublikos pilietybę ir kitos valstybės pilietybę gimimu, sulaukus 21 metų pasirinkti vieną pilietybę. Šis pakeitimas – privilegijuojanti teisinė priemonė, mūsų nemažos išėivių diasporos vaikams, gimusiems užsienyje.

Lietuvos Respublikos piliečio, kartu turinčio ir kitos valstybės pilietybę, statusas.

Lietuvos Respublikos pilietį, kuris kartu yra ir kitos valstybės pilietis, Lietuvos valstybė laiko tik Lietuvos Respublikos piliečiu. Kitos valstybės pilietybės turėjimas neatleidžia jo nuo Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytų Lietuvos Respublikos piliečio pareigų.

Lietuvos Respublikos pilietis, įgijęs kitos valstybės pilietybę, netenka Lietuvos Respublikos pilietybės nuo kitos valstybės pilietybės įgijimo dienos, išskyrus asmenis, kurie pagal šio įstatymo 7 str. 1-5 ir 7 punktus gali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės piliečiai.

Konstitucijoje įtvirtinta, kad „Lietuvos Respublikos pilietybę įgyjama gimstant ir kitais įstatymo nustatytais pagrindais, o išskyrus įstatymo numatytus atskirus atvejus, niekas negali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės pilietis“.

KANADA

1947 m. buvo priimtas pirmasis Kanados pilietybės įstatymas kurio įteisintas pilietybės institutas. Remiantis įstatymu, pilietybę galima įgyti gimstant Kanadoje. Gimus už Kanados valstybės ribų, pilietybę galima įgyti, jeigu vienas iš tėvų yra šios šalies pilietis. Pilietybę natūralizacijos būdu galima įgyti po 5 metų nuolatinio gyvenimo Kanadoje (Government of Canada).

1977 m. priimtas naujas pilietybės įstatymas pakeitė Kanados pilietybės politikos kryptį: buvo liberalizuota Kanados pilietybės įgijimo tvarka. Esminiai pakeitimai susiję su pragyvenimo šalyje laikotarpio sumažinimu nuo 5 iki 3 metų, nuostatų, kurios identifiko specialias palengvintas procedūras britams, naujų normų dėl leidimo turėti dvigubą pilietybę įvedimu. Nuo 1977 m. Kanados pilietybė suprantama ne kaip privilegija, bet kaip teisė (Government of Canada).

2009 m. balandžio 17 d. buvo įteisintas Kanados pilietybės įstatymo pakeitimas, kuriuo sugriežtintos nuostatos dėl pilietybės įgijimo asmenims, gimusiems užsienyje („pirmos kartos sąlyga“), įsigaliojo retrospektyvus pilietybės įgijimas (Bahrami, 2015). Įstatymas suteikia pilietybę asmenims, kurie tapo Kanados piliečiais patvirtinus 1947 m. pilietybės įstatymą, įskaitant asmenis, gimusius Kanadoje iki 1947 m., kurie vėliau prarado pilietybę; taip pat taikoma britams, kurie gyveno Kanadoje mažiausiai 5 metus iki 1947 m., tapo šalies ir vėliau prarado pilietybę. Iki 2009 m. balandžio 17 d. kanadiečiai galėjo perduoti pilietybę „nesibaigiančioms“ kartoms, gimusioms užsienyje. Siekiant

apsaugoti Kanados piliečio vertę, įstatymas apribojo pilietybės perdavimą tik pirmai kartai (vaikams, gimusiems užsienyje).

Įgijimo būdai

Asmeniui gimus Kanadoje iki 1947 m. Sausio 1 d. ir atsisakius britų pilietybės.

Asmeniui gimusiam Kanados teritorijoje ("ius soli" principas) automatiškai suteikiama Kanados pilietybė, jei tėvai yra Kanados piliečiai ar turi leidimą nuolat gyventi šalyje.

Asmeniui gimusiam užsienyje, kurio bent vienas iš tėvų yra Kanados pilietis, automatiškai suteikiama Kanados pilietybė ("ius sanguinis" principas).

Asmenims gimusiems po 2009 m. balandžio 17 d. automatiškai pilietybė suteikiama tik, jei asmuo yra pirmos kartos imigrantų vaikas.

Natūralizacijos būdu įgyti Kanados pilietybę asmuo gali jei yra sulaukęs pilnametystės (18 m.), nuolatos gyveno Kanadoje ne mažiau kaip 3/4 viso laiko, yra išlaikęs Kanados žinių ir valstybinės kalbos (anglų ar prancūzų) testus, neturi teistumo. Vaikams iki 18 metų, rezidavimo ir kiti reikalavimai netaikomi. Nepilnametis asmuo turi turėti leidimą nuolatos gyventi, vienas iš jo tėvų turi būti Kanados pilietis arba kandidatas į pilietybę.

Asmeniui nuo 14 metų amžiaus būtina priimti priesaiką.

Asmuo gali reikalauti atstatyti Kanados pilietybę, jei jis praeityje buvo Kanados piliečiu, turi leidimą nuolat gyventi šalyje, asmens pilietybė nebuvo atimta, neturi nusikalstamos veikos įrašų (3 m.). Taip pat pilietybė atstatoma automatiškai, jei asmuo jos neteko pagal 1947 – 1977 m. pilietybės įstatymuose numatytus atvejus (Government of Canada).

Pilietybės netekimas. Pirmojo Kanados pilietybės įstatymo, priimto 1947 m., nuostatos apibrėžė automatiško pilietybės netekimo atvejus: įgijus kitos šalies pilietybę, negalint įrodyti sąsajų su Kanada, tarnybos užsienio šalies karinėse pajėgose atveju. Asmenys, gimę už Kanados ribų po 1977 m., kurie įgijo Kanados pilietybę, nes jų tėvai buvo kanadiečiai, netekdavo pilietybės, kai jiems sueidavo 28 m., jeigu nesikreipdavo dėl pilietybės išlaikymo.

Šiandieniniuose teisės aktuose nėra nuostatų, numatančių prievartinį pilietybės atėmimą, išskyrus tuos atvejus, kai pilietybė buvo įgyta sukčiaujant, pateikiant melagingą informaciją ar neįrodžius ryšių su Kanada (kai pilietybė buvo įgyta natūralizacijos būdu). Savanoriškas pilietybės atsisakymas yra numatytas teisės aktuose, pagal kuriuos, norint atsisakyti Kanados pilietybės, reikia būti 18 m. amžiaus, turėti kitos šalies pilietybę ar ketinti ją įgyti, neturėti nebaigtų procesų dėl nusikalstamos veikos ir suvokti Kanados pilietybės atsisakymo pasekmes.

Dviguba pilietybė

Nuo 1977 m. vasario 15 d. Kanados teisės aktai leidžia turėti dviguba pilietybę: Kanados piliečiai tuo pačiu metu gali būti ir kitos šalies piliečiais.

JAV

Kas gali kreiptis?

Norint tapti piliečiu (naturalized U.S. Citizen, – kai nesi gimęs tos šalies piliečiu, bet tam tikras procesas leidžia juo tapti), asmuo privalo mažiausiai penkis metus Jungtinėse Valstijose pragyventi kaip teisėtas nuolatinis gyventojas, minėtu laikotarpiu neiškeliaujantis į užsienį ilgiau negu šešiams mėnesiams. Privaloma prabūti JAV ne mažiau negu pusę minėto laiko (du su puse metų). Papildomi veiksniai, tokie kaip vedymas su Amerikos piliečiu, gali turėti įtakos.

Pagrindiniai reikalavimai siekiant JAV pilietybės yra šie (U. S. Department of Homeland Security, 2013):

- Būti teisėtu nuolatiniu JAV gyventoju;
- Būti ne jaunesniu nei 18 metų;
- Būti nuolatiniu šalies gyventoju ne mažiau negu penkis metus (tris, jeigu asmuo yra gavęs Žalią Kortelę ar yra susituokę su JAV piliečiu);
- Būti pripažintu žmogumi, turinčiu gerų moralinių savybių;
- Mažiausiai tris mėnesius pragyventi toje valstijoje, kurioje būnant pildoma peticija;
- Mažiausiai pusę laiko (iš tų penkių metų) būti pragyvenus Jungtinėse Valstijose (arba pusę laiko iš trijų metų, jei kita sutuoktinis(ė) – pilietis), nepaliekant šalies ilgesniam negu šešių mėnesių laikotarpiui;
- Būti JAV teritorijoje nuo tos dienos, kai buvo užpildyta peticija iki tol, kol tampama piliečiu;
- Turėti anglų kalbos skaitymo, rašymo ir kalbėjimo pagrindus (yra tam tikros išimtys kai kurioms amžiaus grupėms, psichikos sutrikimų turintiems asmenims);
- Žinoti JAV vyriausybės ir istorijos pagrindus (nuo šio reikalavimo atleidžiami protinę ar fizinę sunkią negalią turintys asmenys; šis reikalavimas gali būti netaikomas ir ilgalaikiams nuolatiniams šalies gyventojams).

Pilietybės praradimas

Galimas tik savanoriškas JAV pilietybės atsisakymas.

Dviguba pilietybė

JAV vyriausybė pripažįsta dvigubą pilietybę, tačiau tik tam tikromis aplinkybėmis.

Dviguba pilietybė anksčiau buvo uždrausta Jungtinėse Valstijose, tačiau 1967 metais JAV Aukščiausiasis Teismas panaikino įstatymą, draudžiantį turėti dvigubą pilietybę (Legal Language Services, 2015). Žmonės, kurie turėjo dvigubą pilietybę nuo gimimo arba vaikystės – ar kurie buvo kitos šalies piliečiais prieš priimdami JAV pilietybę ir jų nebuvo reikalaujama atsisakyti savo ankstesnės pilietybės – gali turėti dvigubą Jungtinių Amerikos Valstijų ir savo šalies pilietybę.

Jungtinė Karalystė

Asmuo, siekiantis įgyti Didžiosios Britanijos pilietybę, natūralizacijos būdu turi atitikti visus Britanijos pilietybės įstatyme (British Nationality Act) numatytus reikalavimus. Natūralizacija yra pagrindinė pilietybės įgijimo priemonė, skirta suaugusiems užsieniečiams ar asmenims be pilietybės (British Nationality Act, 1981). Reikia pastebėti, kad britų pilietybės įstatymas yra labai painus, jame numatyta pilietybės įgijimo tvarka ne tik natūralizacijos, bet ir registracijos būdu. Kadangi, pastarąja formą pilietybė įgyjama rečiau, ši nuostata darbe nebus analizuojama detaliau.

Didžiosios Britanijos pilietybę, natūralizacijos tvarka, įgyti gali (British Nationality Act, 1981):

- asmenys ne jaunesni nei 18 metų;
- protiškai veiksnius asmenys (būti pajėgūs savarankiškai priimti sprendimus ir suprasti savo veiksmų pobūdį bei prisiimti atsakomybę už tų veiksmų padarinius);
- asmenys, tarnaujantys Jungtinės karalystės armijoje už šalies ribų;
- turintys pakankamai anglų, valų ar škotų kalbos žinių ir pakankamai žinantys apie gyvenimą Jungtinėje Karalystėje;
- geros reputacijos ir moralės asmenys;
- nuolatiniai Jungtinės Karalystės gyventojai (išgyvenę JK ne mažiau nei 5 metus, per kuriuos nebuvo išvykę iš šalies ilgesniam nei 450 d. laikotarpiui.
- Nuo paraiškos pilietybei gauti padavimo nebuvo išvykę iš šalies ilgesniam nei 90 d. laikotarpiui per paskutinius metus;

Nagrinėjant asmens pareiškimą dėl pilietybės, yra tikrinami policijos ir kitų valdžios institucijų duomenų bazės ir kiti įrašai. Tikrinama ar asmuo vykdo pareigą mokėti mokesčius (pvz. nacionalinio draudimo įmokos) valstybei. Taip pat tikrinama asmens kriminalinė patirtis. Asmuo savo pareiškime turi nurodyti visus galiojančius teisės pažeidimus, t. y. nusikaltimus, smulkius teisės pažeidimus (pvz. tokie kelių eismo taisyklių pažeidimai, kaip vairavimas išgėrus ar neapsidraudus transporto priemonės) bei civilinius ieškinius, kurie buvo prieš jį pareikšti teisme. Jeigu asmuo turi galiojančių teisės pažeidimų, tai greičiausiai jo pareiškimas dėl pilietybės nebus patenkintas.

Kad asmuo įrodytų, jog pakankamai gerai moka vieną iš reikalaujamų kalbų ar, kad pakankamai žino apie gyvenimą Jungtinėje Karalystėje, jis turi, atitinkamai, arba išklausti ESOL kursus su pilietybės programa, arba išlaikyti „Life in the UK“ testą.

Dviguba pilietybė

Britų pilietybės įstatymas 1948 m. pašalino apribojimus dvigubai pilietybei įgyti.

Pilietybės netekimas

- Jei pilietybei natūralizacijos ar registracijos būdu įgyti asmuo naudojo melagingą informaciją ar slėpė bet kokį esminį faktą.

- Jei britų pilietybės turėjimas kelia grėsmę visuomenei ir kitaip, nei atimant pilietybę, šios grėsmės negalima išvengti.
- Savanoriškas atsisakymas.

Ius soli

JK pilietybė nėra automatiškai suteikiama gimusiam vaikui ne britų tėvams. Asmenys, gimę Jungtinėje Karalystėje yra Didžiosios Britanijos piliečiai, jei jų tėvas ar motina yra Didžiosios Britanijos pilietis. Asmuo, kurio tėvai nėra šalies piliečiai gali registruotis kaip Didžiosios Britanijos pilietis, jei per tą laikotarpį, kai asmuo yra nepilnametis, vienas iš tėvų arba abu tėvai tampa Didžiosios Britanijos piliečiais; jeigu vienas iš tėvų arba abu tampa Britų ginkluotųjų pajėgų kariais; arba jei vaikas gyveno Jungtinėje Karalystėje pirmuosius dešimt gyvenimo metų ir tik ribotam laikui išvykdavo už šalies ribų (The Library of Congress, 2015).

Australija

Prieš 1949 m. sausio 26 d Australijos piliečio statusas neegzistavo, o žmonės, gimę Australijoje buvo laikomi Didžiosios Britanijos piliečiais.

Teisinė Australijos piliečio koncepcija buvo sukurta 1949 m. sausis 26 (nuo 2007 m. žinoma kaip Australijos Pilietybės įstatymas). Nuo tada, žmonės, – gimę Australijoje, tapo Australijos piliečiais automatiškai, neatsižvelgiant ar tuo metu jie gyveno Australijos teritorijoje (Australian Government, 2015).

Australijos vyriausybė skatina, nuolatinei gyvenančius šalyje asmenis, priimti Australijos pilietybę, jei jie atitinka Pilietybės įstatyme numatytus reikalavimus.

Pagrindiniai reikalavimai siekiant Australijos pilietybės yra šie:

- Asmuo yra ne jaunesnis nei 18 m. kai yra paduodama paraiška pilietybei suteikti;
- Turi būti nuolatinis Australijos gyventojas tuo metu kai paduodama paraiška;
- Turi pagrindines anglų kalbos žinias; turi pakankamai žinių apie Australijos piliečio teises ir pareigas;
- Tikėtina, kad gyvens Australijoje arba palaikys glaudžius ryšius su šalimi, kai bus patenkintas pilietybės prašymas;
- Yra geros moralės asmuo, tuo metu kai Ministras tvirtina pilietybės paraišką;
- Sėkmingai išlaiko pilietybės testą;
- Asmuo pastaruosius 4 m. (iš jų 12 mėnesių nepertraukiamai) gyveno Australijoje;
- Asmuo 4 pastaruosius metus nedalyvavo jokioje įstatymų draudžiamojoje veikloje;

Dviguba pilietybė

Nuo 2002 metų balandžio 4 d. nėra jokių apribojimų turėti Australijos ir kitos šalies pilietybę. Reikia atsižvelgti tik į tai, ar turimos šalies pilietybės įstatymai leidžia būti dipatridu.

Pilietybės netekimas

Australijos pilietybės galima netekti, jeigu:

- Pilietybės atsisakoma savanoriškai, priimant kitos šalies pilietybę;
- Australijos pilietybę galima atšaukti, jeigu:
 - asmuo buvo pripažintas kaltu dėl Australijos ar užsienio teisės pažeidimo dėl ko buvo nuteistas mirties bausme, arba laisvės atėmimu (12 mėnesių arba daugiau);
 - asmuo buvo nuteistas už sunkų nusikaltimą ir buvo nuteistas bent 12 mėnesių laisvės atėmimo bausme iki tapdamas piliečiu;
 - asmuo įgijo pilietybę sukčiavimo būdu;
 - ministro įsakymu, kai asmens pilietybės turėjimas prieštarauja viešajam interesui.
- Ministras panaikina nepilnamečio pilietybę, jei abu tėvai praranda Australijos pilietybę.

Ius soli teisė

Nuo 1986 rugpjūčio 20 d., žmogus gimęs Australijoje įgyja Australijos pilietybę gimstant tik tada, jei bent vienas iš tėvų buvo Australijos pilietis ar nuolatinis gyventojas arba nuo 10 – ojo vaiko gimtadienio, nepriklausomai nuo jo tėvų pilietybės statuso.

Apibendrinant Lietuvos, JAV, Kanados, JK ir Australijos pilietybės įgijimo, - natūralizacijos tvarka – sąlygas, galima teigti, kad Lietuvoje yra griežčiausiai reglamentuojama pilietybės politika: įstatymais nustatytas ilgiausias pragyvenimo šalyje laiko tarpas, kuris turi praeiti prieš gaunant leidimą kreiptis dėl pilietybės. Taip pat reikia pastebėti, kad Lietuvoje netaikoma ius soli teisė, o dvigubą pilietybę galima įgyti tik išimtiniais atvejais.

Liberaliausia pilietybės politika, – iš visų analizuojamų šalių, praktikuojama JAV ir Kanadoje. Šių šalių pilietybė negali būti atimama jokiais būdais, pripažįstamas tik savanoriškas pilietybės atsisakymas.

2.4.3. Imigrantų užimtumo galimybių lyginimas

JAV, Kanadoje, Jungtinėje Karalystėje ir Australijoje jau keletą dešimtmečių taikomos kvalifikuotų imigrantų atrankos programos. Šios programos – laisvai angliškai (prancūziškai) kalbantiems, turintiems aukštąjį išsilavinimą ir reikiamą kvalifikaciją – specialistams suteikia galimybę gauti darbo migracijos vizą.

Siekiant pritaikyti gerąją užsienio šalių patirtį, integruojant imigrantus į šalies darbo rinką, aptiriamos JAV, Kanadoje, Jungtinėje Karalystėje ir Australijoje vykdomos kvalifikuotų darbuotojų integracijos programos. 3 priede pateikiama migracijos programų, skirtų pritraukti kvalifikuotus darbuotojus, apžvalga.

JAV darbo imigracijos apžvalga

JAV darbo imigracijos teisinė bazė įtvirtinta 1990 m. *Imigracijos įstatyme (Immigration Act of 1990)*, kuriame reglamentuojama kvotų ir darbo jėgos preferencinės nuostatos.

Pagal šį įstatymą, nuolatinio gyventojų statusas gali būti suteiktas:

- lengvatinė tvarka – asmenims, turintiems aukštų pasiekimų mokslo, meno, švietimo, sporto ir verslo srityse;
- asmenims su aukštu išsilavinimu (prilygstančiu magistro laipsniui), arba asmenims, turintiems išskirtinių sugebėjimų: mokslo, meno, verslo srityse;
- asmenims, neseniai baigusiems studijas aukštosiose mokyklose (ne žemesnis kaip bakalauro laipsnis), kvalifikuotiems darbuotojams;
- dvasininkams;
- investuotojams (investuojama su nuo 500000 iki 1000000 dolerių).

Bendra kvota, likusiems kitiems potencialiems darbo imigrantams – 140000 žmonių per metus. Šiuo atveju reikalingas darbdavio darbo pasiūlymas ir reikia įrodyti, kad šalyje trūksta šios specialybės darbuotojų. Imigrantams turi būti mokamas toks pat atlyginimas kaip ir vietos gyventojams ir turi būti sudarytos tokios pačios darbo sąlygos.

Siekiant skatinti ekonomiškai naudingą imigraciją, šalyje 1990 m. buvo įdiegta naujovė - nuolatinio gyventojų statuso programa investuotojams (U.S. Citizenship and Immigration Services, 2013). Minimali investicijų kvota – 1 mln. dolerių arba 0,5 mln. su sąlyga, kad bus investuojama į žemės ūkį ar atsiliekančias ekonomikos sritis. Pagrindiniai reikalavimai investuotojams yra dešimties naujų darbo vietų sukūrimas JAV piliečiams ar nuolatiniais gyventojams.

JAV valdžia, taip pat, yra suinteresuota pritraukti laikinus darbo imigrantus. Tam tikslui įgyvendinama programa – H1B. Šios programos paskirtis – pritraukti į šalį kvalifikuotus specialistus, turinčius bakalauro laipsnį ar jam prilygstantį išsilavinimą. Priimami į šalį ir asmenys, turintys ilgalaikį darbo stažą (ne mažiau 12 m.). Programa H1B suteikia galimybę gyventi ir dirbti šalyje tris metus, tačiau yra galimybė prailginti šį laikotarpį iki šešių metų. Valstybės nustatytos, pagal šią programą, imigrantų kvotos palaipsniui augo, ir tai parodo šių sričių poreikį valstybėje (MPI, 2002).

Programa NAFTA (North American Free Trade Agreement - NAFTA) – skirta Šiaurės Amerikos šalių: Kanados ir Meksikos gyventojams. Pagal šią programą šalyje gyventi ir dirbti leidžiamas laikotarpis – vieneri metai, vėliau šis terminas gali būti pratęstas. Anksčiau programa NAFTA taikė kvotas meksikiečiams, vėliau šios praktikos buvo atsisakyta (U.S. Department of State).

Kanados darbo imigracijos apžvalga

Kanadoje yra speciali imigrantų vertinimo ir atrankos sistema, kuri taikoma (Government of Canada):

- kvalifikuotiems darbuotojams (nepriklausomiems imigrantams);
- verslininkams, investuotojams ir savarankiškai dirbantiems asmenims.

Kiekvienai darbo imigrantų kategorijai taikomi skirtingi reikalavimai (skirtinga imigrantų testo balų suma).

Kvalifikuoti darbuotojai turi surinkti 75 balus iš vertinimo testo, kuris apima šias sritis: išsilavinimo lygį, darbo stažą, amžių, anglų arba prancūzų kalbos žinias, būsimą darbo vietą Kanadoje, sugebėjimą adaptuotis. Iki 2001 m. išlaikyto testo suma sudarė 70 balų iš šimto. 2002 m. išleistas naujas imigracijos įstatymas, sugriežtinęs imigrantų priėmimo taisykles.

Verslo imigrantai, investuotojai ir savarankiškai dirbantys asmenys turi surinkti ne mažiau nei 35 balų sumą iš imigrantų vertinimo testo.

Kanadoje siekiant laikinai įsidarbinti pas potencialų darbdavį, būtina gauti darbdavio darbo pasiūlymą ir valstybės valdžios leidimą dirbti. Prieš duodant tokį leidimą, Imigracijos ministerijos darbuotojai turi įsitikinti, kad potencialaus darbuotojo kvalifikacija ir sveikatos būklė atitinka siūlomos darbo vietos reikalavimus ir asmuo nekelia pavojaus šalies saugumui. Darbdavys, siekiantis įdarbinti užsienietį, turi gauti Žmogiškųjų išteklių plėtros ministerijos leidimą. Jeigu į tą darbo vietą nerandamas Kanados gyventojas, turintis atitinkamą kvalifikaciją, tai valdžios institucijos išduoda leidimą priimti į darbo vietą užsienietį. Kai kuriems specialistams (mokslininkams, aktoriams, sportininkams, verslininkams ir kt.) tokio leidimo gauti nereikia. Kiekvienam laikinam darbuotojui suteikiamas socialinio draudimo numeris. Paprastai, laikinam darbuotojui neleidžiama keisti turimo statuso (Government of Canada).

Australijos darbo imigracijos apžvalga

Šiuolaikinės Australijos imigracijos politikos tikslai yra šie: kvalifikuotų specialistų pritraukimas į šalį, siekiant gerinti ekonominę padėtį, kova su nelegalia imigracija ir daugiakultūriškumo principų įgyvendinimas. Jau daugiau kaip tris dešimtmečius Australija vykdo antidiskriminacinę imigracijos politiką, kuri pakeitė taip vadinamą „baltąją Australijos imigraciją“ (National Archives of Australia, 2015).

Australijoje **kvalifikuotų specialistų imigracijos programa** apima (Australian Migration Law):

- nepriklausomą kvalifikuotų specialistų imigraciją;
- darbdavių remiamą imigraciją (rėmėjai - Australijos darbdaviai, kviečia į šalį specialistus iš užsienio užimti tas darbo vietas, kuriose jaučiamas vietos darbuotojų deficitas);
- šeimos remiamą imigraciją (skirta tiems imigrantams, kurie turi giminių Australijoje).

Imigracijos programoje numatoma priimti dirbi į Australiją tuos asmenis, kurių kvalifikacija, specialybė ir darbo patirtis prisidėtų prie šalies ekonomikos augimo. Pretendentų vertinimas grindžiamas taškų sistema – būtina surinkti tam tikrą taškų sumą. Vertinant atsižvelgiama į potencialaus darbuotojo amžių, išsilavinimą, kvalifikaciją, profesinę patirtį ir kalbos žinias.

Pagrindiniai reikalavimai darbo imigrantams:

- amžius - ne vyresni nei 45 m.;
- anglų kalbos egzamino teigiamas įvertinimas;
- darbo patirtis (nuo 1 m. iki 3 m., priklausomai nuo specialybės);

- kvalifikacija, kuri turi būti patvirtinta atitinkamų Australijos valdžios institucijų.

Papildomi taškai skiriami už: darbo stažą, viršijantį nurodytus reikalavimus; išsilavinimą, įgytą Australijos švietimo įstaigose; potencialaus darbuotojo sutuoktinio turimą kvalifikaciją ir anglų kalbos mokėjimą. Asmenims, kuriuos remia darbdaviai, taikomas žemesnis praeinamasis balas.

Verslo imigracijos programa yra skirta asmenims, turintiems sėkmingo verslo patirties ir galintiems sukurti naują verslą arba atidaryti verslo įmones Australijoje (Australian Government).

Verslo imigrantai skirstomi į tris kategorijas: verslo savininkai, įmonių direktoriai ir investuotojai. Svarbiausi šių imigrantų priėmimo į šalį aspektai – jų verslo kvalifikacijos patikrinimas ir noras plėtoti verslą Australijoje. Verslo imigrantai turi išlaikyti „vertinimo testą“, kuris susideda iš šių sričių: verslo krypties, investuojamos į verslą sumos, įdarbintų asmenų skaičiaus, verslininko amžiaus, verslo patirties ir asmeninio disponuojamo verslininko kapitalo dydžio.

2003 m. imigracijos teisės aktai, reguliuojantys verslo imigrantų srautus, buvo sugriežtinti (Australian Visa Bureau). Iš pradžių verslininkai gali gauti 4 m. laikinąją darbo vizą ir tik įsteigę verslą ar investavę į Australijos verslo įmones, jie gali pretenduoti į leidimą nuolatinei gyventi šalyje.

Verslo imigrantai, remiami regioninės Australijos valdžios, gauna šalies palaikymą, kitaip nei savarankiškai verslą vykdantys asmenys, kuriuos riboja amžiaus cenzas ir anglų kalbos žinių reikalavimas. Šių imigracijos politikos pokyčių tikslas – verslo imigracijos srautų nukreipimas į mažiau išsivysčiusius Australijos regionus.

Jungtinės Karalystės darbo imigracijos apžvalga

Darbo leidimas ir vizos gavimas yra pagrindiniai reikalavimai, siekiantiems imigruoti į Jungtinę Karalystę darbo imigrantams. Bendriausias šalies imigracijos politikos tikslas yra pusiausvyros tarp darbdavių interesų ir kvalifikuotos darbo jėgos pritraukimo balanso išlaikymas. Šiuolaikinės britų imigracijos politikos teisinės bazės pamatas, patvirtintas 1971 m. imigracijos įstatyme, yra kvalifikuotų darbuotojų ir specialistų priėmimas į šalį (Immigration Act 1971). Tokiu būdu buvo sugriežtintos sąlygos nekvalifikuotos dabos jėgos imigracijai.

Darbo leidimo gavimą inicijuoja darbdavys. Jei potencialus imigrantas atitinka darbdavio keliamus reikalavimus, jis yra priimamas į šalį. Darbuotojas turi atitikti tam tikras išsilavinimo ir kvalifikacijos charakteristikas, taip pat, turi trūkti tos srities specialistų šalyje. Įdarbinto imigranto darbo sąlygos ir atlyginimas turi būti ne blogesni nei britų specialistų, dirbančių tokį patį darbą (Immigration Act 1971).

Po 2002 m. britų darbo imigracijos srityje įvyko pakitimai: darbo leidimų gavimo tvarka tapo paprastesnė. Skiriamasis britų darbo leidimų sistemos bruožas - ji neturi kvotų limitų, ribojančių šių leidimų išdavimą. Po keturių JK išdirbtų metų, specialistas gali kreiptis dėl leidimo gyventi. Be to, imigrantų sutuoktiniai, šalyje išbuvę ilgiau nei 12 mėnesių, gauna leidimą dirbti, o vaikai - lankyti

bendrojo lavinimo mokyklas. Taigi, britų imigracijos politika pamažu keičiasi ir prioritetu tampa – ilgalaikių imigrantų specialistų rėmimas (The Home Office, 2002).

Jungtinėje Karalystėje 2002 m. pradėta įgyvendinti aukštos kvalifikacijos imigrantų programa. Jos užduotis buvo pritraukti į šalį pačios aukščiausios kvalifikacijos specialistus. Tokiu būdu JK gavo realios naudos iš globalizacijos proceso ir išlaikė žmonių kapitalo konkurencingumą su kitomis išsivysčiusiomis šalimis. Pagal šią programą, specialistai galėjo atvykti į šalį be darbdavio kvietimo ir vienerių metų laikotarpyje ieškoti sau darbo. Tačiau, reikia pastebėti, kad atvykęs privilegiju turėti pakankamai lėšų pragyvenimui šalyje tuo metu, kai ieškosis darbo. Darbuotojų atranka vyksta, remiantis taškų sistema, kurioje atsižvelgiama į imigranto išsilavinimą, kvalifikaciją, darbo stažą, profesinius pasiekimus ir gautą anksčiau atlyginimą (McLaughlan ir Salt, 2002).

Kita rūšis kvalifikuotų imigrantų – investuotojai. Jiems keliami šie reikalavimai: turi būti vyresni nei 16 metų; investuotojas turi disponuoti ne mažesne nei 2000000 £ suma (pinigai negali būti skolinti); per penkis metus 2000000 £ suma turi būti investuota į šalyje registruotas verslo įmones, JK vyriausybės obligacijas ir pan.; asmenys Jungtinės Karalystės teritorijoje turi praleisti daugiau laiko nei kokioje kitoje valstybėje. Skirtingai nei Kanados ar Australijos investuotojų programose nurodyta – JK investuojantiems asmenims nereikia turėti verslo patirties, taigi, jie gali investuoti paveldėtą ar kitais būdais įgytą turtą (Elma Global, n. d.).

Lietuvoje darbo jėgos pritraukimas iš užsienio, kaip darbo jėgos paklausos tenkinimo būdas, nenagrinėjamas (Sipavičienė, Jeršovas, 2010).

Apibendrinus kvalifikuotų darbuotojų integracijos į darbo rinką programų efektyvumą, galima išskirti šias teigiamas politikos puses (žr. 12 lent.): šalies mokslo ir pramonės teigiamas progresas, naujų darbo vietų kūrimas, žmogiškųjų išteklių augimas ir pan. Tačiau reikia pastebėti, kad galimos ir neigiamos šių programų pasekmės: nenoras vietos gyventojų investuoti į švietimą, technikos paslapčių paviešinimas.

12 lentelė. Kvalifikuotų darbuotojų migracijos pasekmės imigracijos šalims

Teigiamos pasekmės	
Mokslo ir pramonės srityje	Pagreitėjusi mokslinių tyrimų plėtra; Šalies ekonomikos augimas; Verslumo stiprinimas augančiuose sektoriuose; Informacijos srautų plėtra ir bendradarbiavimas su emigracijos šalimis; Kultūrinės įvairovės sklaida ir kūrybiškumo stiprinimas; Eksperto didinimo galimybės.
Darbo rinkai	Sumažinta įtampa darbo rinkoje; Sparčiai auganti aukštųjų technologijų pramonė Naujų darbo vietų kūrimas verslininkams - imigrantams; Imigrantai pritraukia naujus darbo imigrantus.
Neigiamos pasekmės	
Aukštasis išsilavinimas: sumažėjęs vietos gyventojų stimulas siekti aukštos kvalifikacijos ir investuoti į švietimą; mokslas ir technologijos: naujų technologijų perdavimas užsienio konkurentams, galbūt, priešiškomis šalims.	
Galimos globalinės pasekmės	
Patobulintas tarptautinis keitimasis žiniomis; kuriami regioniniai mokslinių tyrimų, pramoninės gamybos centrai; Retų profesijų darbo vietų kūrimas; Tarptautinė konkurencija žmogiškojo kapitalo srityje - stiprina paskatas didinti privačias investicijas į žmogiškąjį kapitalą.	

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis OECD (2015) duomenimis

Apibendrinant JAV, Kanados, JK, Australijos ir Lietuvos imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo valdymo situaciją, galima teigti, kad tik Lietuvoje nėra daugiakultūriškumo politikos, taip pat, pastebima, mūsų šalyje įteisinta pati griežčiausia pilietybės įgijimo natūralizacijos būdu tvarka. Visos analizuojamos šalys, išskyrus Lietuvą, taiko imigracijos užimtumo programas, siekiant pritraukti aukšto lygio specialistus, verslininkus ir investicijas į vietos darbo rinką.

2.5. JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės, Australijos ir Lietuvos imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo patirčių taikymo Lietuvoje galimybės

Penktame antros dalies poskyryje analizuojamos keturios Lietuvos imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo politinių sprendimų alternatyvos: daugiakultūriškumo modelio pritaikymas ir jo pasekmės, kvalifikuotų darbuotojų atrankos programų įgyvendinimas Lietuvoje, pilietybės suteikimo sąlygų liberalizavimas ir status quo analizė. Alternatyvos pasirinktos, remiantis JAV, Kanados, JK ir Australijos gerosiomis imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo patirtimis (žr. 2.4. posk.) Politikos perspektyva ažvelgiama dviem kryptimis: integravimo ir tęstinumo.

Daugiakultūriškumo modelio taikymas Lietuvoje

Problemos diagnozavimas. Remiantis analizuota literatūra (žr. skyrel. 2.4.3.), galima teigti, kad Lietuvoje netaikomas nei vienas iš minėtų, – asimiliacijos, segregacijos ar integracijos, daugiakultūriškumo modelis. Pasaulinės migracijos tendencijos ir globalizacijos procesas leidžia daryti prielaidą, kad daugiakultūriškumo reiškinių neišvengs nei viena Europos ar pasaulio valstybė, tai pat ir Lietuva.

Probleminiai klausimai: ar reikia keisti Lietuvoje imigracijos politiką daugiakultūriškumo srityje? Kokią multikultūros politikos kryptį būtų teisingiausia pasirinkti?

Politinio sprendimo tikslinė grupė: imigrantai, Lietuvos gyventojai.

I - oji alternatyva.

Politinis sprendimas – multikultūros intergracijos modelio pritaikymas Lietuvoje, remiantis gerąją Kanados ir Australijos patirtimi, pasirinktas vertimui kaip I – oji alternatyva. Ši alternatyva paremta rolsiško pagerėjimo kriterijum – tikėtinu Lietuvos diasporų atstovų situacijos pagerėjimu (Dunn, 2006, p. 245).

Multikultūros modelis visų pirma suprantamas kaip tolerancija kitataučiams, kitos rasės ar religijos asmenims. Multikultūros apibrėžimas įtraukia tokias sąvokas kaip kultūrų kompromisas ir daugiakultūrinis dialogas.

Imigrantus priimančių visuomenių imigracijos suvokimas – svarbus indikatorius, parodantis visuomenės toleranciją ir imigrantų integracijos aplinką. Nepaisant oficialių įstatymų ir palankios imigrantų integraciją reglamentuojančios teisinės bazės, efektyvi integracija neįmanoma be visuomenės tolerantiško požiūrio (Žibas, 2014, p. 75). Remiantis Lietuvoje vykdomomis gyventojų

apklausomis, galima teigti, kad vietos bendruomenė yra priešiška nusiteikusi prieš imigrantus. Apžvelgus literatūrą pastebima, kad lietuviai nerimauja dėl konkurencijos darbo rinkoje, kurią galimai gali sukelti imigrantai, dėl šalies saugumo ir valstybingumo nykimo.

Būtinios prielaidos daugiakultūriškumo modelio įgyvendinimui Lietuvoje:

- pagrindinė šiuolaikinės ekonomiškai stabilios ir liberalios valstybės užduotis – visų kultūrinių grupių integracija į šalies politinį gyvenimą, paremta bendra kompromiso koncepcija;
- kultūros komponentų suvokimas (bet nesuabsoliutinimas) socialiniame ir politiniame individo ir visuomenės gyvenime;
- vienodas visų kultūrinių grupių įsitraukimas į šalies visuomeninį gyvenimą;
- kultūrinės (įskaitant ir tapatumą) transformacijos valstybėje būtinybė, tam kad būtų pasiektas politinis sutarimas dėl bendro gėrio poreikio - daugiakultūrinis kompromisas;
- daugiakultūrinio dialogo palaikymas, siekiant teisėto daugiakultūrinio kompromiso;
- daugiakultūriškumo įgyvendinimas reikalauja struktūrinio valstybės palaikymo.

Daugiakultūriškumo modelio įgyvendinimo Lietuvoje kliūtys:

- vietos visuomenės tolerancijos imigrantams trūkumas, - dažniausiai susiduriama su tokia lietuvių nuomone, kad didžioji dalis atvykstančiųjų į šalį yra: nusikalstantys asmenys, busimi valstybės išlaikytiniai, neišsilavinę, nenorintys mokytis lietuvių kalbos, Lietuvą pasirinkę tik kaip priegą prie Vakarų Europos šalių;
- dabartiniu metu Lietuvos imigracijos mastai yra vieni mažiausių Europoje, todėl multikultūros modelio pritaikymas kol kas gali būti pirmalaikis politinis sprendimas;
- kultūrinė sąveika - monoetninė ir monokultūrinė valstybė gali nenorėti keistis ir taikytis prie kitų kultūrų;
- galimos „perteklinio“ daugiakultūriškumo pasekmės, kai pažeidžiamos bendros viešosios srities vertybės ir kiekviena šalis, greta bendrų praktikų, tokiomis sąlygomis turi rasti savitus problemų sprendimo būdus (Čeponytė ir kt., 2009);
- daugiakultūriškumo reiškinyje ir jo palaikymas yra sietinas su liberaliu demokratinio kontekstu, kurio šaknys Lietuvoje yra labai silpnos (Čeponytė ir kt., 2009);
- Lietuva iki šiol susiduria su vietos diasporų, pavyzdžiui, čigonų ar lenkų integracijos problemomis;
- Remiantis užsienio šalių patirtimis, galima numatyti, kad didėjant Lietuvos diasporoms - Lietuvoje augs nusikalstamumas (anglija.lt, 2015).

Apžvelgus multikultūros integracijos modelio taikymo Lietuvoje galimybes ir trūkumus, galima teigti, kad Kanados ar Australijos daugiakultūriškumo politikos patirčių tiesiogiai pritaikyti Lietuvoje

yra neįmanoma. Kaip jau buvo minėta teorijoje, - kiekvienos šalies daugiakultūriškumo modelis yra unikalus ir kaip šablonas negali būti perimtas kitos valstybės. Tačiau reikia pastebėti, kad Lietuva turi ruoštis daugiakultūriškumo reiškinių plėtrai šalyje, todėl būtų tikslinga sukurti savitą multikultūros valdymo modelį.

Imigrantų užimtumo programų taikymas Lietuvoje

II – oji alternatyva. Kvalifikuotų darbuotojų, verslininkų ir investuotojų atrankos programų įgyvendinimas Lietuvoje.

Remiantis JAV, Kanados, Jungtinės Karalystės ir Australijos patirtimis, analizuojamos kvalifikuotų darbuotojų, verslininkų ir investuotojų pritraukimo į Lietuvą galimybės (3 priede žiūrėti šalių užimtumo programas, skirtas pritraukti kvalifikuotus darbuotojus).

Problemos diagnozavimas. Lietuvos politinėje erdvėje, vis dažniau diskutuojama apie tai, ar reikalinga Lietuvoje įvesti selektyvią imigrantų atranką. Kaip vieni iš pageidautinų imigrantų, įvardijami kvalifikuoti darbuotojai. Užsienio šalių patirtis rodo, kad kvalifikuotų darbuotojų integracija skatina šalies ekonomikos augimą: darbo vietų kūrimą, investicijas į šalies verslą. Tačiau, reikia pastebėti, kad JAV, Kanada, JK ir Australija yra aukšto ekonominio lygio ir imigracijos šalys.

Situacija Lietuvoje.

Lietuvoje, 2014 m. į Lietuvą atvyko 152 imigrantai, ketinantys dirbti aukštos kvalifikacijos reikalaujantį darbą, tai sudaro **0,8 %** visų atvykusių užsieniečių (žr. 13 lent.).

13 lentelė. Lietuvos Respublikoje skaičius pagal atvykimo pagrindą (2014 m.)

Išdavimo ar keitimo pagrindas	Iš viso	Išduota LLG	Pakeista LLG
Užsienietis turi teisę atkurti LR pilietybę Pilietybės įstatymo nustatyta tvarka	79	63	16
Užsienietis yra lietuvių kilmės asmuo	130	107	23
Užsienietis atvyksta šeimos susijungimo pagrindu	5 509	1 980	3 529
Užsienietis ketina dirbti LR	3 903	1 847	2 056
Užsienietis ketina dirbti LR aukštos profesinės kvalifikacijos reikalaujantį darbą	152	94	58
Užsienietis ketina užsiimti teisėta veikla	6 615	4 481	2 134
Užsienietis ketina įgyti išsilavinimą, mokytis švietimo įstaigoje, stažuotis, kelti kvalifikaciją, dalyvauti profesiniuose mokymuose	1 678	1 073	605
Kiti	230	104	126
Iš viso	18 296	9 749	8 547

Šaltinis: Gyventojų registro duomenys (2014).

Probleminiai klausimai: su kokiais sunkumais susidurs Lietuva, įvedus selektyvią imigrantų atranką? Kokie yra plusai ir minusai šio politinio sprendimo? Kokias imigracijos programas taikyti, siekiant pritraukti kvalifikuotus darbuotojus? Kokią tai įtaką padarys Lietuvos diasporoms?

Politinio sprendimo tikslinė grupė: imigrantai: specialistai, verslininkai, investuotojai; vietos verslininkai ir darbdaviai; Lietuvos gyventojai.

Teigiamos imigrantų užimtumo programų įgyvendinimo Lietuvoje pasekmės, remiantis JAV, Kanados, JK ir Australijos patirtimis (žr. skyrel. 2.4.3.):

- Taikant šią alternatyvą, galima numatyti, kad į šalį atvyktų, jau čia apsigyvenusių tautinių (religinių) mažumų šeimos nariai, giminaičiai, draugai ar pažįstami. Šios situacijos teigiama pusė - nedidėtų šalyje kultūrų įvairovė, tačiau galima teigti, kad Lietuva ir toliau išliktų uždara daugiakultūriškumo reiškiniui;
- imigrantų investicijos ir kvalifikuota darbo jėga prisidėtų prie šalies ekonomikos augimo;
- įdiegus balinę darbo imigrantų atrankos sistemą (žr. 2 priedą) ir selekcijos filtrą, būtų didesnė tikimybė išvengti nelegalių imigrantų, kurie keltų pavojų šalies saugumui;
- būtų užpildytos paklausios ar šaliai reikalingos darbo vietos, kurių užpildymui trūksta vietinės darbo jėgos;
- kvalifikuoti imigrantai, verslininkai ir investuotojai įneštų indėlį į šiuolaikinių technologijų, mokslo ir naujovių plėtrą;
- tikėtina, kad užsieniečiai investuotų į tas ekonomikos sritis, kurios jų šalyse yra jau „perpildytos“ ir tai mažintų ekonominę Lietuvos ir pažangesnių valstybių atskirtį;
- užsienio verslininkai sukurtų naujas darbo vietas Lietuvos gyventojams.

Imigrantų užimtumo programų įgyvendinimo Lietuvoje kliūtys:

- Lietuva nėra aukšto ekonominio lygio valstybė, todėl galima abejoti, ar imigrantai norėtų investuoti į mūsų šalies ekonomiką;
- valstybinė kalba yra sudėtinga ir nepaplitusi pasaulyje, todėl tikėtina, kad imigrantai lietuvių kalbos nemokės ir tai trukdytų jų integracijai į darbo rinką;
- darbo užmokestis Lietuvoje nėra traukos veiksnys imigrantams (BNS inf., 2015);
- valstybės investicijų praradimas dėl imigrantų persikraustymo į kitas, – pažangesnes ES valstybes (nes Lietuva iki šiol išlieka tranzitine šalimi);
- Lietuvoje užsieniečių bedarbių skaičius yra vienas didžiausių iš analizuojamų šalių ir proporcingas lietuvių bedarbių skaičiui, todėl galima numatyti, kad didėjant darbo imigrantų srautui – gali didėti ir bedarbių skaičius (žr. 3 priedą).

Apžvelgus politinio sprendimo – selektyvios darbo imigrantų atrankos įgyvendinimą Lietuvoje, galima teigti, kad šis politinis žingsnis bus naudingas Lietuvos ekonomikai, darbo rinkai ir šalies įvaizdžiui, jei bus sukurtos tinkamos užimtumo ir investavimo programos.

Lietuvos pilietybės suteikimo sąlygų liberalizavimas

III – oji alternatyva. Lietuvos pilietybės suteikimo natūralizacijos tvarka sąlygų liberalizavimas.

Remiantis JAV, Kanados ir Australijos patirtimis, pasirinkta trečioji alternatyva – pilietybės suteikimo tvarkos supaprastinimas, t. y. reikalaujamo pragyvento laikotarpio šalyje sutrumpinimas ir dvigubos pilietybės įvedimas.

Problemos diagnozavimas. Lietuvos pilietybės suteikimo sąlygos yra pačios nelanksčiausios lyginant su JAV, Kanados, JK ir Australijos valstybėmis: Lietuvoje dvigubą pilietybę galima įgyti tik išskirtiniais atvejais, šalyje reikia pragyventi ilgiausiai, kol bus suteikta galimybė įgyti pilietybę natūralizacijos tvarka ir Lietuvoje netaikoma ius soli teisė (žr. 2 priedą).

Probleminiai klausimai: kokie bus šio politinio sprendimo teigiami ir neigiami aspektai? Ar pilietybės suteikimo sąlygų liberalizavimas turės įtakos Lietuvos diasporų sklaidai?

Politinio sprendimo tikslinė grupė: kitos valstybės piliečiai arba asmenys be pilietybės.

Lietuvos pilietybės suteikimo sąlygų liberalizavimo teigiami aspektai:

- tikėtina, kad didėtų Lietuvos mažumų bendruomenės;
- didelė tikimybė, kad užsieniečiai liktų gyventi Lietuvoje, vietoj to, kad pasirinktų emigruoti į šalis, kuriose įgyvendinamos palankesnės pilietybės įgijimo sąlygos;
- įgijus dvigubą pilietybę, asmuo įgytų ir Lietuvos piliečio teises ir pareigas;
- gimę imigrantų vaikai Lietuvoje automatiškai įgytų Lietuvos pilietybę, tokiu būdu augtų šalies demografiniai rodikliai ir tie asmenys būtų artimesni mūsų šalies kultūrai, nes gyventų čia nuo pat vaikystės;
- kultūrų sąveika būtų naudinga abiem pusėms: tiek atvykusiems asmenims, tiek ir vietos gyventojams.

Lietuvos pilietybės suteikimo sąlygų liberalizavimo neigiami aspektai:

- imigrantai gali siekti įgyti Lietuvos pilietybę tik tam, kad galėtų emigruoti į aukštesnio pragyvenimo lygio ES valstybes;
- Lietuvių kalbos mokėjimas – viena iš pilietybės įgijimo sąlygų ir kadangi ši kalba nėra paplitusi pasaulyje, imigrantai gali būti nesuinteresuoti mokytis lietuvių kalbos;
- pilietybės suteikimas Lietuvos valstybės finansams gali būti nuostolingas, pavyzdžiui, piniginių paramos teikimas, pasirūpinimas apgyvendinimu, išlaidos vaikų ir suaugusiųjų švietimui, senatvės pensijų mokėjimas ir pan.;
- Lietuviai, kaip rodo apklausos, yra netolerantiški šalies imigrantams ir tai gali sukelti konfliktus švietimo įstaigose, darbovietėse ir t. t.;
- žiniasklaidoje dažnai diskutuojama, kad dvigubos pilietybės įgijimas yra naudingesnis Lietuvos emigrantams, o – ne imigrantams (Narušienė, 2009; BNS, 2015; Lukošė, 2015);
- vadovaujantis JK patirtimi (žr. 2.4.1. skyrel.) galima teigti, kad imigrantai linkę kurti uždaras bendruomenes, kurios ignoruoja nusistovėjusias bendravimo normas ir tokiu būdu gali kelti grėsmę viešajai tvarkai ir visuomenės saugumui.

Pilietybės suteikimo sąlygų liberalizavimas – daug diskusijų keliantis klausimas. Viena vertus, teigiama, kad pilietybės suteikimas Lietuvai sukurtų papildomas išlaidas, kita vertus – mūsų šalis taptų demokratiškesnė kitų pasaulio šalių kontekste. Tačiau reikia pastebėti, kad šis politinis sprendimas – aktualiausias Lietuvos išeiviams.

Status Quo

Daugiakultūriškumas. Lietuvoje tiek mokslininkai (Žibas, 2012; Telešienė, 2013) pripažįsta, tiek ir Lietuvos gyventojų apklausos rodo (*VšĮ Geopolitinių studijų centro tinklalapis*), kad šiuo metu esame monokultūrinė ir monoetninė šalis, priešiška nusiteikusi prieš imigrantus. Jei nebus imtasi jokių politinių pokyčių šioje srityje, tai tikėtina, kad Lietuvoje išsilaikys tokios pačios imigracijos tendencijos, t. y. užsieniečiai sudarys ne daugiau nei 2 proc. visų šalies gyventojų ir daugiakultūriškumo reiškinys išliks statiškas.

Užsieniečių užimtumas Lietuvoje. Nekeičiant užsieniečių užimtumo politikos, galima numatyti, kad kvalifikuotų darbuotojų į Lietuvą atvyks mažas skaičius, t. y. vos po 0,8 proc. visų atvykstančiųjų užsieniečių per metus. Todėl reikia pastebėti, kad tokia nedidelė užsienio specialistų dalis, nedarys didelės įtakos šalies ekonomikai.

Lietuvos Pilietybės suteikimas natūralizacijos tvarka. Galima numatyti, kad užsieniečiai, siekiantys įgyti vieną iš ES valstybių ar kitų demokratinių šalių pilietybę, nesirinks Lietuvos, kaip ilgalaikės imigracijos šalies. Šis aspektas turi neigiamą ir teigiamą puses: pirma, Lietuva liks uždara ir mažiau liberalia Europos valstybe, antra – mūsų šalis išvengs galimų finansinių išlaidų ir nesusidurs su tikėtinomis, imigrantų sukeliomomis, saugumo problemomis.

Poreikio vertinimas ir prognozavimas

Kadangi vienos politikos įgyvendinimas dažniausiai paliečia ir kitas viešosios politikos sritis, tai svarbu nustatyti jų sąsajas, pasirinkus atitinkamus kriterijus (žr. 14 lent.).

14 lentelė. Politinių sprendimų poveikio vertinimas ir prognozavimas („+“ – teigiamas; „-“ – neigiamas; „0“ – nenumatytas).

Poveikio vertinimo aspektai	Valstybės finansai	Socialinė aplinka	Viešojo valdymo sistema (viešasis administravimas)	Aplinka	Poveikis verslo sąlygoms	Teisinė sistema	Ekonominė situacija	Šalies įvaizdis	Kultūrinė aplinka	Valstybinė kalba	Diasporų sklaida	Demokratija; asmens laisvės ir teisės
Multikultūros modelis	- → 0	0 → + 0 → -	- → 0 - → +	0 → + 0 → -	0 → 0 0 → +	- → 0	- → 0 - → +	+ → +	+ → + + → -	0 → + 0 → -	+ → +	+ → +
Užimtumo programos	- → +	0 → 0 0 → +	- → 0	0 → + 0 → -	+ → +	- → + - → 0	+ → +	+ → +	0 → 0 0 → +	0 → + 0 → -	+ → +	+ → +
Pilietybės suteikimas	- → - - → +	0 → + 0 → -	- → + - → -	0 → + 0 → -	0 → 0 0 → +	- → 0	- → 0 - → +	+ → +	+ → 0 + → +	0 → + 0 → -	+ → +	+ → +
Status quo	0 → 0	0 → 0 0 → +	0 → 0	0 → 0	- → - - → 0	0 → 0	0 → 0	- → -	0 → 0	0 → + 0 → -	- → -	0 → - 0 → 0

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Brekke ir Aarset (2009) imigrantų traukos veiksnių hierarchijos piramide.

Kiekvienas politinis sprendimas reikalauja finansinių investicijų. Pirmosios, antrosios ir trečiosios alternatyvų įgyvendinimas pareikalaus valstybinių lėšų. Visiems trimis sprendimams įgyvendinti, būtina priimti naujus įstatymus, keisti ar papildyti jau galiojančius teisinius aktus. Tikėtina, kad įgyvendinus antrąją alternatyvą, ateityje ji turėtų prisidėti prie valstybės pajamų augimo. Liberalizavus pilietybės suteikimo nuostatas, galima prognozuoti tiek padidėjusias, tiek sumažėjusias įplaukas į valstybės biudžetą. Pasirinkus status quo alternatyvą, pokyčių valstybės finansuose nenumatoma.

Visos keturios alternatyvos pradiniam įgyvendinimo etape neturėtų daryti įtakos socialiniai aplinkai. Įgyvendinant multikultūros modelį, iš pradžių tikėtina, kad vykstant adaptacijos periodui imigrantai elgsis nedrąsiai, vėliau galima tikėtis tiek teigiamų pasekmių - multikultūrinio dialogo, tiek neigiamų – demonstracijų, uždarų bendruomenių kūrimosi, išskirtinių teisių reikalavimo ir pan. Užimtumo programų įgyvendinimas gali teigiamai atsiliiepti socialiniai aplinkai, jei imigrantai norės ir sugebės pritaipyti Lietuvos bendruomenėje. Natūralizuoti imigrantai, kaip ir Lietuvos piliečiai, gali daryti ir teigiamą, ir neigiamą poveikį socialinei aplinkai. Nesiėmus politinių pokyčių, galima tikėtis teigiamo socialinės aplinkos poveikio, jei pliusu laikysime potencialios žalos išvengimą.

Multikultūros modelio įdiegimo Lietuvoje atveju, imigrantai gali prisidėti prie viešosios tvarkos palaikymo, dalyvavimo politikoje. Taip pat tikėtina, kad imigrantai gali nedaryti jokio poveikio viešajam administravimo sektoriui. Į šalį atvykę kvalifikuoti darbuotojai, verslininkai, numatoma, ateityje išliks neutralūs viešojo valdymo sistemos atžvilgiu. Įgijusius Lietuvos pilietybę asmenys užgrius ta pati mokesčių našta kaip ir Lietuvos gyventojus, – taip jie prisidės prie viešojo sektoriaus išlaikymo. Nekeičiant esamos politikos – pokyčių tikimybė viešojo valdymo sistemai nenumatyta.

Naujiems atvykėliams į šalį, tikėtina bus skiriamas didelis valdžios dėmesys, todėl, – pradiniam politikos įgyvendinimo etape, pokyčiai aplinkai mažai tikėtini. Vėliau, kai nusilps šitas poveikis, numatoma, kad imigrantai, pavyzdžiui, iš Europos šalių, turės aukštesnę požiūrį į gamtą ir tai bus teigiamas aspektas aplinkai. Kita vertus – atvykėliai iš Rytų Azijos ar Šiaurės Afrikos nėra linkę saugoti gamtos ir tai neigiamai gali atsiliiepti aplinkai. Tą patį galima teigti ir apie imigrantus, įgijusius Lietuvos pilietybę: požiūris į aplinką, priklauso nuo jų šalyje egzistuojančios tvarkos, tradicijų ir principų. Asmenys, atvykę į Lietuvą įsteigti verslą, gali naudotis mūsų šalies gamta, nes gal būt, jų kilmės šalyse tai draudžia daryti galiojantys įstatymai. Status quo atveju – situacija nesikeičia.

Didžiausias teigiamas poveikis verslui, tikėtinas įgyvendinus imigrantų užimtumo programas. Įkurti verslą gali ir natūralizuoti imigrantai. Pasirinkus status quo alternatyvą, tikėtina, kad Lietuva investicijos į Lietuvos verslą išliks nepakitę.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, visi politiniai sprendimai paveiks teisinę sistemą. Vėliau tikėtina, kad šie sprendimai ateity poveikio teisinei sistemai nedarys. Status quo alternatyva neturės poveikio šiai sričiai.

Šalies ekonomikai neigiamą poveikį turėtų padaryti pirmos ir trečios alternatyvos įgyvendinimas, kadangi imigrantų integravimas reikalauja materialinių išteklių. Kvalifikuoti darbuotojai, verslininkai ir investuotojai turėtų prisidėti prie šalies ekonominio augimo tiek programos įgyvendinimo pradinėje stadijoje, tiek ir vėliau. Visos pirmos trys alternatyvos teigiamai paveiks Lietuvos šalies įvaizdį. Pasirinkus nepriimti jokio naujo politinio sprendimo – šalies prekinis ženklas išlikti nepakitęs.

Pirmos ir trečios alternatyvos atvejais, imigrantai įneš į monokultūrinę Lietuvą savo kultūrų įvairovę. Neigiamas šio proceso aspektas – kol kas Lietuvos gyventojai nelinkę priimti kitataučius į savo visuomenę.

Visais atvejais, išskyrus status quo, pradinėje sprendimų įgyvendinimo stadijoje valstybiniai kalbai jie įtakos neturėtų daryti. Tačiau vėliau, tęsiant šių sprendimų įgyvendinimą, galima susidurti su sunkumais: asmenys neįvaldę vieno iš pagrindinių valstybės segmentų, – kalbos, gali kelti grėsmę valstybingumui ir lietuvių kalbai.

Visų pirmų trijų alternatyvų įgyvendinimo atvejais, tikėtina, kad didės tautinių, etninių, rasinių ir kultūrinių mažumų sklaida Lietuvoje. Analizuojant status quo atvejį, galima teigti, kad diasporų paplitimas Lietuvoje mažės, nes šiuo metu pastebimos tokios tendencijos.

Jei visi kiti, – aukščiau minėti aspektai, bus teigiami, tai pirmos, antros ir trečios alternatyvų atvejais – demokratija Lietuvoje stiprės. Pasirinkus status quo alternatyvą, galima tikėtis, kad demokratijos padėtis Lietuvoje išliks nepakitusi arba reiktų tikėtis demokratiškumo silpnėjimo.

Apibendrinus visas analizuotas politinių sprendimų alternatyvas, galima teigti, kad pasirinkus antrą ir/ar trečią alternatyvas, būtų pasiektas optimaliausias rezultatas. Remiantis socialinės traukos migracijos teorija, tikėtina, kad Lietuvos diasporos didės. Apžvelgus Lietuvos imigracijos tendencijas, galima teigti, kad šalyje plėsis ukrainiečių, baltarusių ir rusų bendruomenės. Aptarus JAV, Kanados, JK ir Australijos patirtis, galima tikėtis, kad kultūrų įvairovė stiprins šalies demokratiškumą.

Reikia pastebėti, kad multikultūros modelio taikymas Lietuvoje gali būti pirmalaikis sprendimas, kadangi šiandieninė diasporų sklaidos situacija nereikalauja skubotų politikos pokyčių šalyje. Alternatyva – status quo, kaip rodo poveikio vertinimo rezultatai (žr. 14 lent.), atneštų daigiausia neigiamų pasekmių Lietuvos imigracijos politikos ir daugiakultūriškumo srityse.

Apibendrinant antrąjį baigiamojo darbo poskyrį, galima teigti, kad JAV, Kanada, JK ir Australija yra šalys - seniausiai vykdančios daugiakultūriškumo politiką ir pripažįstančios multikultūrą oficialia viešosios politikos dalimi. Reikia paminėti, kad visos šios šalys yra daugiakultūrinės, turinčios paplitusių diasporų sklaidą visuomenėse ir ilgalaikę multikultūros reiškinio valdymo patirtį.

Apžvelgus istorinę perspektyvą, pastebima, kad daugiakultūriškumo modelis JAV, Kanadoje ir Australijoje buvo pradėtas įgyvendinti, siekiant išspręsti multikultūros problemas šalies viduje. Vėliau multikultūros politikoje buvo pereita prie imigracijos problemų sprendimo. Tuo metu, Jungtinė

Karalystė, būdama vienalyte etnine valstybe, daugiakultūriškumo modeliu nuo pat pradžių siekė sureguliuoti imigracijos politiką.

Tyrime analizuojamos šalys: JAV, Kanada, JK ir Australija vykdo imigrantų užimtumo programas, kurios paremtos spragų, susidariusių darbo rinkoje, užpildymu profesionaliais darbuotojais iš užsienio. Šiose šalyse įdiegtos balinės kvalifikuotų darbuotojų, verslininkų ir investuotojų atrankos sistemos: imigrantų užimtumo politika orientuota į šalių ekonomikos augimą.

Pilietybės suteikimo sąlygų analizė atskleidė, kad Lietuvoje vykdoma pilietybės politika yra pati nelanksčiausia, lyginant su tyrime analizuojamomis šalimis.

Atlikus empirinį tyrimą paaiškėjo, kad pagrindiniai trukdžiai Lietuvoje įgyvendinti multikultūros politiką yra priešiškas vietos gyventojų nusistatymas prieš kitataučius, kitos rasės ar religijos asmenis. Todėl tikėtina, kad didėjant imigrantų srautams, bus vis sudėtingiau šalyje palaikyti tarpkultūrinį dialogą – būtiną multikultūros modelio įgyvendinimo sąlygą. Tačiau reikia pastebėti, kad dabartiniu metu imigrantų skaičius šalyje neauga ir sunku nustatyti, kada Lietuvoje kils realus poreikis įdiegti daugiakultūriškumo politiką į bendrą šalies politinę sistemą.

Tyrimo rezultatai patvirtino šiame projekte išsikeltą teiginį, kad Lietuvos formuojamoje imigracijos politikoje yra nemažai spragų. Nors daugelis valstybinių institucijų rūpinasi šia politikos sritimi, tačiau didelis imigrantų problemų sprendimų krūvis tenka nevyriausybinėms institucijoms. Reikia pastebėti, kad Lietuvoje nėra institucijos, kuri būtų atsakinga už daugiakultūriškumo valdymą šalyje.

Šalies įvaizdis yra vienas iš stipriausių ekonominės migracijos veiksnių, todėl siekiant pritraukti kvalifikuotą darbo jėgą ir investicijas į šalį, būtų naudinga gerinti Lietuvos įvaizdį. Reikia paminėti, kad aukštos kvalifikacijos specialistai ir užsienio investuotojai, ne tik stiprintų Lietuvos ekonomiką, bet ir būtų vienas iš šalies populiarinimo įrankių.

Vertinant imigracijos politikos įgyvendinimo ir daugiakultūriškumo valdymo efektyvumą, reikia pastebėti, kad Lietuvoje, iš visų analizuojamų šalių, mažiausiai paplitę kitataučių diasporos. Todėl akivaizdu, kad valdžios dėmesys, sprendžiant imigracijos problemas, yra silpnesnis, lyginant Lietuvą su multikultūrinėmis valstybėmis.

Negalima teigti, kad šalyje vykdoma tautinio identiteto išsaugojimo politika, tačiau Lietuvos gyventojų apklausos rodo, kad patys lietuviai linkę išsaugoti identitetą ir tai galima prilyginti su pasyvios asimiliacijos reiškiniu.

Tautinių mažumų dalyvavimas politikoje priklauso nuo jų pačių iniciatyvumo ir noro. Remiantis Australijos patirtimi, galima numatyti, kad ir didėjant imigrantų srautams Lietuvoje, politinis aktyvumas nebus proporcingas kitataučiui skaičiui.

IŠVADOS

1. Mokslinė ir dokumentų analizė atskleidė, kad migracija – tai heterogeninis, įvairių veiksnių nulemtas reiškinys. Mokslininkai nepateikia vieno tikslo migracijos apibrėžimo, tačiau sutaria, kad tai – žmonių judėjimas tam tikrame diapazone: tarp regionų, tarp miestų, iš periferijos į civilizacijos centrus, tarp valstybių ir žemynų.

Negalima apibrėžti vieno imigracijos traukos – stūmos veiksnio ar veiksnių grupės, kadangi tai – subjektyvūs faktoriai, priklausantys nuo migruojančių individų poreikių. Tačiau įvairiose migracijos teorijose pastebima tendencija – ekonominių veiksnių įtaką migracijai.

Imigracijos politika glaudžiai susijusi su integracijos reiškiniu: kiekviena valstybė, vadovaudamasi nacionaliniais ir/ar tarptautiniais teisiniais aktais, reguliuoja imigrantų (ne)integraciją į vietos visuomenę. Šalių vykdoma imigracijos politika priklauso nuo jų ekonominio išsivystymo lygio, susiklosčiusių tendencijų, principų, istorinės aplinkos ir konteksto.

Imigrantai, nepriklausomai nuo jų sociodemografinių charakteristikų ir atvykimo tikslo, susiduria su visuomenės neigiamu požiūriu ir diskriminacijos apraiškomis.

Šiuo metu daugelyje pasaulio šalių įgyvendinami įvairūs daugiakultūriškumo modeliai: integracijos, asimiliacijos ar multikultūros.

Daugiakultūriškumo koncepcija apima: kultūrų įvairovės išsaugojimą, mažumų įvairovės pripažinimą ir apsaugą, rasinių, etinių ir religinių stereotipų atsisakymą, ksenofobijos atmetimą, tolerancijos ir pagarbos „kitokiems“ skatinimą.

2. Lietuvos daugiakultūriškumo situacija – šalies visuomenė kol kas nėra pasiruošusi priimti kitataučių, kitos rasės ar religijos žmonių į savo bendruomenę.

Imigracijos politikos priemonės turi veikti dvejomis kryptimis:

- padėti integruotis atvykusiems į šalį svetimtaučiams;
- vietos gyventojams padėti skatinti tolerantišką elgesį imigrantų atžvilgiu.

Lietuvos pilietybės įstatymas nėra liberalus ir lankstus, palyginus su tyrime analizuotomis šalimis. Galima teigti, kad Lietuvoje reikia ilgiausiai pragyventi, norint įgyti pilietybę natūralizacijos tvarka, netaikoma ius soli teisė ir dviguba pilietybė suteikiama tik išskirtiniais atvejais.

JAV, Kanada, Jungtinė Karalystė ir Australija vykdo darbo imigrantų atrankos programas, kurios paremtos baline filtravimo sistema ir yra skirtos pritraukti kvalifikuotus specialistus, verslininkus ir investuotojus į šalį. Lietuvoje tokios programos netaikomos.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad iš visų analizuotų alternatyvų, tinkamiausia būtų – taikyti imigrantų užimtumo įgyvendinimo programas. Vertinant šią alternatyvą, pastebima, kad toks

imigracijos politikos sprendimas būtų naudingas šalies verslui, šalies įvaizdžiui, diasporų sklaidai, demokratiškumui ir valstybės finansams. Tikėtina, kad atvykę į Lietuvą profesionalūs darbuotojai ir investuotojai gerintų šalies ekonominę padėtį, paveiktų teigiamai socialinę ir kultūrinę aplinką.

Empirinis tyrimas rodo, kad tiesiogiai taikyti JAV, Kanados, JK ar Australijos daugiakultūriškumo modelio Lietuvoje negalima, jį reikia asimiliuoti prie šalies socialinės, politinės ir kultūrinės aplinkos.

Jeigu bus nevykdomi pokyčiai imigracijos politikos srityje, tai tikėtina, kad Lietuvos įvaizdis pasauliniame kontekste liks nepakitęs – Lietuva ir toliau bus nepatraukli imigrantams šalis.

REKOMENDACIJOS

Mokslinės literatūros analizė ir empiriniai duomenys leidžia formuoti rekomendacijas, skirtas:

- **Migracijos tarnyboms**

Siekiant nustatyti: kokie yra mūsų šalies imigracijos traukos veiksniai, kokie yra teigiami ir neigiami Lietuvos imigracijos politikos bruožai, kurią politikos sritį reikia tobulinti, rekomenduoju organizuoti Lietuvos imigrantų apklausas.

- **Užimtumo rėmimo politiką įgyvendinančios institucijoms**

Siekiant pritraukti kvalifikuotą darbo jėgą ir investicijas į Lietuvą, siūlau, remiantis JAV, Kanados ir Australijos patirtimis, įgyvendinti imigrantų užimtumo programas: taikyti balinę darbo imigrantų atrankos sistemą, teigti privilegijas, šaliai naudingiems atvykėliams – verslininkams, investuotojams ir aukšto lygio specialistams.

Mokslininkams tyrėjams

Daugiakultūriškumo reiškinys yra dinamiškas ir nuolat kintantis, todėl rekomenduoju daugiakultūriškumo tyrinėti kaip paradigimą ar perspektyvą, kurios tokioms disciplinoms ir praktinės veiklos sritims, kaip psichologija, politologija, viešojo ir socialinė politika, gali suteikti naujas kritinės refleksijos galimybes.

- **Valstybės ir savivaldybės institucijoms**

Skubotas daugiakultūriškumo modelio įgyvendinimas Lietuvoje būtų pirmalaikis politinis sprendimas, tačiau atsižvelgus į pasaulines migracijos ir globalizacijos tendencijas, siūlyčiau kurti instituciją, atsakingą už daugiakultūriškumo valdymą Lietuvoje, kuri ruoštų vietos visuomenę šio reiškinio integravimui mūsų valstybėje.

Siekiant pritraukti kvalifikuotus darbuotojus ir investuotojus, tikslinga būtų gerinti šalies įvaizdį. Šiam tikslui pasiekti reikia reklamuoti Lietuvos valstybės prekinį ženklą: tarptautinėje erdvėje parodyti šalies stipriąsias puses.

LITERATŪRA

1. Anglija.lt. (2015). *Anglijoje ir Velse smarkiai padaugėjo neapykantos nusikaltimų* [žiūrėta 2015-10-09]. Prieiga per: <http://www.anglija.lt/straipsniai/naujienos/anglijoje-ir-velse-smarkiai-padaugejo-neapykantos-nusikaltimu-15048-2>
2. Australian Bureau of Statistics. (2015). *Australia's Population by Country of Birth* [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: <http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/mf/3412.0/>
3. Bagdanavičius, J., ir Jodkonienė, Z. (2008). Brain drain from Lithuania: the attitude of civil servants. *Inžinerinė Ekonomika-Engineering Economics*, 2 (57), p. 55-60.
4. Bagdonienė, L., ir Hopenienė, R. (2013). Šalies ženklo daras ir viešosios diplomatijos simbiozė: teorinės įžvalgos. *2013, T. 12, Nr. 3, pp. 363–374.*
5. Bahrami, S. (2015). *Critical Review of the New Canadian Citizenship Law Bill C-24* [žiūrėta 2015-10-20]. Prieiga per: <http://www.sfu.ca/education/cels/bilingual/bilingual-corner/bill-c-24.html>
6. Barcevičius, E., Žvalionytė, D., Repečkaitė, D., Martinaitis, Ž., ir Nakrošis, V. (2008). *Ekonominės migracijos reguliavimo strategijos efektyvumo įvertinimas*. Iš Viešosios politikos ir vadybos instituto.
7. Bartkevičienė, A., ir Raudeliūnaitė, R. (2012). Imigrantų, atvykusių iš ne Europos Sąjungos šalių, integracijos priemonių poreikis Lietuvoje. *Socialinis darbas*, 2012, 11(2), p. 341–354.
8. Bartkevičienė, A. (2015). *Studija „Imigrantų integracijos problemos ir jų sprendimo būdai: trumpalaikės ir ilgalaikės integracijos priemonės“* [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: <http://sei.lt/wp-content/uploads/2015/07/IMIGRANTU-INTEGRACIJOS PRIEMONES.pdf?ckattempt=1>
9. Bartochevis, V. (2013). Multikultūralizmo kontekstualizavimas, sampratos įvairovė ir modeliai. *Socialinių mokslų studijos*, 2013, 5(2), p. 407–420 [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: https://www.mruni.eu/upload/iblock/097/001_Bartochevis.pdf
10. Bendorienė, A., Bogušienė, V., Dagtė, E., ir kt. (sud.). (2001). *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma Littera.
11. Beresnevičiūtė, V. (2005). *Etninių grupių socialinės integracijos dimensijos šiuolaikiniame Lietuvos visuomenėje*. Daktaro disertacija: socialiniai mokslai, sociologija – 05 S. Vilnius: Vilniaus universitetas.
12. Beresnevičiūtė, V., Leončikas, T., Žibas, K. (2009). Migrantų gyvenimas Lietuvoje: visuomenės nuostatos ir migrantų patirtys. *Etniškumo studijos*, 2, p. 77–102.
13. Berry, J., W. (2001). *A Psychology of Immigrants* [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: http://utopia.duth.gr/xsakonid/index.htm_files/1_5_2015_Sapountzis_Berry_paper.pdf

14. Berry, J., W. (2011). *Integration and Multiculturalism: Ways towards Social Solidarity* [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: http://www.psych.lse.ac.uk/psr/PSR2011/20_02.pdf
15. Bijak, J. (2006). *Forecasting International Migration: Selected Theories, Models, and Methods*. Central European Forum for Migration Research. CEFMR Working Paper 4/2006 [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: <http://www.ppge.ufrgs.br/giacomo/arquivos/eco02268/bijak-2006.pdf>
16. Bisin, A., ir Verdier, T. (2000). *‘Beyond The Melting Pot’: Cultural Transmission, Marriage, and The Evolution of Ethnic and Religious Traits* [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: http://www.econ.nyu.edu/user/bisina/bisinverdier_qje.pdf
17. BNS. (2015). *Niujorko lietuviai laukia referendumo dėl dvigubos pilietybės* [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: <http://lzinios.lt/lzinios/Lietuvoje/niujorko-lietuviai-laukia-referendumo-del-dvigubos-pilietybes/202926>
18. BNS inf. (2015). *Valandos atlygis Lietuvoje – vienas mažiausių ES* [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: <http://kauno.diena.lt/naujienos/verslas/ekonomika/valandos-atlygis-lietuvoje-pernai-vienas-maziausiu-es-683158>
19. Bodvarsson, O., B., ir H. Van den Berg, H. (2013). *The Economics of Immigration: Theory and Policy*. DOI 10.1007/978-1-4614-2116-0_2
20. Borjas, G., J. (1989). *Economic Theory and International Migration*. *International Migration Review*, Vol. 23, No. 3, p. 457-485 [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: http://www.dipecodir.it/upload/file/Giannetti/Docs/Economic%20Theory%20and%20International%20Migration_%20Borjas.pdf
21. Borjas, G., J. (2014). *Immigration Economics*. Harvard: Harvard University Press.
22. Boswell C. (2007). *Theorizing Migration Policy: Is There a Third Way?* *International Migration Review*, Vol. 41, No. 1, p. 75-100.
23. Brekke, J., P., ir Aarset, M., F. (2009). *Why Norway?: Understanding asylum destinations*. Oslo: Institute for Social Research [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: file:///D:/downloads/R_2009_12_web.pdf
24. Brettell, C. B., ir Hollifield, J. F. (2000). *Migration theory. Talking across disciplines*. New York: Routledge.
25. Cambridge Dictionaries Online. (2015). [žiūrėta 2015-10-02]. Prieiga per: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/migration>
26. Castells, M. (1997). *The power of identity: The information age: Economy, society, and culture Vol. II*. Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell.

27. Castles, S., ir Miller, M. (2003). *The age of migration: international population movements in the modern world. 3rd ed.* Guilford Press: New York, p. 23. Portrait. Berkeley: University of California Press, 2006.
28. Center of American Progress. (2015). *The Facts on Immigration Today* [žiūrėta 2015-10-03]. Prieiga per:
<https://www.americanprogress.org/issues/immigration/report/2014/10/23/59040/the-facts-on-immigration-today-3/>
29. Clyne, M., ir Jupp, J. (2008). *Multiculturalism and Integration A Harmonious Relationship* [žiūrėta 2015-10-03]. Prieiga per: <file:///D:/downloads/459378.pdf>
30. Čeponytė, Z., Tamošiūnas, T., Vinokuras, A., ir Žiobienė, E. (2009). *Pabėgėlis daugiakultūriškumo kontekste* [žiūrėta 2015-10-02]. Prieiga per:
http://www.vartotojai.lt/public/file/pabegeliai/knyga_pabegeliai_2009.pdf
31. Čiarnienė, R., ir Kumpikaitė, V. (2008). *The impact of globalization on migration processes. Social Research.* Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 3(13), p. 42-48.
32. Čiarnienė, R., Kumpikaitė, V., ir Taraškevičius, A. (2009). Makroekonominių veiksnių poveikis žmonių migracijos procesams: teoriniai ir praktiniai aspektai. *Ekonomika ir vadyba: 2009. 14, p. 553-559* [žiūrėta 2015-09-02]. Prieiga per: [file:///D:/downloads/9430-30555-1-PB%20\(1\).pdf](file:///D:/downloads/9430-30555-1-PB%20(1).pdf)
33. Čiubrinskas, V. (2011). Įtvirtinant monokultūrinį tautiškumą transatlantinėje erdvėje: etnokultūrinio atgaivinimo ir diasporos nacionalizmo atvejai Lietuvoje ir JAV. *Filosofija. Sociologija. 2011. T. 22. Nr. 4, p. 501–509.*
34. Čiubrinskas, V. (2012). Žvilgsnis į nusisėkusią migraciją. *Politologija 2012/4 (68), p. 141-147*
35. Čiubrinskas, V. (2014). Transnacionalinė etnifikacija: reteritorializuota kilmė ir „kosmopolitizmas su šaknimis“ imigrantų identiteto strategijose ir praktikose. *Filosofija. Sociologija. 2014. T. 25. Nr. 2, p. 126–133.*
36. Dapkus, M., ir Matuzevičiūtė, K. (2008). *Lūkesčių įtaka emigracijai: Lietuvos atvejis. Ekonomika ir vadyba 2008.* Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga, p. 343-349.
37. Daugelienė, R. (2007). *The peculiarities of knowledge workers migration in Europe and the World. Inžinerinė ekonomika – Engineering Economics, 53 (3), p. 57-64.*
38. Denisenko, V. (2013). *Globalizacija: baimės akys didelės (II)* [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: <http://www.geopolitika.lt/?artc=6236>
39. Dewing, M. (2009). [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: Canadian Multiculturalism. <http://www.parl.gc.ca/content/lop/researchpublications/2009-20-e.pdf>

40. Doomernik, J., Pennix, R., Amersfoort van. H. (1997). *A Migration Policy for the Future. Possibilities and Limitations. Migration Policy group* [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: <http://prami.iberomex.com/wp-content/uploads/2012/03/Holanda1.pdf>
41. Dromantienė, L. (2002). Nacionalinio ir europinio identiteto santykis Europos integracijoje. *Jurisprudencija, 2002, t. 33(25)*, p. 53–58.
42. Dunn, W., N. (2006). *Viešosios politikos analizė. Įvadas*. Vilnius: Homo liber.
43. Elma Global. (n. d.). *Immigration through investment to the United Kingdom* [žiūrėta 2015 09 02]. Prieiga per: <http://www.second-citizenship.org/permanent-residence/immigration-through-investment-to-the-united-kingdom/>
44. European Commission. (2015). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A European Agenda on Migration. Brussels, 13.5.2015* [žiūrėta 2015 09 02]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf
45. EUR-lex. (n.d.). *Europos prieglobsčio paramos biuras* - [žiūrėta 2015 09 02]. Prieiga per: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=URISERV:j10022>
46. Europos Komisija. (2011). *Komunikatas dėl migracijos* [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-is-new/news/pdf/act_part1_v2_292_lt.pdf
47. Europos pabėgėlių fondas. (2010). [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: <http://www.epf-eif.lt/epf/node/30>
48. Europos tinklas prieš rasizmą. (n. d.). *Atsakas į rasizmą Lietuvoje* [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: http://cms.horus.be/files/99935/MediaArchive/pdf/lithuania_lt.pdf
49. Europos migracijos tinklas. (EMN). (2015). [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: <http://emn.lt/>
50. Europos migracijos tinklo Lietuvos informacijos centras. (2012). *Prieglobsčio ir migracijos politika Lietuvoje* [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: <http://emn.lt/wp-content/uploads/2013/06/3.Publication-of-Organisation-of-Asylum-and-Migration-Policy-in-Lithuania-LT.pdf>
51. Europos Sąjunga (n. d.). *Europos operatyvaus bendradarbiavimo prie ES valstybių narių išorės sienų valdymo agentūra*. - [žiūrėta 2015 05 02]. Prieiga per: http://europa.eu/about-eu/agencies/regulatory_agencies_bodies/policy_agencies/frontex/index_lt.htm
52. Europos Vadovų Taryba. (2010). *Stokholmo programa – atvira ir saugi Europa piliečių labai ir saugumui (OL C 115, 2010 5 4)* [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=URISERV%3Ajl0034>

53. Faist, T. (2000). *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Spaces. A Review of Dominant Theories of International Migration*. New York: Oxford University Press.
54. Fan, Y. (2006). Branding the nation: What is being branded? *Journal of Vacation Marketing*, Vol. 12, No. 1, p. 5-14. [žiūrėta 2015-11-01]. Prieiga per: <http://jvm.sagepub.com/content/12/1/5.abstract>
55. Fomina, J. (2009). *Multiculturalism as an Antidote to Nationalism: But What Kind of Multiculturalism to Choose?* [žiūrėta 2015-11-01]. Prieiga per: http://old.ifispan.waw.pl/pliki/3_2009_multiculturalism_joanna_fomina.pdf
56. Gečienė, I. (2009). Socialinių tinklų analizė migracijos studijose. *Sociologija. Mintis ir veiksmai* 2009/2(25), p. 130-143
57. Gold, S., J. (2005). Migrant Networks: A Summary and Critique of Relational Approaches to International Migration. *Chapter 12, p. 257-285 in Mary Romero and Eric Margolis (eds.) The Blackwell Companion to Social Inequalities, Malden MA, Blackwell.*
58. Government of Canada. (2012). *Canadian Multiculturalism: An Inclusive Citizenship* [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: <http://www.cic.gc.ca/english/multiculturalism/citizenship.asp>
59. Granovetter, M. S. (1985). Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness. *The American Journal of Sociology*, No. 91(3), p. 481-510.
60. Gundara, J., S. (2002). *Multiculturalism in Canada, Britain and Australia: The Role of Intercultural Education* [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: http://www.canadian-studies.info/lccs/LJCS/Vol_17/Gundara.pdf
61. Guščinskienė, J. (2001). *Sociologijos įvadas: struktūrinės loginės schemas ir komentarai: mokomoji knyga*. Kaunas: Technologija.
62. Hein de Haas. (2007). Migration and Development. A Theoretical Perspective [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: <http://www.imi.ox.ac.uk/pdfs/wp/wp-09-08.pdf>
63. Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D., Perraton, J. (2002). *Globaliniai pokyčiai: politika, ekonomika ir kultūra*. Vilnius: Margi raštai.
64. Howarth ir Andreouli. (n. d). 'Has multiculturalism failed?' *The importance of lay knowledge and everyday practice* [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: <http://www.imi.ox.ac.uk/pdfs/wp/wp-09-08.pdf>
65. Huddleston T., Niessen J., Ni Chaoimh E., White E. (2011). *Migrant Integration Policy Index III*. British Council and Migration Policy Group: Brussels.
66. Hutcheon, L. ir Valdes, M, J. (2002). *Rethinking Literary History: A Forum on Theory*. New York: Oxford University Press.

67. The Home Office. (2002). *Secure Borders, Safe Haven: Integration with Diversity in Modern Britain* [žiūrėta 2015-11-12]. Prieiga per: <http://dera.ioe.ac.uk/4561/1/cm5387.pdf>
68. Inglehartas, R., ir Welzel, C. (2010). *Changing Mass Priorities: The Link between Modernization and Democracy* [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: <http://indicatorsinfo.pbworks.com/f/Inglehart+Mass+Priorities+and+Democracy.pdf>
69. International Organization for Migration (IOM). (2013). *World Migration Report 2013: Migrant Well Being and Development* [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: http://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr2013_en.pdf
70. Jančaitytė, R., Valavičienė, N., Augutienė, R., Prakapas, R. (2009). „Tarpkultūrinės kompetencijos didinimas bei įvairovės valdymo gebėjimų stiprinimas“. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija.
71. Janušauskiene, D. (2013). Tolerancijos apraiškos Lietuvoje: vertybinės nuostatos tautinių mažumų atžvilgiu. *Socialinių mokslų studijos/Societal Studies*, 2013, 5(2), p. 421–432.
72. Jasso G. (1996). Deriving Implications of Comparison Theory for Demographic Phenomena: A First Step in the Analysis of Migration. *The Sociological Quarterly*, Vol. 37, No. 1, Winter 1996, p. 19-57.
73. Jasso G., Massey D. S., Rosenzweig M. R. ir Smith J. P. (2000). Assortative Mating among Married New Legal Immigrants to the United States: Evidence from the New Immigrant Survey Pilot. *International Migration Review*, Vol. 34, No. 2, Summer 2000. *The Center for Migration Studies of New York, Inc.*, p. 443-459.
74. JTO žmogaus teisių Tarybos 24-oji sesija. (2013). *Kolektyvinio saugumo sutarties organizacijos šalių pareiškimas dėl dienotvarkės 9-ojo punkto „Rasizmas, rasinė diskriminacija, ksenofobija ir su jomis susijusios nepakantumo formos, tolesnės Durbano deklaracijos ir Veikimo programos įgyvendinimo priemonės“* [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per: http://www.lithuania.mid.ru/doc/d_li_2709.htm
75. Jurgelaitienė, G. ir Starkus, S. (2000). *Nelegalios migracijos ir nelegalaus mobilumo prevencija Europoje*. Vilnius: Lietuvos teisės akademijos Leidybos centras.
76. Kanopienė, V., ir Bartochevis, V. (2013). *Imigracijos iššūkiai Lietuvai ir galimos reakcijos į „kitus“* [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per internetą: https://www.mruni.eu/upload/iblock/8a4/001_kanopiene_bartochevis.pdf
77. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai* [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per internetą: <http://www.scribd.com/doc/37948910/K-Kardelis-Mokslini%C5%B3-tyrim%C5%B3-metodologija-ir-metodai>
78. Kasnauskienė, G. (2006). *Demografijos pagrindai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

79. Kearney, M. (1995). The Local and the Global: The Anthropology of Globalization and Transnationalism. *Annual Review of Anthropology*, Vol. 24 (1995), p. 547-565.
80. Keating, M. (2003). *The new regionalism in Western Europe: territorial restructuring and political change*. UK, USA: Edward Elgar.
81. Kielytė, J. (2002). *Migration movement in the Baltic States: determinants and consequences. Paper for presentation at WIDER Conference on Poverty, International Migration and Asylum, Helsinki, 27-28 Sept. 2002*. p 4.
82. Kymlicka, W. (1995). *Multicultural citizenship: a liberal theory of minority rights*. Oxford: Oxford University Press.
83. Kripaitis, R., Romikaitytė, B. (2005). *Tarptautinė darbo jėgos migracija: jos esmė, formos ir ją sąlygojantys veiksniai* [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367163451255/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
84. Knous, J. (2009). *From Identity Politics to Ideology Politics* [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per: <http://www.epubs.utah.edu/index.php/ulr/article/viewFile/243/215>
85. Kritz, M., Lim, L., L., ir Zlotnik, H. (1992). *International migration systems: a global approach*. Oxford: Clarendon Press.
86. Koser, K., ir Lutz, H. (1998). *The New Migration in Europe. Social Construction and Social Realities*. Great Britain: Macmillan Press Ltd
87. Kukathas, C. (1992). *Theoretical Foundations of Multiculturalism* [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per: http://econfaculty.gmu.edu/pboettke/workshop/fall04/theoretical_foundations.pdf
88. Kumpikaitė, V., Žičkutė, I. (2012). Emigracijai įtaką darančių veiksnių analizė. *Economics and management: 2012*. 17 (2), p. 740-746.
89. Kuzmickaitė, D., K. (2008). - *Teoriniai tarptautinės lietuvių migracijos diskursai* - [žiūrėta 2015 09 02]. Prieiga per internetą: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=7c02d8f0-c4f4-4cc0-858a-b7c356c63aca%40sessionmgr4002&crlhashurl=login.aspx%253fdirect%253dtrue%2526profile%253dehost%2526scope%253dsite%2526authtype%253dcrawler%2526jrnl%253d18225152%2526AN%253d57716730&hid=4207&vid=0>
90. Kuzmickas, B. (2010). Daugiakultūriškumas ir kai kurios tapatumo problemos. *Mokslinė mintis. Logos* 64, p. 42-50.
91. Kuznecovienė, J (2009). Lietuvių imigrantų tautinės tapatybės darybos strategijos Airijoje, Anglijoje, Ispanijoje ir Norvegijoje. *Filosofija. Sociologija*. 2009. T. 20. Nr. 4, p. 283–291.
92. Labanauskas, L. (2014). Globalizacija, migracija ir nacionalinė valstybė: teorinės įžvalgos. *Filosofija. Sociologija*. 2014. T. 25. Nr. 4, p. 231–238

93. Lalenis, K., ir Papatheocharis, I. (ed.). (2015). *Mare Nostrum Project: Bridging the Legal-Institutional Gap in Mediterranean Coastline Management* [žiūrėta 2015-10-05]. Prieiga per: http://marenostrumproject.eu/wp-content/uploads/pdfs/Mare_Nostrum_Project_Second_Report_March_2015.pdf
94. Lean, I., M. (1996). *The Concise Oxford Dictionary of Politics*. Oxford: University Press.
95. Lee, E., S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, Vol. 3, No. 1. (1966), pp. 47-57 [žiūrėta 2015-10-05]. Prieiga per: <http://www.students.uni-mainz.de/jkissel/Skripte/Lee.pdf>
96. Legal Language Services. (2015). Is Dual Citizenship Allowed in the United States? Prieiga per: <https://www.legallanguage.com/legal-articles/dual-citizenship-united-states/>
97. Leončikas T., ir Žibas K. 2010. *Situation of new immigrants in Lithuania in New immigrants in Estonia, Latvia and Lithuania. Legal Information Centre for Human Rights, Tallinn, Estonia* [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per: <http://www.lichr.ee/main/assets/epim-lichr.pdf>
98. Lewis, A., W. (1954). Economic Development with Unlimited Supplies of Labor. *The Manchester School*, 11, p. 139-91.
99. The Library of Congress. (2015). *Citizenship Based on Birth in Country* [žiūrėta 2015-10-05]. Prieiga per: <http://www.loc.gov/law/help/citizenship-birth-country/index.php#uk>
100. Lietuviai.CO.UK. (2012). Didžiosios Britanijos pilietybė: įgijimo būdai ir sąlygos [žiūrėta 2015-10-05]. Prieiga per: <http://www.lietuviai.co.uk/uk-ziniasklaida/uk-socialine-sistema/didziosios-britanijos-pilietybe-igijimo-budai-ir-salygos-1-dalis>
101. Lietuvos Respublikos Seimas. (2015). *Darbotvarkės klausimas (2015-11-05, vakarinis posėdis)* [žiūrėta 2015-10-05]. Prieiga per: http://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=15275&p_k=1&p_a=sale_klaus_stadija&p_svarst_kl_sta_d_id=-21652
102. Lietuvos socialinių tyrimų centras. Etninių tyrimų institutas. (2014). *Trečiųjų šalių piliiečių integracijos trajektorijos ir vertinimo mechanizmai* [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per internetą: <http://www.ces.lt/wp-content/uploads/2013/05/Migracijos-ir-migrant%C5%B3-integracijos-teorini%C5%B3-prielaid%C5%B3-sociologiniais-ir-politologiniais-aspektais-analiz%C4%972.pdf>
103. Lietuvos žmogaus teisių centras. (2015). *Žmogaus teisių samprata*. Prieiga per: <http://manoteises.lt/enciklopedija/zmogaus-teisiu-samprata/>
104. Lukošė, A. (2015). *Dvigubos pilietybės klausimas ir heroizmo aspektai* [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per internetą: <http://misriseima.lt/index.php/aktualu/lietuva/130-dvigubos-pilietybes-klausimas-ir-heroizmo-aspektai>

105. Martiniello, M., ir Rath, J. (2010). *Selected Studies in International Migration and Immigrant Incorporation* [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per internetą: <http://dare.uva.nl/cgi/arno/show.cgi?fid=174587>
106. Martišius, M. (2009). Lietuva ir Estija – skirtingi įvaizdžiai: draši šalis ir Šiaurė su polėkiu. *Informacijos mokslai*. 2009 49, pp. 118-139.
107. Masiulis, E. (2015). *Eligijus Masiulis: „Liberalai inicijuoja referendumą dėl dvigubos pilietybės ir didesnės Lietuvos“* [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per internetą: <http://www.liberalai.lt/naujiena/eligijus-masiulis-liberalai-inicijuoja-referenduma-del-dvigubos-pilietybes-ir-didesnes-lietuvos/>
108. Massey, D., S. (1990). Social structure, household strategies, and the cumulative causation of migration. *Population Index*, No. 56(1). Spring 1990. Office of Population Research, p. 3-26.
109. Massey, D., S., Arango, J., Hugo, G., Kovaouci, A., Pellegrino, A., Taylor, J.,E. (1993). Theories of international migration: review and appraisal. *Population and Development Review*, New York, 19 (3), p. 431-466.
110. Massey D. S., Arango J., Hugo G., ir kt. (1994). An Evaluation of International Migration Theory: The North American Case. *Population and Development Review*, Vol. 20, No. 4, Dec. 1994. p. 699-751.
111. Massey, D. S. (1999). „Gauses of Migration“ // The Ethnicity Reader. Eds.: Guibernau, Montserrat, ir Rex J. *Great Britain: TJ International*, 1999, p. 257-268.
112. Matiušaitytė, R. (2003). *Darbo jėgos migracija Europos Sąjungoje ir Lietuvoje*. Vilnius: Politinės visuomenės institutas.
113. Matonytė, I., ir Klementjevienė, A. (2011). Ne Europos Sąjungos šalių mokslininkų integracija Lietuvos universitetuose. *Viešojo politika ir administravimas*, 2011, T. 10, Nr. 1, p. 79-90.
114. McLaughlan, G., ir Salt, J. (2002). *Migration Policies Towards Highly Skilled Foreign Workers* [žiūrėta 2012-10-25]. Prieiga per: http://www.geog.ucl.ac.uk/research/transnational-spaces/migration-research-unit/publications/pdfs/highly_skilled.pdf
115. McLean, I, ir McMillan, A. (2009). *The Concise Oxford Dictionary of Politics*. New York: Oxford University Press.
116. *Merriam-Webster Dictionary*. (2015). [žiūrėta 2015-10-02]. Prieiga per: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/jus%20soli>
117. Migracijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos. (2015). *Readmisijos sutartys* [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per: <http://www.migracija.lt/index.php?-1610632031>

118. Migracijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos. (2015). *Tarpvalstybinės sutartys dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių*. Prieiga per: <http://www.migracija.lt/index.php?1076647443>
119. Migracijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos. (2015). *2014 m. Migracijos metraštis* [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per: <http://www.migracija.lt/index.php?1357390560>
120. Migracijos rūšys – SMP. (2013). [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per internetą: https://smp2014ge.ugdome.lt/mo/9kl_visuomenine_geografija/GE_DE_28/teorine_medziaga_1.html
121. Migrant Integration Policy Index. (2015). *MIPEX 2015: naujoji studija vertina ir lygina imigrantų politikos priemonių įgyvendinimą Lietuvoje ir pasaulio šalyse* [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per: http://www.ces.lt/wp-content/uploads/2014/03/Pranešimas-spaudai_MIPEX-2015_2015.05.25.pdf
122. Migration Policy Institute. (2002). *Temporary High-Skilled Migration* [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per <http://www.migrationpolicy.org/article/temporary-high-skilled-migration>
123. Migration Policy Group. (2015). *European Network of Legal Experts in Gender Equality and Non-discrimination* [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per internetą: <http://www.migpolgroup.com/>
124. Narušienė, R. (2009). *Apie diskusijas dėl dvigubos pilietybės Lietuvoje* [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2009-09-11-regina-narusiene-apie-diskusijas-del-dvigubos-pilietybes-lietuvoje/2630>
125. Naulickaitė, I., ir Melnikas, B. (2015). Emigracijos iš Lietuvos procesai ekonomikos globalizacijos sąlygomis. *Verslas XXI amžiuje, 2015 7(2)*, p. 221–237.
126. Nikiforova, B. (2006). Religinis pliuralizmas: kultūrologinio ir teisinio diskurso sandūra. *Jurisprudencija. Mokslo darbai, 2006 9(87)*, p. 37-43.
127. OECD. (2015). *International Migration Outlook 2015* [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per: <http://www.oecd.org/migration/international-migration-outlook-1999124x.htm>
128. OECD. (2014). *Indicators of Immigrant Integration 2015* [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per: http://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/indicators-of-immigrant-integration-2015-settling-in_9789264234024-en
129. Piergigli, V. (2012). Immigration and Integration Policy in Canadian Law - A Comparison with The EU Approach. *Megatrend Review, No 1/2013*, pp. 402-416.
130. *Pilietybė skaičiais*. (2015). [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per: <http://123.emn.lt/lt/pilietybe/pilietybe-skaiciais>
131. Piore, M. J. (1979). *Birds of passage: migrant labour in industrial societies*. Cambridge: Cambridge University Press.

132. *Politikos mokslų enciklopedinis žodynas*. (2007). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
133. Portes, A., DeWind, J. (2004). A Cross-Atlantic DiuLope: the Progress of Research and Theory in the Study of International Migration. Center for Migration Studies of New York. IMR Vol., 38, No. 3. Princeton University. Social Science Research Council. p. 828–851
134. Portes, A., Escobar, C., ir Radford, A., W. (2005). *Immigrant Transnational Organizations and Development: A Comparative Study* [žiūrėta 2015 09 02]. Prieiga per: <https://www.princeton.edu/cmd/working-papers/papers/wp0507.pdf>.
135. Portes, A., ir Grosfoguel, R. (1994). Caribbean Diasporas: Migration and Ethnic Communities. Trends in U.S.-Caribbean Relations. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 533, May 1994. Sage Publications, p. 48-69.
136. Portes, A. (1997). Immigration Theory for a New Century: Some Problems and Opportunities. Special Issue: Immigrant Adaptation and Native-Born Responses in the Making of Americans. *International Migration Review*, Vol. 31, No. 4, Winter 1997. The Center for Migration Studies of New York, Inc. P. 799-825 [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per: https://is.muni.cz/el/1423/jaro2004/SOC732/um/Zhou_1997_Segmented_Assimilation_Issues_Controversies_and_Recent_Research_on_the_New_Second_Generations.pdf
137. Rakauskienė, O., G. (2006). *Valstybės ekonominė politika. – Monografija*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
138. Ravenstein, E. (1885). The Laws of Migration. *Journal of the Statistical Society*. Nr. 46., p. 167–235.
139. Renshon, S. (2011). Multiculturalism in the U.S.: Cultural Narcissism and the Politics of Recognition [žiūrėta 2015 09 02]. Prieiga per: <http://cis.org/renshon/politics-of-recognition>
140. Samuolytė, J. (2007). *Homofobijos apraiškos ir dvigubų standartų taikymas Lietuvoje* [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per: http://www.straipsniai.lt/rasizmas_ir_ksenofobija/puslapis/12094
141. Sipavičienė, A., Jeršovas, M. (2010). *Darbo jėgos migracija: poreikis ir politika Lietuvoje* [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/labour-demand/16b_lithuania_national_report_satisfying_labour_demand_thru_migration_final_version_30nov2010_lt.pdf
142. Sipavičienė, A., Gaidys, V., ir Jeršovas, M. (2010). *Lietuvos gyventojų požiūris į imigraciją ir darbo imigrantus. Tyrimo ataskaita*. Tarptautinė migracijos organizacija.
143. Sipavičienė, A., Stankūnienė V. (2011). Lietuvos gyventojų (e)migracijos dvidešimtmetis: tarp laisvės rinktis ir išgyvenimo strategijos. *Filosofija. Sociologija*. 2011. T. 22. Nr. 4, p. 323–333.

144. *Social Progress Index*. (2015) [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per: http://www.socialprogressimperative.org/data/spi?gclid=Cj0KEQIAycCyBRDss-D2yIWD_tgBEiQAL-9RkmcGevibOYdyrtzE30tzMLzK1zl3xOj2bqIyWjwQooaAqG48P8HAQ#data_table/countries/dim2/dim2
145. Sprindžiūnas, A. (2006). *Lietuvos mokslėivių ksenofobijos ir politinės tolerancijos bruožai* [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per: http://www.straipsniai.lt/rasizmas_ir_ksenofobija/puslapis/11565
146. Stark, O. (1991). *The Migration of Labor* [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per: <http://class.povertylectures.com/Stark1991MigrationofLaborChapts1-3.pdf>
147. Stouffer, S., A. (1940). *Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance*. [žiūrėta 2015-10-01]. Prieiga per: <http://www.students.uni-mainz.de/jkissel/Skripte/Stouffer.pdf>
148. Šumskienė, S., Sipavičienė, A., Jeršovas M. (2012). *Studentų iš trečiųjų šalių patirtis Lietuvoje: sociologinio tyrimo rezultatai*. Vilnius: TMO.
149. Taylor, C. (1994). *Multiculturalism: examining the politics of recognition* [žiūrėta 2015-10-01]. Prieiga per: http://cdn.bbmm.az/2015/07/21.Charles_Taylor.pdf
150. Taljūnaitė, M. (2009). Tautinio tapatumo politika: teorinės paradigmos paieškos ir modeliai. *Filosofija. Sociologija*. 2009. T. 20. Nr. 4, p. 292–301.
151. Taljūnaitė, M. (2010). Intelektinio kapitalo kaita: sąvoka, tyrimai ir politikos modelių kūrimas. *Filosofija. Sociologija*. 2010. T. 21. Nr. 2, p. 160–168.
152. Taljūnaitė, M. (2013). Nuo etninio tapatumo pilietinio ir valstybinio tapatumo link. *Filosofija. Sociologija*. 2013. T. 24. Nr. 4, p. 187–192.
153. *Tarptautinių žodžių žodynas*. (1985) [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per: <http://www.zodziai.lt/reiksme&word=Diaspora&wid=4163>.
154. Telešienė, A. (2013). Atvirumas imigracijai: Lietuvos atvejis tarptautinėje perspektyvoje. *Sociologija. Mintis ir veiksmas* 2013/1(32), p. 122-135.
155. U. S. Department of Homeland Security. (2013). *Citizenship Through Naturalization* [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per: <http://www.uscis.gov/sites/default/files/USCIS/Resources/B3en.pdf>.
156. Ushkalov, I., G., ir Malakha, I., A. (2001). The “brain drain” as a global phenomenon and its characteristics in Russia. *Russian Social Science Review* 42(5), p. 79-95 [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.2753/RSS1061-1428420579>.
157. United Nations. Department of Economic and Social Affairs. (2013). Population Division (2013). *World Population Policies 2013*. p. 124 [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per:

<http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/policy/WPP2013/wpp2013.pdf>

158. Vaitekūnas, S. (2006). *Lietuvos gyventojai per du tūkstantmečius*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
159. Valavičienė, N. (2013). Tarptautinė migracija struktūrinimo teorijos požiūriu. *Socialinis darbas*, 12(2) / 2013, p. 253-260.
160. Valentinavičius, V. (2010). *Tolerancija ir multikultūrinis ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose*. Vilnius: VšĮ „Sorre“.
161. Vanagaitė, R. (2006). Ksenofobijos ir populizmo fenomenas bei šiuolaikinės Vakarų Europos populistinės partijos. *Almanack of Policy Studies (Politikos mokslų almanachas)*, issue: 02 / 2006, p. 166 – 184.
162. Vertovec, S. (1999). Conceiving and Researching Transnationalism. *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 22, No. 2. p. 447-462 [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.202.4125&rep=rep1&type=pdf>
163. Vitkus, G. (1995). Mažosios valstybės ir jų nacionaliniai interesai. *Lietuvos nacionaliniai interesai ir jos politinė sistema. Konferencijos medžiaga. Vilnius, 1994 gruodžio 16-17 d.* Vilnius: Pradai, p.15 -20.
164. Žibas, K. (2012). *Kinų ir turkų imigrantai Lietuvoje: imigracijos kilmė, tęstinumas ir migracijos tinklo formavimasis*. Daktaro disertacija: Socialiniai mokslai, sociologija (05 S). Vilnius: Vilniaus universitetas.
165. Žibas, K. (2014). *Kinų ir turkų imigrantai Lietuvoje. Monografija*. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras/Vaibra.
166. Žindžiūtė, I (2014). *Imigracija į Didžiąją Britaniją: srautų, gyventojų nuomonės ir politikos analizė*. DOI: <http://dx.doi.org/10.7220/2335-7185.16.3>
167. Žydzūnaitė, V. (2012). *Prieglobstį gavusių užsieniečių integracijos vertinimo modelis (įrankis)*. *Monografija* [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per: <http://www.tja.lt/images/stories/dokumentai/EPF2012/visas%20leidinys%20geras1%201.pdf>
168. Žodynas.lt. (2015) [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per: <http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/r/recepcija>
169. Wallerstein, I. (1974). *The modern world-system. Capitalist agriculture and the origins of European world-economy in the sixteenth century*. New York: Academic Press, Vol. I.
170. Weiner, M. (1995). *The Global Migration Crisis: Challenge to States and to Human Rights*. New York: Harper Collins College Publishers.
171. Werbner, P. (2008). *Anthropology and the New Cosmopolitanism*. London: Berg.

172. Боргулев, М. (n. d.). *Основания миграционной политики в «иммиграционных странах»: Канада, Австралия, Новая Зеландия* [žiūrēta 2015-10-12]. Prieiga per: <http://www.antropotok.archipelag.ru/text/a036.htm>
173. Мёдова, Ю., А. (2010). Концептуальный анализ национальной идентичности в глобализирующемся мире. *Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Философские науки*. 2010. Nr. 3. p. 61-64
174. Подберезский, И. (2012). *Мультикультурализм и религия* [žiūrēta 2015-10-22]. Prieiga per: http://www.noravank.am/rus/articles/detail.php?ELEMENT_ID=6262
175. Пуртова, А. (2012). *Этническая толерантность в современном поликультурном обществе* [žiūrēta 2015-10-22]. Prieiga per: <file:///D:/downloads/etniceskaya-tolerantnost-v-sovremennom-polikulturnom-obschestve.pdf>
176. Савельев, А., Н. (2006). *Нация и государство. Теория консервативной реконструкции* [žiūrēta 2015-10-21]. Prieiga per: <http://savelev.ru/book/?ch=98>
177. Семененко, И. (2009). Интеграция инокультурных сообществ в развитых странах [žiūrēta 2015-10-21]. Prieiga per: <http://www.polit.ru/article/2009/07/14/semenenko/>
178. Цумарова, Е., Ю. (2012). *Политика идентичности: politics или policy?* [žiūrēta 2015-10-12]. Prieiga per: http://www.polit.psu.ru/vestnik/Vestnik_2012_2.pdf
179. Щербакова, Е. (2014). *Международная миграция и миграционная политика* [žiūrēta 2015-10-12]. Prieiga per: http://www.perspektivy.info/srez/val/mezhdunarodnaja_migracija_i_migracionnaja_politika_2_014-07-03.htm

TEISĖS AKTAI

1. *Australian Migration Law*. (n. d.) [žiūrėta 2015-11-02]. Prieiga per: http://www.australia-migration.com/page/Skilled_Visas/37
2. *British Nationality Act*. (1981). British citizenship. Prieiga per: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/416716/Chapter_18.pdf
3. *Immigration Act 1971*. (1971). [žiūrėta 2015-11-20]. Prieiga per: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1971/77>
4. *Immigration Act of 1990*. (1990). [žiūrėta 2015-11-20]. Prieiga per: <http://www.justice.gov/sites/default/files/eoir/legacy/2009/03/04/IMMACT1990.pdf>
5. Lietuvos Respublikos Seimas (1997). Įstatymas dėl 1951 m. Konvencijos dėl pabėgėlių statuso bei 1967 m. Protokolo dėl pabėgėlių statuso ratifikavimo. *Valstybės žinios*, 97-04-22, Nr.40-968.
6. Lietuvos Respublikos Seimas. (2000). Valstybės sienos apsaugos tarnybos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 92-2848.
7. Lietuvos Respublikos Seimas. (2004). Įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties.“ *Valstybės žinios*, 2004, Nr. IX-2206.
8. Lietuvos Respublikos Seimas. (2006). Lietuvos Respublikos konsulinio statuto pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2006-06-17, Nr. 68-2492
9. Lietuvos Respublikos Seimas. (2010). Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas. *Valstybės žinios*, 2010-12-09, Nr. 144-7361
10. Lietuvos Respublikos Seimas. (2015). Įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ Nr. ix-2206 4, 24, 26, 35, 55, 90, 93, 106, 127, 140, 1401 straipsnių, x skyriaus pavadinimo pakeitimo ir įstatymo papildymo 341 straipsniu įstatymas. *TAR*, 2015-07-09, Nr. 11180.
11. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministras. (2004). Įsakymas dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. A1-238.
12. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministras. (2005). Įsakymas dėl Europos pabėgėlių fondo remiamų veiksmų įgyvendinimo Lietuvoje administravimo schemos patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2005-07-27, Nr. A1-217 [žiūrėta 2015-10-12]. Prieiga per: <https://www.e-tar.lt/rs/legalact/TAR.D919BA8464DE/>
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2004). Nutarimas dėl Nacionalinės demografinės (gyventojų) politikos strategijos patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2004-11-02, Nr. 159-5795.

14. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2007). Nutarimas dėl ekonominės migracijos reguliavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2007-2008 metų plano patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 49-1897.
15. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2010). Nutarimas dėl institucijų, atsakingų už Europos pabėgėlių fondo ir Europos fondo trečiųjų šalių piliečių integracijai administravimą, paskyrimo. *Valstybės žinios*, 2010-05-22, Nr. 59-2893.
16. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2010). Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. kovo 14 d. Nutarimo Nr. 291 "Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos nuostatų patvirtinimo" pakeitimo. *Valstybės žinios*, 2010, Nr. 1465.
17. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2014). Nutarimas dėl Lietuvos migracijos politikos gairių patvirtinimo. *TAR*, 2014-01-30, Nr. 722.
18. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2015). Nutarimas dėl užsieniečių perkėlimo į Lietuvos respublikos teritoriją. *TAR*, 2015-06-23, Nr. 10052.
19. National Archives of Australia. (2015). *Immigration Restriction Act 1901* (commonly known as the White Australia Policy) [žiūrėta 2015-11-20]. Prieiga per: <http://www.naa.gov.au/collection/a-z/immigration-restriction-act.aspx>
20. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. (2006). *Valstybės žinios*, 2006-06-17, Nr. 68-2497. Prieiga per: http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/lit.pdf
21. UNESCO. (1995). *Declaration of Principles on Tolerance Proclaimed and signed by the Member States of UNESCO on 16 November 1995* [žiūrėta 2015-11-20]. Prieiga per: <http://www.un.org/en/events/toleranceday/pdf/tolerance.pdf>
22. U.S. Citizenship and Immigration Services. (2013). *Policy Memorandum* [žiūrėta 2015-11-20]. Prieiga per: [http://www.uscis.gov/sites/default/files/USCIS/Laws/Memoranda/2013/May/EB-5%20Adjudications%20PM%20\(Approved%20as%20final%205-30-13\).pdf](http://www.uscis.gov/sites/default/files/USCIS/Laws/Memoranda/2013/May/EB-5%20Adjudications%20PM%20(Approved%20as%20final%205-30-13).pdf)

DUOMENŲ ŠALTINIAI

1. *Australian Bureau of Statistics.* Prieiga per:
<http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/web+pages/statistics?opendocument#from-banner=LN>
2. *Australian Government.* Department of Immigration and Border Protection. Prieiga per
<http://www.border.gov.au/Trav/Work/Work>
3. *Government of Canada.* Prieiga per:
<http://www.cic.gc.ca/english/Immigrate/skilled/index.asp>
4. *Parliament of Australia.* Prieiga per:
http://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/rp/rp1011/11rp06
5. *U.S. Department of State.* Prieiga per: <http://www.state.gov/>
6. *The UK Visa Bureau.* Prieiga per: <http://www.visabureau.com/uk/tier-1-general-skilled-migration.aspx>
7. *VšĮ Geopolitinių studijų centro tinklalapis.* Prieiga per: <http://www.geopolitika.lt/index.php>

PRIEDAI

1 PRIEDAS

TOP 10 imigracijos šalių JAV, Kanadoje, Jungtinėje Karalystėje ir Australijoje

Top 10 imigracijos šalių JAV

Kilmės šalis	Imigrantų skaičius (mln.)	Visų imigrantų dalis (proc.)
Meksika	11,6	28
Indija	2,07	5
Kinija	2,07	5
Filipinai	1,65	4
Vietnamas	1,24	3
Salvadoras	1,24	3
Kuba	1,24	3
Pietų Korėja	1,24	3
Dominyka	0,82	2
Gvatemala	0,82	2

Šaltinis: MPI, 2015

Top 10 imigracijos šalių Kanadoje

Kilmės šalis	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Kinija	36,620	42,584	33,518	27,642	30,037	29,622	30,391	28,503	33,024	34,126
Indija	28,235	36,210	33,847	28,742	28,261	29,457	34,235	27,509	30,932	33,085
Filipinai	14,004	18,139	18,400	19,837	24,888	28,573	38,617	36,765	34,314	29,539
Pakistanas	13,399	14,314	13,127	10,124	8,994	7,217	6,811	7,468	11,227	12,602
Iranas	6,348	5,837	7,480	6,974	6,475	6,580	7,477	7,479	7,533	11,291
JAV	6,990	8,394	9,613	9,463	10,190	8,995	8,142	7,675	7,891	8,495
JK	7,533	7,258	7,140	8,216	8,979	8,876	8,724	6,204	6,195	5,826
Prancūzija	4,391	4,429	4,002	4,290	4,532	5,051	4,646	4,080	6,280	5,624
Irakas	1,796	2,226	1,788	2,406	3,543	5,450	5,941	6,196	4,041	4,918
Korėjos Respublika	5,352	5,832	6,215	5,920	7,294	5,874	5,537	4,589	5,315	4,509

Šaltinis: Government of Canada, 2015

Top 10 JK imigracijos šalių pagal tautybę ir pilietybę

Kilmės šalis	Dalis visų imigrantų (proc.)	Tautybė	Dalis visų imigrantų (proc.)
Indija	9.4	Lenkija	13.0
Lenkija	8.7	Indija	7.1
Pakistanas	6.4	Airija	6.5
Airija	5.1	Pakistanas	3.8
Vokietiją	4.0	Rumunija	3.0
Pietų Afrikos Respublika	2.6	Italija	2.8
JAV	2.5	Lietuva	2.8
Nigerija	2.4	JAV	2.7
Bangladešas	2.3	Vokietija	2.4
Šri Lanka	2.1	Prancūzija	2.2

Top 10 imigracijos šalių Australijoje

Kilmės šalis	Gyventojų skaičius	Australijos gyventojų populiacijos dalis (proc.)
JK	1 221 300	5,2
Naujoji Zelandija	617 000	2,6
Kinija	447 400	1,9
Indija	397 200	1,7
Filipinai	225 100	1
Vietnamas	223 200	1
Italija	201 800	0,9
Pietų Afrika	176 300	0,8
Malaizija	153 900	0,7
Vokietija	129 000	0,5

Šaltinis: Australian Bureau of Statistics, 2015

2 PRIEDAS

Imigracijos programų, skirtų pritraukti kvalifikuotus darbuotojus, apžvalga

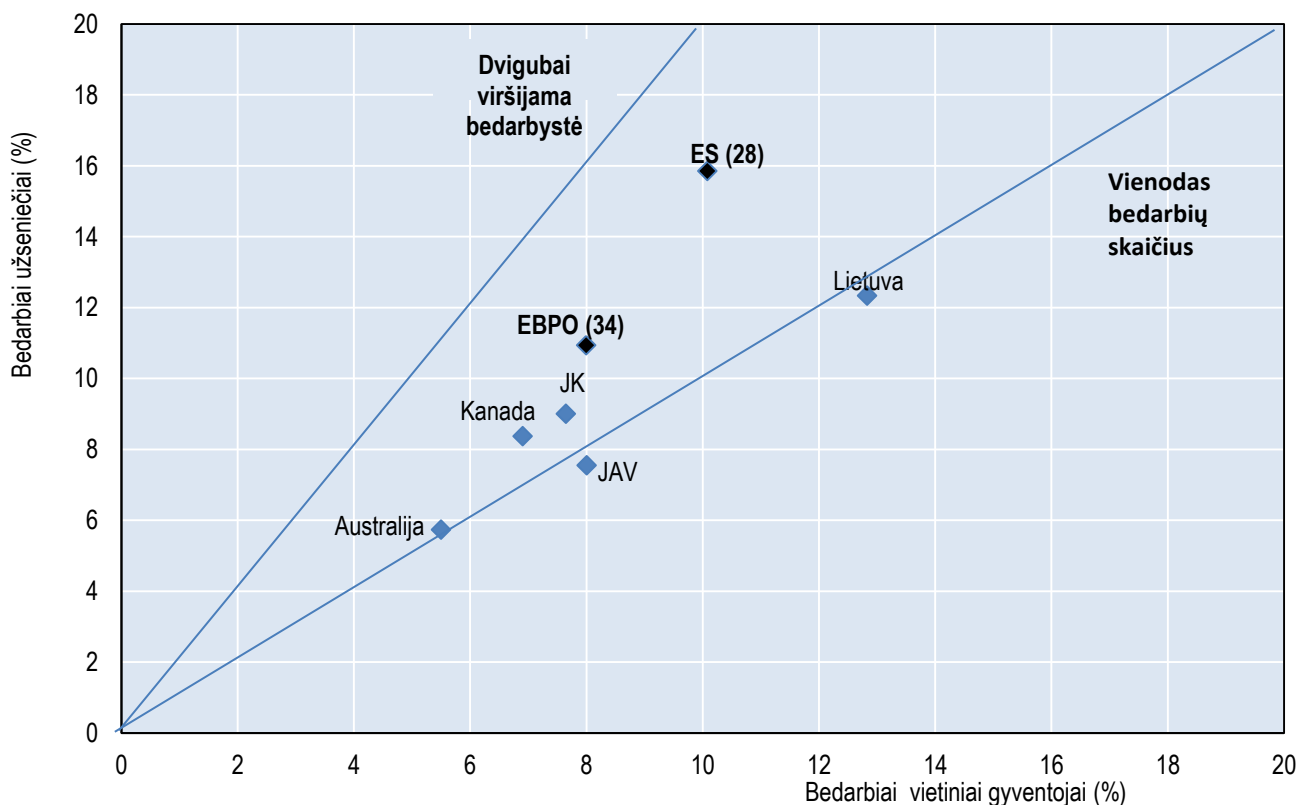
Šalys	Imigracijos programos	Darbuotojų priėmimo sąlygos	Sąlygos (ne)priimti imigrantus, dėl susidariusio darbo rinkos situacijos	Kvotos	Galimybė pasilikti šalyje	Šeimų susijungimo galimybė
Australija	1. Nuolatinės imigracijos programa	Aukštasis išsilavinimas (išimtyms taikomos darbo stažą turintiems asmenims)	Darbdavys turi įrodyti, kad šalyje nėra darbuotojų, galinčių užpildyti laisvas darbo vietas	Nėra	Nuolatos	Sutuoktiniai (įskaitant ir kohabitaciją*) ir jų vaikai. Tėvams gali būti išduoti nuolatiniai leidimai gyventi šalyje
	1.1. Nepriklausomų imigrantų – profesionalių darbuotojų programa 1.2. Imigrantų šeimos paramos programa	Amžius: ne vyresni nei 45 m.; anglų kalbos žinios Testavimo sistema: amžius, profesinė kvalifikacija, anglų kalbos žinios (papildomi taškai už kitų užsienio kalbų mokėjimą), darbo patirtis. Šeimos narių, gyvenančių Australijoje, parama Sąlygas nustato darbdaviai				
	2. Laikinos imigracijos programa		Pageidaujami sėkmingi verslininkai ir paklausių specialybių atstovai	Nėra	Verslo viza: iki 4 m.; Specialistų viza: iki 2 m	Artimiausi giminaičiai gali gauti šalies vizą
Kanada	1. Nuolatinės imigracijos programos 1.1. Kvalifikuoti specialistai	Aukštasis išsilavinimas Kvalifikacinis testas: išsilavinimo lygis, profesinė kvalifikacija ir patirtis, anglų	Nėra	Planuojamos kasmetinės kvotos, atsižvelgiant į darbuotojų poreikį	Nuolatos	Artimiausi šeimos nariai gali atvykti kartu į šalį

	<p>1.2. Verslo imigrantai (investuotojai, verslininkai ir asmenys, kurie nėra samdomi darbuotojai)</p> <p>2. Laikinos imigracijos programos</p> <p>2.1. Aukštos kvalifikacijos darbuotojų programa</p> <p>2.2. Bandomosios programos IT specialistams</p>	<p>ar prancūzų kalbos žinios. Papildomi taškai suteikiami tiems, kas turi giminaičių Kanadoje. Investuotojo disponuojama pinigų suma: ne mažiau kaip 800000 CAD, iš kurių 40000 CAD, penkerių metų bėgyje, privaloma investuoti į šalies ekonomiką. Privalo sukurti naujas darbo vietas.</p> <p>Sąlygas nustato darbdavys</p> <p>Aukštasis išsilavinimas</p>	<p>Yra</p> <p>Nėra</p>	<p>Nėra</p> <p>Nėra</p>	<p>Viza išduodama 3 m. (gali būti pratęsta)</p>	<p>Šeimos narių įdarbinimo galimybė</p>
Jungtinė Karalystė	Programa: kvalifikuoti paklausių profesijų specialistai	Aukštasis išsilavinimas; trijų metų darbo patirtis	Darbuotojas turi įrodyti, kad šalyje trūksta specialistų	Nėra	Maksimalus laikotarpis – 5 m. Po 4 m. galima prašyti leidimo nuolatos gyventi šalyje	Galimas šeimos susijungimas; šeimos nariai gali įsidarbinti šalyje
	Aukštos kvalifikacijos imigrantų programa	Tetstavimo sistema: profesinė kvalifikacija, darbo patirtis, darbo užmokesčio lygis, profesiniai pasiekimai	Nėra	Nėra	Imigracijos laikotarpis – 1 m. (galima pratęsti). Po 4 m. galima prašyti leidimo nuolatos gyventi šalyje	
	Programa: sėkmingi verslininkai	Testavimo sistema: verslo planas, per 12 mėn. sukuriamos dvi darbo vietos JK gyventojams, 5 % kapitalo	Nėra	Nėra	Imigracijos laikotarpis – 3 m. (galima pratęsti iki 4 m. ir prašyti leidimo nuolatos gyventi šalyje).	

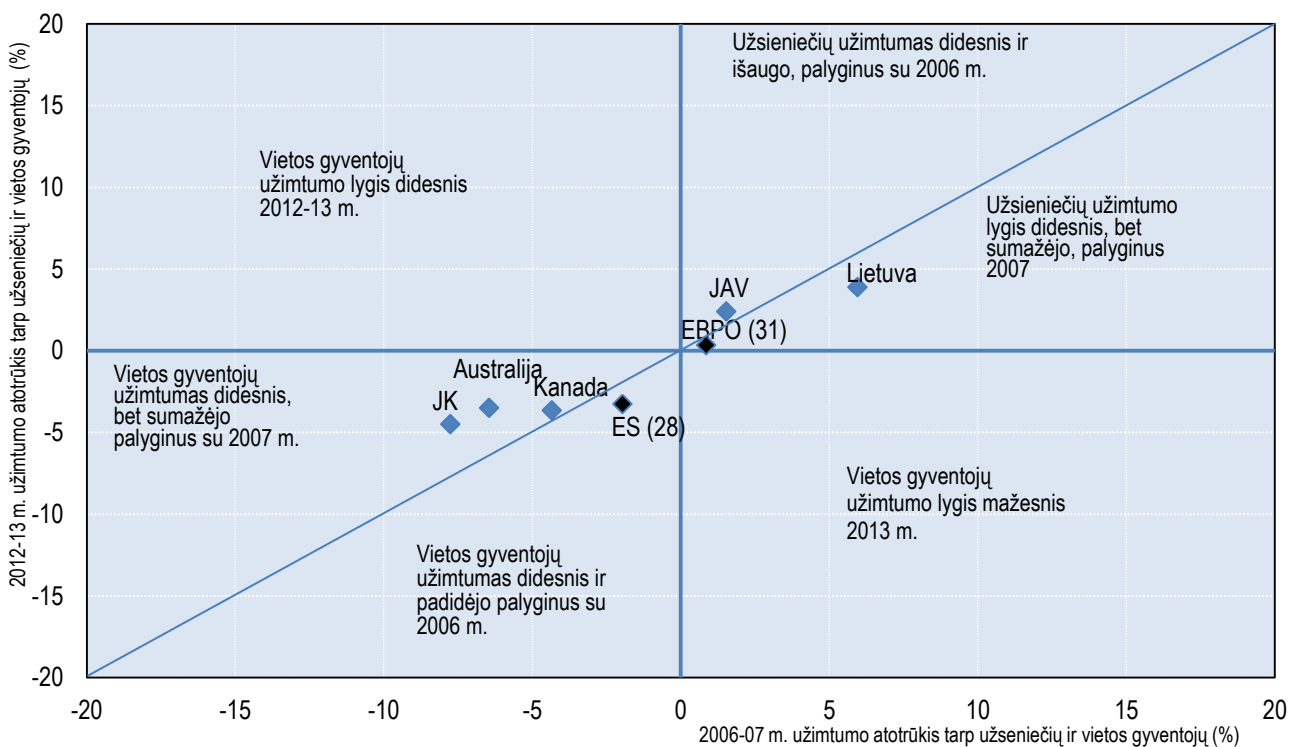
		investavimas į JK ekonomiką.				
JAV	1. Nuolatinės imigracijos programa. Darbo imigracija: mokslininkų, menininkų, verslininkų, prioritetinių darbo sričių specialistai ir kiti kvalifikuoti specialistai.	Yra	140000 kasmet (įskaitant šeimos narius)		Nuolatos	Galimas šeimos susijungimas
	2. Laikinos imigracijos programa 2.1. Programa H-1B	Bakalauro laipsnis arba 4 m. studijos kolegijoje. Trijų metų stažas pagal specialybę atitinka vienerius metus kolegijoje. Darbdavio kvietimas.	Nėra	195000 trejų metų bėgyje. Dirbantys komercinėse organizacijose ir universitetuose neįeina į kvotą.	6 m.	Galimas šeimos susijungimas; šeimos nariai gali įsidarbinti šalyje
	2.2. Programa NAFTA, skirta Meksikos ir Kanados piliečiams.	Bakalauro laipsnis arba 4 m. studijos kolegijoje. Trijų metų stažas pagal specialybę atitinka vienerius metus kolegijoje.	Nėra	Kvota Meksikos piliečiams buvo taikoma iki 2004 m. (5500 per metus)	1 m. (laikotarpis gali būti pratęstas)	Galimas šeimos susijungimas

*Kohabitacija – priešingų lyčių gyvenimas kartu nesusituokus.

Užsieniečių ir vietos gyventojų bedarbių skaičius, 2013



Užsieniečių ir vietos gyventojų užimtumo lyginimas (2006-2013 m.)



Šaltiniai: MPI, 2015; U.S. Department of State; The UK Visa Bureau, Australian Government; Government of Canada.